

62354

**TÜRKİYE'DE EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL AMAÇLARI VE
TEMEL İLKELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet Mehdi İÇER

İnönü Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

62354

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi'nin
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü**

BİLİM UZMANLIĞI TEZİ

olarak hazırlanmıştır.

MALATYA

Ocak, 1997

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında (Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı) BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adıgeçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../1997

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim toplumsal bir olgudur. Eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak özelliklerin neler olması gerektiği ise toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Toplumsal gereksinimlerin artması ve çeşitlenmesi, bilim ve teknolojide meydana gelen gelişmeler toplumların eğitim sistemlerinde yeni arayışlara ve değişmelere gitmelerine neden olmaktadır.

Bir toplumun eğitimi, toplumun sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik koşullarına göre farklı özellikler taşımaktadır. Eğitim sürecinde hangi kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarılması gerektiği büyük ölçüde siyasal iktidarlar ve bu iktidarların dayandığı toplumsal güçler tarafından belirlenmektedir. Bu bakımdan bir toplumda eğitimin işlevi; eğitimin amaçlarıyla ilgili bulunmaktadır. Amaçlar; eğitim sürecinde bireylere kazandırılacak niteliklerin neler olduğunu belirlemektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1973'e gelinceye kadar ortaya konan eğitim politikası, 14 Haziran 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile yasal bir dayanağa kavuşturulmuştur. Bu yasayla Türkiye'deki eğitim sistemi, okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar bir sistem bütünlüğüne kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu yasayla, Türkiye'de eğitim sisteminin ürünü olacak bireylerin sahip olmaları gereken nitelikler (Türk milli eğitiminin genel amaçları) belirlenmiştir. Aynı yasa, Türkiye'de eğitim sisteminin bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenleneceğini ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının, genel amaçlara ve belirlenen temel ilkelere uygun olarak tesbit edileceğini belirtmektedir.

Yönetimin, örgütü amaçlarına uygun olarak yaşatma görevi; eğitim yöneticilerinin ve deneticilerinin okul örgütünde öğrencilere kazandırılacak davranış değişikliklerinin ve özelliklerin neler olduğunu ve nasıl bir insan tipi yetiştirilmek istendiğini bilmelerini

gerektirmektedir. Kendi örgütüne yön veren amaç ve ilkelerin neler olduğunu ve bunların nasıl değerlendirilebileceğini bilen bir yönetici daha emin adımlarla hedeflerine yönelebilecek ve bu değerlendirmeler kendisine rehberlik edecektir. Aynı zamanda okul, toplumsal bir düzenleme olduğuna göre okula yön veren değerlerin neler olduğunun tüm toplum kesimleri tarafından bilinmesi ve bunların netlik kazanması gerekmektedir. Bu değerler ve hedeflerdeki belirsizlik okulun işleyişini de olumsuz yönde etkileyeceğinden eğitime yön veren hedeflerin ve temel ilkelerin açıkça ortaya konmasını gerekli kılmaktadır.

Bu amaçla, Türkiye'de eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkelerinin değerlendirilmesini esas alan araştırma problemi dört alt problem halinde ele alınarak yanıtlanmıştır. Tez'in birinci alt problemi ile Türk eğitim sisteminde meydana gelen gelişmeler ve yasal düzenlemeler; ikinci alt problemi ile Türk eğitim sistemine yön veren genel amaçlar ile bu amaçların hangi ölçütlere göre nasıl değerlendirilebileceği; üçüncü alt problem ile Türk milli eğitiminin temel ilkeleri'nin neyi ifade ettiği; dördüncü alt problem ile Türk eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile öngörülen eğitim politikasının genel bir çerçevesi verilmiş, ilgili yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Lisans ve yüksek lisans öğrenim süresince bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Prof. Dr. Mustafa AYDIN, Yrd. Doç. Dr. Necdet KONAN ve bu çalışmanın hazırlanmasında görüş ve eleştirileri ile sürekli yardım ve desteğini gördüğüm danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Burhanettin DÖNMEZ'e en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Malatya 1997

Mehmet Mehdi İÇER

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Önemi.....	9
Problem Cümlesi.....	10
Alt Problemler.....	10
Sayıtlar.....	11
Sınırlılıklar.....	11
Tanımlar.....	11

BÖLÜM II

İLGİLİ KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR.....	13
------------------------------------	----

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	17
-------------	----

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM.....	18
------------------------	----

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	18
---	----

A. Türkiye'de Milli Eğitim Politikasının Yasalaşmasını Sağlayan Gelişmeler.....	18
--	----

B. Türkiye'de Milli Eğitim Politikasının Başlıca Yasal Dayanakları.....	25
--	----

1. Uluslararası anlaşmalar.....	25
---------------------------------	----

2. Anayasalar.....	26
--------------------	----

a. 1924 Anayasası.....	27
------------------------	----

b. 1961 Anayasası.....	27
------------------------	----

c. 1982 Anayasası.....	28
------------------------	----

3. Devrim Yasaları.....	31
-------------------------	----

a. Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi) Kanunu.....	32
---	----

b. Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun.....	35
---	----

4. Milli Eğitim Şuraları.....	39
-------------------------------	----

5. Kalkınma Planları.....	44
---------------------------	----

a. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası.....	45
---	----

b. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası.....	45
--	----

c. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası.....	47
--	----

d.Dördüncü Beş Yıllık Kakınma Planı Dönemi	
Eğitim Politikası.....	48
e.Beşinci Beş Yıllık Kakınma Planı Dönemi	
Eğitim Politikası.....	48
f.Altıncı Beş Yıllık Kakınma Planı Dönemi	
Eğitim Politikası.....	49
6. Yasalar.....	51
a. Maarif Teşkilatına Dair Kanun.....	52
b. İlköğretim ve Eğitim Kanunu.....	53
c. Milli Eğitim Reform Stratejisi.....	54
d. Milli Eğitim Temel Kanunu.....	57
e. Yüksek Öğretim Kanunu.....	59
C.Eğitimimizin Mevcut Durumu.....	61
İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	63
A.Eğitimde Amaçlar ve Önemi.....	63
1. Türk Milli Eğitiminin Uzak Amaçları.....	66
2. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları.....	66
3. Değişik Eğitim Kademelerinin Amaçları.....	67
B. Amaçların Belirlenmesinde Ölçütler.....	71
C. Türkiye'de Eğitim Sisteminin Genel	
Amaçlarının Değerlendirilmesi.....	71
1. Toplumsal Yeterlilik Ölçütü Açısından.....	71
2. Temel İnsan Gereksinimleri Ölçütü Açısından.....	73
3. Demokratik İdeallere Uygunluk Ölçütü Açısından.....	74
4. Amaçların Kendi İçinde Tutarlılığı Ölçütü Açısından.	76
5. Amaçların Davranışsal Olarak Dile	
Getirilmesi Açısından.....	78
6. Amaçların Gerçekleşebilecek Nitelik	
Taşınması Açısından.....	79
7. Türkiye'de Eğitim Sisteminin Bir Bütün Olarak	
Değerlendirilmesi.....	81

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	85
1.Genellik ve Eşitlik.....	85
2.Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları.....	87
3.Yöneltme.....	89
4.Eğitim Hakkı.....	92
5.Fırsat ve İmkan Eşitliği.....	97
6.Süreklilik.....	103
7.Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği.....	105
8.Demokrasi Eğitimi.....	110
9.Laiklik.....	115
10.Bilimsellik.....	123
11.Planlılık.....	124
12.Karma Eğitim.....	130
13.Okul ile Ailenin İşbirliği.....	132
14.Her Yerde Eğitim.....	135
Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	137
A.Türkiye'nin Eğitim Politikası.....	137
B.Türkiye'nin Eğitim Sistemini Etkileyen Başlıca	
Eğitim Akınları.....	155
1.Daimicilik (Prennializm).....	155
2.Esasicilik (Essentializm).....	156
3.İlerlemecilik (Progresivizm).....	157
4.Yeniden Kurmacılık (Reconstructionizm).....	158

BÖLÜM V

ÖZET VE ÖNERİLER	160
ÖZET.....	160
ÖNERİLER.....	167
KAYNAKÇA	169

TABLÖLAR

Tablo	Sayfa
1.1927-1935 Yıllarında Okuma Yazma Bilenlerin Oranları.....	38
2.Cumhuriyet Döneminde Sayısal Gelişmeler.....	61
3.Avrupa Topuluğu Ülkelerinin Yüksek Öğrenim İçin Yetenek Belirleme Yaşı.....	91

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Eğitim, toplumsal yaşamla varolan bir olgudur. Tüm toplumlar için vazgeçilmez bir gereksinim olan eğitim, insanla birlikte varolmuştur. Günümüzde eğitime olan gereksinim gittikçe artmaktadır. Toplumlar, yeni yetişen kuşakları toplum üyeliğine hazırlamak için eğitimi bir araç olarak kullanmaktadırlar. Toplumların, bu görevlerini yerine getirebilmeleri için, kendi gereksinimlerine ve çağın koşullarına uygun bir eğitim sistemine sahip olmaları gerekmektedir. Toplumlar bu amaçla eğitim sistemlerini geliştirmişlerdir. Toplumsal bir olay olan eğitimi farklı eğitimciler, farklı biçimlerde tanımlamışlardır.

Dictionary of Education'da eğitim, bireyin yaşadığı toplumda pratik değeri olan yetenek, yönelim ve diğer davranış örüntülerini kazandığı süreçler toplamı olarak ifade edilmekte ve bireyin toplumsallaşmasında bireysel gelişiminin sağlanması için kontrollü bir çevre ve okul etkinliklerini içine alan toplumsal bir süreç olarak vurgulanmaktadır (Varış, 1994,s. 21).

Ertürk eğitimi, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve amaçlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlamaktadır.

Thelen ve Getzels'e göre eğitim; işlevleri ve ilişkilerinin niteliği açısından en azından kuramsal olarak eşsiz toplumsal bir sistemdir. Bu sistem, topluma yeni katılanların toplumsallaşmasını, siyasallaşmasını ve kültürleşmesini sağlar (Aydın, 1991, s. 167).

Özdil, geleneksel ve çağdaş eğitimi işlevleri açısından karşılaştırarak tanımlamaktadır. O'na göre geleneksel anlamda eğitim; sosyal, ekonomik ve özellikle kültürel açıdan toplumsal varlığın devamını sağlayan bir araç ve süreç olarak kabul edilmiştir. Çağdaş anlamda ise eğitim; yeni amaçlar, işlevler ve boyutların kazandırıldığı bir süreç niteliği kazanmıştır. Günümüzde eğitim, geleneksel anlamda bir "kültür aktarma" aracı olma özelliğinden ziyade; sosyal, kültürel ve ekonomik değişmeden etkilenen ve bu değişmeyi etkileyen bir kurum ve süreç olma özelliğini kazanmıştır (Özdil, 1981, s. 37).

Eğitim; bireyin potansiyelinin çeşitli yönlerden fert ve toplum için en iyi bir şekilde geliştirilmesi; insanların davranışlarında (sosyal, ekonomik ve bireysel yönden) istedik değişimler meydana getirme sürecidir. Bu bakımdan eğitimin:

1. Bir insan olarak bireyin kendisini ilgilendiren,
2. Vatandaş yetiştirme açısından toplumu ilgilendiren,
3. İnsangücü yetiştirme açısından bireyi ve toplumu ilgilendiren yönleri vardır (Nişancı, 1981, s. 7).

Eğitim, insan davranışını kontrol edebilmenin en etkili yollarından biri olarak görülmektedir. Eğitim, gerçeklere uygun olarak planlanıp kontrol edilebildiği ölçüde geleceğin kestirilebileceği ve kontrol edilebileceği düşünülebilir.

Toplumların hayat felsefelerine göre her çağda eğitime farklı görevler yüklenmiştir. Eğitimle insanın sahip olması gereken özellikler, toplumların kalkınmışlık düzeylerine ve

kültürlerine göre farklılıklar göstermektedir. Toplumların gereksinimlerinin artması ve değişmesi; bilim ve teknikte meydana gelen gelişmeler toplumların eğitim sistemlerinde yeni arayışlara girmelerine neden olmaktadır. Bu arayışlar eğitimin amaç, yapı ve muhtevasında değişmeler meydana getirmektedir.

Toplumlar sosyal, siyasal ve ekonomik gereksinimlerine cevap verebilmek için, eğitim sistemlerini ve buna bağlı olarakta eğitim örgütlerini, yani okulları kurmuşlardır.

Diğer toplumsal alt sistemlerin işlevlerini etkili olarak yerine getirmeleri, eğitim sisteminin kendinden beklenen işlevlerini yerine getirmesine bağlıdır.

Bir toplumda oluşturulan eğitim kurumları, toplumun geleceğe ilişkin özlemlerinin ve beklentilerinin bir simgesi olarak şekillenmektedir. Toplumsal beklentilerin netleşmesi, eğitim kurumları olan okulların kendilerinden beklenenleri daha sağlıklı olarak gerçekleştirmelerine neden olacaktır.

Bir toplumda eğitimin bir takım işlevleri vardır. Eğitimin bu işlevlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Eğitimin bireyi geliştirme işlevi,
2. Eğitimin toplumsal işlevi,
3. Eğitimin ekonomik işlevi,
4. Eğitimin siyasal işlevi.

Eğitimin bireyi geliştirme işlevi: Eğitim kurumlarının bu işlevi; bireyi beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından geliştirmeye yöneliktir. Bireyin toplum içinde meslek sahibi, etkin bir yurttaş olması ancak böyle bir işlevle mümkündür (Binbaşoğlu, 1988, s.82). Eğitim, bireyin potansiyel gücünü ortaya çıkarmak suretiyle,

bireyin hem kendini gerçekleştirmesini, hem de bir meslek sahibi olmasını olanaklı kılar. Toplumun en önemli sermayesi olan nitelikli insangücünün yetiştirilmesi eğitimle mümkün olmaktadır. Eğitim, bireyi geliştirebildiği oranda ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını gerçekleştirmede önemli rol oynayabilir.

Eğitimin toplumsal işlevi: Bir toplumsal düzenleme olan eğitim kurumu, toplumun eğitim gereksinimlerini karşılamak için kurulmuştur. Eğitimin toplumsal amacı toplum üyelerini toplumsal yaşama hazırlamaktır. Toplumsallaşma ve toplumun değer yargılarını geliştirme bu işlevle mümkündür. Her toplum kültürel mirasını eğitim aracılığıyla formal olarak üyelerine kazandırmak ister. Böylece toplum üyelerinin uymaları gereken davranışlar bireylere öğretilir ve bireylerin topluma uyumu kolaylaşır. Bu durum toplumsal yaşamın daha mutlu ve huzurlu olmasını sağlar. Bireyin sosyalleşmesinde aileden sonra gelen en önemli kurum okuldur. Okulda verilecek eğitimle bireye işbirliği ve iletişim yeterliliklerinin kazandırılması beklenir. Böylece bireyin topluma uyumu ve toplumca geliştirilen davranış kalıplarına uyması kolaylaşır.

Eğitimin ekonomik işlevi: Toplumun, doğal zenginlik kaynaklarını rasyonel olarak değerlendirme olanağını sağlaması eğitimle mümkündür. Eğitilmiş insangücü ülkenin en önemli sermayesi olarak nitelendirilebilir. Bir ülkenin kalkınmasıyla eğitim düzeyi arasında sıkı ilişkiler bulunmaktadır. Çünkü; kalkınmada rol oynayacak hammadde, sermaye, teknoloji ve diğer ekonomik unsurların verimli olarak kullanılması nitelikli insangücünün yetiştirilmesine bağlıdır.

Eğitimin siyasal işlevi: Her devlet, insanlarına iyi birer vatandaş olmanın gerektirdiği davranış kalıplarını öğretmeye çalışır; bu doğrultuda vatandaşlık eğitimine tabi tutar. Bu eğitimin içeriğini ise vatandaşın anayasal ve yasal görevleri, hakları ve sorumlulukları oluşturur. Eğitimin diğer bir siyasal işlevi ise demokrasi eğitimidir (Başaran, 1991, s. 175-176). Vatandaşların görev ve sorumlulukları ile haklarını tam olarak kullanabilmeleri, siyasal bilincin kazanılması eğitimle mümkündür.

Bir toplumun eğitiminin o toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel koşullarına göre farklı özellikler taşıdığı görülmektedir. Bu nedenle; bir toplumdaki eğitimin işlevi, toplumun eğitim amaçlarıyla ilgili görünmektedir. Farklı kültürlerde benimsenen davranış değişiklikleri farklı olmaktadır.

Amaçlar; her ülkenin insanlarına eğitim yoluyla kazandırmak istediği davranış değişikliklerini gösteren, belirli ilkeler ve özelliklerdir. Bu özellikler ise bilgi, beceri, tutum, ilgi ve alışkanlıkları içermektedir (Tezcan, 1994, s. 43).

Eğitim amaçlarının gerisinde devletlerin eğitim politikaları ve felsefeleri yer almaktadır. Bir ülkedeki eğitimin amacı; ülkenin eğitim politikası ve felsefesi doğrultusunda bireylerin davranışlarını planlı olarak değiştirmektir.

Eğitimin amaçlarını bir hiyerarşiye tabi tutmak gerekirse, bunları beş grupta toplamak mümkündür.

1. Eğitimin uzak amaçları,
2. Eğitimin genel amaçları,
3. Belli bir okulun amaçları,
4. Belli bir dersin amaçları,
5. Konunun amaçları.

Eğitimin uzak amaçları: Toplumsal beklentileri amaçlayan ve toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarını kapsayan genel nitelikteki amaçlardır. Bu amaçların özelliği toplumun tüm kesimlerine olduğu gibi eğitimsel amaçlara da yön vermesidir. Örneğin: Refah devleti olma, sosyal hukuk devleti olma, sınıfsız toplum olma gibi.

Eğitimin genel amaçları: Eğitimin genel amaçları da tıpkı eğitimin uzak amaçlarında olduğu gibi felsefi niteliktedir. Ancak bu amaçlara uzak amaçların yorumu gözüyle bakılabilir (Tezcan, 1994, s. 46). Eğitimin genel amaçları; eğitim sürecinde bireylere kazandırılacak olan özelliklerin neler olduğunu belirler. Bu özellikler, eğitim kurumları aracılığı ile bireylere kazandırılmak istenir.

Hangi kültürel değerlerin eğitim yoluyla yeni kuşaklara aktarılması gerektiği önemli ölçüde siyasal iktidarlar ve bu iktidarların dayandığı toplumsal güçler tarafından belirlenmektedir. Bu bakımdan bir toplumdaki eğitim, politik tercihleri yansıtmaktadır. Politik gücü ellerinde bulunduranlar ülkenin eğitimine de istedikleri özü ve biçimi vermeye çalışmaktadırlar.

Toplumsal ve yönetsel değişimler, eğitim sistemlerinin değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Yönetim biçiminin veya siyasal tercihlerin değişmesi beraberinde eğitim sistemlerinin değişmesini getirmektedir. Yeni anlayışlar, verilecek olan eğitimin niteliğini değiştirmektedir. Bu süreçte, eğitim sistemiyle eğitilen arasındaki etkileşim çift yönlüdür. Eğitim sisteminin ürünü olan bireyler de yönetim biçimlerini ve dolayısıyla eğitim sistemlerini etkileyebilmektedirler (Varış, 1994, s.164). Tarihte, aynı eğitim sisteminin ürünü olan bazı kişilerin yönetim ve eğitim sistemlerinde köklü değişiklikler yaptıkları görülmektedir.

Artan bilgi birikimi ve teknolojik gelişmeler, bireylerin ve toplumların kendilerini geliştirmelerine olan gereksinmelerini gittikçe artırmaktadır. Bu gereksinim eğitim sistemlerinin amaç, yapı ve öğretim süreçleri bakımından gelişme ve değişmelerini zorunlu kılmaktadır. Gelişen ve değişen koşullara kendini uyduramayan, günümüzün artan gereksinimlerine cevap veremeyen sistemler işlevlerini yitirirler. Toplumun diğer alt sistemlerinde meydana gelen gelişme ve değişimler eğitim sistemini etkilemektedir. Eğitim sistemi, diğer toplumsal alt sistemler için insangücü yetiştirmektedir. Bu nedenle

bir ülkede eğitim alanında uygulanan politikalar, diğer alanlardaki politikalarla uyumlu olmalıdır.

Eğitim politikası denildiği zaman; eğitim ve öğretim kurumları ile aynı zamanda okullar için hukuk temellerine dayanan bir düzen oluşturmak için, alınması gereken bütün tedbirler akla gelmektedir (Öztürk, 1993, s.116). Bu tedbirler ile ilgili yasal düzenlemeleri yapacak olanların dünya görüşleri eğitim politikalarının oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Demokratik bir toplumda çeşitli kitle örgütleri, eğilimleri ve toplumsal talep doğrultusunda politik gücü ellerinde bulunduranlar, toplum adına eğitim politikasını oluşturma ve yönlendirme eğiliminde bulunurlar. Bu girişimlerin empoze ya da dayatma olduğu durumlarda toplumun, eğitim kurumlarına ve bu kurumlarda öğretilen değerlere karşı olan güveni azalır. Bu durum toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında olumsuz rol oynayabilir.

Çağımızda meydana gelen hızlı gelişme ve değişimler, eğitim için belirlenen hedeflerin ve ilkelerin mahalli ya da ulusal gereksinmelere cevap verebilmesinin yanısıra evrensel nitelikte olmasını da gerektirmektedir. Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, eğitim fırsat ve imkanlarının sağlanması ile insanların daha rahat yaşama isteği, eğitimin hem sosyal, kültürel ve hem de evrensel değerleri taşımasını zorunlu kılmaktadır.

Eğitimdeki reform çabaları, günümüzde evrensel bir görünüm arz etmektedir. Genel olarak her ülke eğitim sisteminin bütününü ya da belli bölümlerini yenileme çabası içerisinde (Varış, 1994, s.184). Türkiye'de de biriken eğitim sorunlarının çözümü için zaman zaman birtakım reform hamlelerine rastlamak mümkündür fakat, gösterilen bu çabalar Türk eğitim sisteminin sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığından, eğitim sorunları gittikçe ağırlaşmaktadır. Ortaya çıkan sorunlar eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'nin planlı gelişme yolunu seçmesi, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Şuraları, Milli Eğitim Reform Stratejisi, Milli Eğitim Temel Kanunu, reform girişimleri olarak nitelendirilebilir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun uygulamaya konulmasıyla, eğitim politikası yasal esaslara bağlanmıştır. Bu yasayla; çeşitli eğitim kurumları ile ilgili özel amaçların yine aynı yasada belirtilen genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Bu temel politika doğrultusunda eğitim politikasının oluşturulduğu varsayılmaktadır.

Eğitim örgütleri (okullar), siyasal organlar tarafından saptanmış olan eğitim politikaları çerçevesinde, eğitim ve öğretim etkinliklerinde bulunurlar. Eğitim yönetimi ise; eğitim alanına ilişkin politika, karar ve amaçların gerçekleştirilme-siyle ilgilenir (Kaya, 1993, s.43). Eğitim yönetiminin amacı; yönetimin, ilgili olduğu eğitim örgütünü, eğitim politikaları ve örgütün amaçları doğrultusunda yaşatmak ve bu örgütlere işlerlik kazandırmaktır. Eğitim yöneticileri, devletin ve yetkili organlarının belirlemiş olduğu eğitim politikaları doğrultusunda saptanmış olan genel amaçlar ve özel eğitim amaçlarını gerçekleştirmekle yükümlü bulunmaktadır.

Yönetimin, örgütü amaçlarına uygun olarak yaşatma görevi; eğitim yöneticilerinin ve deneticilerinin, bulundukları okul örgütünde öğrencilere kazandırılacak davranış değişikliklerinin, özelliklerin neler olduğunu ve nasıl bir insan tipi yetiştirilmek istendiğini bilmelerini gerekli kılar. Kendi örgütüne yön veren amaç ve ilkelerin neler olduğunu ve bununla nasıl bir insan yetiştirilmek istendiğini, bu amaçların nasıl değerlendirilebileceğini bilen bir yönetici, daha emin adımlarla hedefe yönelebilecek ve bu değerlendirmeler kendisini yönlendirecek, kendisine rehberlik edecektir.

Eğitimin artan sorunları karşısında eğitim sistemi ve eğitim sistemine yön veren genel amaçlarla temel ilkelerin, günümüz koşullarında nasıl değerlendirilebileceği ve bunların neyi ifade ettiğinin bilimsel bir tutumla ortaya konması gerekmektedir.

Bu nedenle Türkiye'de Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçları ve temel ilkelerinin değerlendirilmesi araştırma konusu yapılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bir toplumun eğitimi o toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Her toplum vermiş olduğu eğitimle öngördüğü nitelikteki insanları yetiştirmeyi arzulamaktadır. Bu nedenle bir toplumdaki eğitimin işlevi toplumun eğitim amaçlarıyla ilişkili görünmektedir. Amaçlar toplumun ne tür özelliklere sahip insanlar yetiştirdiğinin göstergesidir. Eğitimin amaçlarına göre eğitimin işlevleri de değişmektedir.

Toplumsal bir düzenleme olan okul, bir bakıma toplumun aynasıdır. Toplum kendini burada gördüğü ve gereksinmelerine cevap verebildiği ölçüde benim okulum diyebilmektedir. Bu nedenle amaçlı bir girişim olan okula yön veren amaçların neler olduğu ve bu amaçlarla nasıl bir özelliğe sahip insan yetiştirileceğinin hem okulun yönetici, denetmen ve öğretmenleri ve hem de toplum tarafından bilinmesi gerekmektedir.

Koşullar, toplumsal kurumları değişime zorlamaktadır. Böyle bir ortamda eğitim kurumları olan okulların durağan bir yapıda olması düşünülemez. Bu değişim zamanla okulların amaç, yapı ve muhtevalarında değişmelere neden olacaktır. Amaçlar toplumsal beklentileri ifade ettiğinden dolayı okula yön veren amaçların değişmesi, toplumsal değişmeye paralel olarak zaman alacaktır. Eğer okul toplumsal bir düzenleme ise ki öyle olduğu düşünülmektedir, o halde okula yön veren değerlerin neler olduğunun tüm toplumsal kesimler tarafından bilinmesi ve bunların netlik kazanması gerekmektedir.

Hedeflerdeki belirsizlik okulun işleyişine yansiyacağından dolayı eğitime yön veren hedeflerin açık olarak ortaya konması gerekmektedir.

Okulun, belirlenen amaçları doğrultusunda kendisini sürekli geliştirmesi ve yenileştirmesi yapılacak olan bilimsel araştırma ve gelişmelere açık olmasıyla mümkündür.

Yapılan açıklamalar doğrultusunda Türkiye'de eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkelerinin değerlendirilmesi konusunda yapılacak bir çalışma, önemli görülmektedir.

Problem Cümlesi

Yapılan açıklamalar ışığında araştırmanın problemi; "Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri nasıl değerlendirilebilir?" biçiminde ifade edilebilir.

Araştırma problemime ilişkin ayrıntılar aşağıda alt problemler olarak verilmiştir.

Alt Problemler

1. Türkiye'de Eğitim Politikası'nın yasalaşmasını sağlayan gelişmeler ve yasal düzenlemeler nelerdir?
2. Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin genel amaçları hangi ölçütlere göre nasıl değerlendirilebilir?
3. Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin temel ilkeleri neyi ifade etmektedir?
4. Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri nasıl bir eğitim politikasını yansıtmaktadır?

Sayıtlar

1. Mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde eğitim politikalarının oluşturulduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Türk Milli Eğitim Sistemi'nde uyulması gereken temel ilkelerin her biri ayrı bir tez olabilecek boyutta olduğundan, araştırmada bu ilkeler mümkün olduğunca kavramsal düzeyde ele alınmaya çalışılmıştır.

2. Araştırmanın betimsel nitelikte olması nedeniyle ileride ayrıntılı olarak incelenecek bazı kavramlara tanımlar başlığı altında yer verilmemiştir.

Tanımlar

Amaç: Toplumun eğitim aracılığı ile bireylerine kazandırmak istediği davranışların bireylerde oluşturacağı özelliklere denilmektedir (Çilenti, 1988, s.15).

Eğitimin Amacı: Bireyleri yaşadığı toplumun ve çağdaş dünyanın uyumlu bir üyesi haline getirerek onları çağın gerektirdiği bilgi, becerilerle donatıp; iletişim, işbirliği, iyi bir üretici ve tüketici alma yeterliği kazandırmaktadır.

Eğitimin Genel Amaçları: Eğitim sistemine yön veren değerleri ve idealleri ifade etmektedir. Eğitim sürecinde bireylere kazandırılacak olan özelliklerin neler olduğunu belirlemektedir.

Eğitim Politikası: Eğitim ve öğretim kurumları için hukuk temellerine dayanan bir düzen oluşturmak için alınması gereken bütün tedbirlere denmektedir (Öztürk, 1993, s.116).

Eğitim Örgütü: Değişik tür ve düzeydeki eğitim kurumlarını ifade etmektedir.

Kültür: Toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, görenek-gelenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.

Strateji: Bir amacın gerçekleştirilmesi için elde bulunan canlı, cansız tüm güç kaynaklarının planlı olarak kullanılma biçimine strateji denilmektedir (Başaran, 1982, s.208).

Toplum: Belli bir yerde yaşayan, ortak duygular,davranışlar ve geleneklere bağlı insanların oluşturduğu sosyal bir sistemdir (Aydın, 1991, s.1).

Toplumsallaşma: Toplumun, kendisine yeni katılan kuşağı toplum üyeliğine hazırlama sürecidir.

BÖLÜM II

İLGİLİ KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR

Varış, Eğitimde Program Geliştirme isimli eserinde; eğitim amaçlarının kaynağını eğitim faaliyetlerinin dayanağı olarak ifade etmiştir. Eğitim amaçlarının kaynağını bilimsel olgular ve araştırmalara dayalı bir eğitim felsefesi olması gerektiğini; programların geliştirilmesinde amaçların önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir (Varış, 1988, s.129 -135).

Tezcan, Eğitim Sosyolojisi isimli eserinde; Türk Milli Eğitim Sistemi'nin amaçlarını değerlendirirken şu görüşlere yer vermiştir: Ülkemizde eğitimin amaçları tam olarak gerçekleşmemektedir. Belirlenmiş olan amaçlar gelişmiş ülkelerin amaçlarından alınmıştır. Programlardaki içerik bir amaç olarak benimsenmiş ve gelişen koşullara uydurulamamıştır. Eğitime olan toplumsal talebin ve nüfusun artması, öğretmen sorunu, araç-gereç yetersizliği gibi nedenler amaçların gerçekleştirilmesini engelleyici rol oynamaktadır (Tezcan, 1994, s. 52-56).

Kaya, "Eğitim Yönetimi, Teori ve Türkiye'deki Uygulama" isimli eserinde; Türk eğitim sisteminin, ekonomik açıdan tüketici, toplumsal açıdan insan sevgisinden yoksun, siyasal bakımdan anayasal düzene karşı bireyler yetiştirmesinden eğitim sisteminin sorumlu olduğunu ve Türk eğitim sisteminin ana amacını; kalkınmanın gerektirdiği insangücünü, yetiştirmek değil, öğrencileri bir üst öğrenime hazırlamak olduğunu, fakat bunda da başarılı olamadığını ileri sürmüştür. Ülkede meydana gelen sorunların giderilmesi için, eğitim düzenimizin, örgüt ve yönetim açısından değişime uğraması gerektiğini belirtmiştir (Kaya, 1993, s. 21-25).

Aydın, "Eğitim Yönetimi" isimli eserinde; eğitim kurumlarının amaçlarının açık ve kesin olmadığını; amaçların gruplara ve eğitim sürecine katılanlara göre değişebileceğini; amaçları eylem programlarına dönüştürmenin mümkün olmadığını belirtmiştir (Aydın, 1991, s. 163).

Ergün, Eğitim Felsefesi isimli eserinde; eğitim amaçlarını gerçekleştiren kurumun yalnızca okul olmadığını, fakat okulun eğitim amaçlarına ulaşabilmek için kurulmuş formal örgütler olduğunu; eğitim amaçlarının eğitim kurumlarına nazaran daha zor değişmekte olduğunu; farklı eğitim anlayışlarına göre eğitimin amacının değiştiğine değinmiştir (Ergün, 1988, s.25-35).

Alkan, Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi adlı eserinde ulusal eğitim sorunlarını belirtirken; sayısal yetersizlik, amaçlar ve süreçler arası tutarsızlık, dengesizlik sağlıklı büyüme, plansızlık, program yetersizliği, standart düşüklüğü, öğrenci akışı ve kullanılan teknolojilerle ilgili olan sorunların toplumu ciddi şekilde rahatsız ettiğini belirtmiştir (Alkan, 1987, s.12).

Adem, Çağdaş Demokratik Laik Eğitim Politikası isimli eserinde şu görüşlere yer vermektedir: Anayasada betimlenen Türk eğitimi çağdaş, demokratik ve laik bir eğitimidir. Ancak böyle olmakla beraber ülkemizde eğitim çağdaş bilim ve eğitim ilkelerine göre yapılmamaktadır. Toplumsal ve ekonomik koşullar gençlere daha iyi yaşama koşulları sağlamamaktadır. Mevcut eğitim sisteminin, anayasa ve ilgili yasalarda betimlenen insanı yetiştiremediğini söylemek mümkündür (Adem, 1995, s.1-3).

Sönmez, Eğitim Felsefesi adlı eserinde şu görüşlere yer vermektedir: Eğitimi etkileyen sosyal, ekonomik ve diğer değişkenler politik yapıyı etkilemektedir. Her politik yapı, içinde barındırdığı çelişkiler nedeniyle, zamanla değişmek ve hatta yıkılmak zorunda kalabilir. Değişen bir dünyada değişmeyen olgu, nesne, kurumlar ve düşünceler olamaz. Eğitim sistemi, toplumsal gerçeklerden hareketle, toplumun sorunlarına çözüm bulma ve

buna dayalı olarak hedef ve içeriği belirlemek zorundadır. Aksi halde hem eğitim sistemi ve hem de toplumsal sistem yıkılır.

Bursalioğlu, Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış isimli eserinde konuyla ilgili olabilecek şu görüşlere yer vermiştir: Demokratik bir toplumda eğitimin bireysel ve toplumsal öneminin anlaşılması, eğitimin hem yöneten hem de yönetilenlerce desteklenmesine yol açar. Böylece eğitim amaçlarının karar-laştırılmasında yönetilenlere de söz hakkı tanınır. Bir toplumda eğitim girişiminin amaçları, görevleri ve yapısından o toplumun nasıl yönetildiği anlaşılmaktadır (Bursalioğlu, 1991, s.192).

Yapılan tez taramalarında bu araştırmanın problemini içeren bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ancak araştırma probleminin alt problem alanlarıyla ilgili bulunabilecek araştırma ve bulgularına, aşağıda yer verilecektir.

Sonuncusu hariç bilim uzmanlığı tezi olarak yapılan bu çalışmalarda;

Atay (1993), eğitim politikamızın sosyal bütünleşmeye etkilerini incelemiş ve şu değerlendirmelere yer vermiştir: Eğitim politikamızın, sosyal bütünleşmeyi sağlayabilmesi için kendi öz değerlerimiz gözardı edilmemeli ve maddi alandaki gelişmenin manevi alandaki gelişmeyle desteklenmesi gerekmektedir. Sadece maddi alandaki gelişmenin sağlanması sosyal bütünleşmemizin sağlanması için yeterli görülmemektedir.

Baruönü (1991), 1923-1989 yılları arasında görev yapan Cumhuriyet dönemi hükümetlerinin ortaöğretim programlarında görülen değişme ve gelişmeleri konu edinmiştir. Bu yıllar arasında görev yapan hükümetlerin eğitim politikalarına ilerlemecilik anlayışının hakim olduğunu ifade etmiştir.

Büyüköztürk (1992), temel eğitim ve ortaöğretimde, nüfusun eğitim hizmetinden yararlanmasında fırsat ve olanak eşitsizliğinin derecesini araştırmıştır. Bu araştırmanın

sonuçlarına göre, nüfusun eğitim düzeyi bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Okullaşma ve okur-yazarlık açısından en düşük olan bölgeler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Bu eşitsizlik kadın-erkek, kent-kırsal nüfus arasında da görülmektedir.

Develioğlu (1991), Türkiye'de yükseköğretime geçişte fırsat eşitliği açısından görünümü incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre yükseköğretime geçişte cinsiyet, öğrencilerin mezun oldukları liselerin türü, öğrencilerin mensup oldukları ailelerin sosyo ekonomik düzeyi etkili olmaktadır. Yükseköğretime geçişte en başarılı olan liselerin Anadolu ve Fen liseleri oldukları belirtilmektedir.

Fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanmasına ilişkin yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, Türk milli eğitiminin temel ilkelerinden biri olan "eğitimde fırsat ve imkan eşitliği"nin sağlanamadığını göstermesi açısından anlamlı bulunmaktadır.

Şişman (1986), okul-aile birliklerinin kendilerinden beklenen fonksiyon-larını yerine getiremediğini belirtmektedir. Bu araştırma bulguları, Türk milli eğitim sisteminin temel ilkelerinden biri olan "okul ve ailenin işbirliği" ilkesini değerlendirme açısından anlamlı bulunmaktadır.

Akgün (1990), doktora tezi olarak yaptığı araştırmada; sosyolojik açıdan din eğitiminin önemi ve sonuçları üzerinde şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: Devlet din dersini, okutulması zorunlu dersler arasına alarak konuya sahip çıkmış ve konunun ehil olmayan kimselerce istismarını önlemiştir. Öğrencilere uygulanan anket sonuçlarına göre; öğrencilerin haftada bir saat olarak okutulan din dersini yetersiz buldukları belirtilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Yöntem; bir amaca ulaşmak ya da bir problemi çözmek için tutulan yol demektir. Yöntem iyi seçildiği ve uygulandığı takdirde daha kısa zamanda amaçlanan hedefe ulaşmak mümkün olur. Araştırma yöntemleri amaca, kullanılan veri toplama ve çözümleme tekniklerine; değişkenleri kontrol edebilme derecesine, verilerin kaynaklarına, çevresine, düzeye ve zamana göre adlandırılmaktadır. Bir araştırmada hangi yöntemlerin kullanılacağı araştırılacak konuya, probleme ve olanaklara bağlıdır (Kaptan, 1993, s. 45-46).

Bu araştırma betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma; olayların, objelerin, varlıkların, kurumların ve çeşitli alanların "ne" olduğunu açıklamaya çalışır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak bu koşullar arasındaki etkileşimi hedef alır (Kaptan, 1993, s.59).

Bu araştırmada alanyazında ulaşılabilen eserler ve kaynaklar incelenerek elde edilen bulgular doğrultusunda alt problemler yanıtlanmaya çalışılmıştır. Araştırma raporunun yazımında alt problemler tek tek ele alınmış, konuyla ilgili bulgulara alt başlıklar halinde yer verilmiştir. Elde edilen bulgular yorumu ile birlikte ele alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde alt problemler ele alınmakta ve yanıtlanmaktadır. Konuyla ilgili bulgulara alt başlıklar halinde yer verilmekte ve yorumlanmaktadır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Birinci Alt Problem, "Türkiye'de Milli Eğitim Politikasının Yasalaşmasını Sağlayan Gelişmeler ve Yasal Düzenlemeler Nelerdir ?" biçimde ifade edilmişti. Aşağıdaki paragraflarda bu sorunun yanıtı verilmektedir.

A.Türkiye'de Milli Eğitim Politikası'nın Yasalaşmasını sağlayan Gelişmeler

Eğitim sistemini toplumsal sistemden bağımsız olarak düşünmek olanaksızdır. Değişen toplumsal koşullar toplumun eğitimden beklentilerini artırmaktadır. Eğitim sistemi, toplumun değişen sosyal, siyasal ve ekonomik gereksinimlerine yanıt verebilmek amacıyla zamanla önemli değişikliklere uğramaktadır.

Çağımızda ekonomik, sosyal ve teknolojik koşullarda meydana gelen hızlı değişimler, toplumsal yapıları etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu değişmeye paralel olarak eğitim sistemleri de yeniden yapılanma gereksinimi duymaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile sosyal ve ekonomik alandaki değişimler, eğitim alanında alışlagelmiş kavramlarda ve geleneksel yaklaşımlarda değişikliklere neden olmaktadır(Alkan, 1987, s.1).

Bir ülkede sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sistemler eğitim sistemini meydana getirir Eğitim sisteminden beklenen faydanın sağlanabilmesi; bu sistemlerin hem birbirleriyle, hem de toplumun sosyal ve ekonomik koşullarıyla tutarlı ve dengeli olmasıyla olanaklı olur. Bu nedenle her ulus tarihinden; sosyal, kültürel mirasından esinlenerek kendi gereksinimlerine yanıt verebilecek bir ulusal eğitim politikası saptamak ve buna göre eğitim sistemini kurmak ve işletmek zorundadır.

Bir ülkenin gereksinim duyduğu nitelikli insangücünün yetiştirilmesi görevi eğitimden beklenmektedir. Bununla birlikte hızlı sanayileşmenin toplumda yaratacağı sosyal hareketlilik ve değişiklikler de eğitimi yakından ilgilendirmektedir.

1839 Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nin yönünü batıya çevirmiş olması nedeniyle, onun mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyeti daha kurulmadan batılılaşmaya başlamıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak eğitimde de batılılaşma hareketleri başlamıştır.

Tanzimat döneminde açılan yeni eğitim kurumları yanında medreseler de varlıklarını devam ettirmişlerdir. Açılan yeni okullar ağır mali sorunlarla karşı karşıya kalırken, medreseler vakıf gelirleriyle öğrencilerini okutup barındırabilmişlerdir. Böylece medreseler fakir aile çocukları için eğitim merkezleri olmakta devam etmiştir. Asker okulları biryana bırakılacak olursa, öncelikle büyük kentlerde açılan bu yeni okullara ancak büyük kentlerde oturan varlıklı aileler çocuklarını gönderebilmişlerdir(Başgöz, 1995, s.35).

Bu dönemde sayıları az da olsa çağdaş eğitim ve öğretime uygun okulların açılması ve bu okulların araç-gereçlerle donatılması; ileri eğitim teknikleri olan irdeleme, kıyaslama ve tartışma metodlarının kullanılması, gözlem ve tümevarım gibi metodların ileri sürülmesi; eğitimle ilgili yasal düzenleme ve yönetmeliklerin çıkarılması; öğrencilere özel kıyafetler öngörülmesi, hocalarda kalite aranması ve bunun için sınavlar düzenlenmesi, öğretmen yetiştiren okulların açılması; öğretmen okul, defter, kalem, tebeşir vb.'nin güncellik kazanması eğitim açısından bu dönemin önemli yenilikleri olarak görülebilir(Sakaoğlu, 1991, s.73-76).

Tanzimat'ın başından 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi çıkıncaya kadar, eğitimde bir karmaşa hakim olmuştur. Bu süre zarfında gereksinim duyulan okullar açılmış olmasına rağmen bunlar bir sistem bütünlüğüne kavuşturulamamıştır. 1869'da yayımlanan ve yasa hükmünde olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile 1869 yılına kadar farklı bakanlıklar bünyesinde örgütlenen eğitim kurumları tek çatı altında toplanmaya çalışılmıştır. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Osmanlı eğitim sistemi için bir dönüm noktası niteliğinde olmuştur. Bu nizamname ile; temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi okulların derecelendirilmesi, öğretim yöntemlerinin yeniden düzenlenmesi, öğretmenlerin iyi yetiştirilmesi ve saygınlığını artırıcı önlemlerin alınması, Maarif Nezareti'nin yeniden düzenlenmesi, bilimsel kuruluşları çoğaltma ve yaygınlaştırma, ülke genelinde Sıbyan, Rüşdiye, İdadi ve Sultani okulları, İstanbul'da ise Darülfünun ve Darülmuallimat ve Kız Rüşdiyeleri açma gibi eğitim sorunlarına çözüm getirmeye yönelik hedefler belirlenmiştir(Yanar, 1996, s.22-25).

Ancak Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin öngördüğü okullaşma oranları uzun süre, hatta Osmanlı Devleti'nin yıkılışına değin tam olarak gerçekleştirilememiştir(Sakaoğlu, 1991, s.95).

II. Abdülhamit döneminde (1876-1908) Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne işlerlik kazandırma çabaları aralıksız sürmüştür. Toplumsal çalkantılar ve ulusçuluk hareketleri bu dönemde eğitimi etkilemiştir. Bu devrin bir diğer özelliği de özel okulların altın çağını yakalaması olmuştur. Devlet okullarına karşılık, göz dolduran yapıları ve öğretim kadrolarıyla bu okullar önde olmuştur. Bu dönemde gereksinim duyulan okumuş eleman gereksinimini karşılayabilmek için mülkiye, hukuk ve ticaret okulları ile teknik okullar açılmıştır. Bu dönem; halkta okuma ve öğrenmeye karşı ilgi uyandırma, halkı eğitme, Batının kültür, sanat ve bilimi ile Türkiye çevrelerini temas ettirmenin yanısıra bilinçsiz bir batı taklitçiliğinin yaygınlaştığı yıllar olmuştur. Bu dönemde de kağıt üzerinde birçok yönetmelik ve programlar düzenlenmiş olmasına rağmen, bunların çoğu sağlıklı bir şekilde uygulamaya geçirilememiş ve eğitimin belirli, yeterli ve düzenli gelir kaynakları oluşturulamamıştır(Sakaoğlu, 1991, s.99-114).

Türkiye eğitimine II. Meşrutiyet döneminde karmaşa hakim olmuştur. Her gelen bakan birşey denemiş, birtakım işlere yönelmişse de devrin heyecanı ve karışıklığı eğitime de aynen yansımıştır. 1912-1922 yılları arasında büyük ve ard arda gelen savaşlar yetişkin ve çocuk denecek yaştaki öğrencilerin cephelere gönderilmesine ve okulların birçoğunun kapanmasına yol açmıştır.(Sakaoğlu, 1991, s.148). Türkiye için sorun olan mali güçlükler İkinci Meşrutiyet Dönemi için de sorun olmuştur. İkinci Meşrutiyet idarecileri bu mali güçlüklerin getirmiş olduğu darboğazlardan kurtulamadıkları için dört yıl yeni bir yasa çıkarmak için uğraşmışlar ve sonunda 1912'de bu yeni yasa "muvakkat bir kararname" olarak yayınlanabilmiş ve yürürlüğe konmuştur. Bu "Tahsil-i İptidai Kanun-u Muvakkatı" (İlköğretim için Geçici Kanun) yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de uzun süre bazı değişikliklerle yürürlükte kalmıştır(Başgöz, 1995, s.44-45). İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde hem o devirde ve hem de Türkiye Cumhuriyeti tarihinde etkili olan Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık adı verilen fikri akımlar gelişmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında eğitime yön veren kadrolar bu dönemde yetişmiştir(Başgöz, 1995, S.38).

Tanzimat okullarına en büyük etki Fransız eğitim sisteminden gelmiştir. Fransada yetişen idareci ve öğretmenler aracılığıyla gerçekleşen bu etki ders programları ve ders kitaplarının hazırlanmasından, eğitim yöntemleri ve öğrencilerin kılık ve kıyafeti gibi birçok alanda kendini göstermiştir. Böylece bu dönemde açılan yeni okullar, medreseli aydınlara benzemeyen yeni bir aydın sınıfın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu aydın kesim Osmanlı Devleti'nde olduğu kadar, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde de önemli roller oynamıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yenileşme ve batılılaşma hareketlerini bu kadrolar gerçekleştirmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'nin eğitim sistemi, birçok batılı ülkenin eğitim sistemlerinin etkisinde kalmıştır.

Ortaöğretim okulları, yüksekokullar ve üniversitelerin kuruluşu, öğrenim süreleri ve bir çok ders programının hazırlanmasında Tanzimat'tan 1940 yılına kadar Fransız eğitim sisteminin etkisinde kaldığı, 1940'tan sonra da bir kısım öğretim kurumlarının eğitim sistemlerinin geliştirilmesinde Alman ve Belçika eğitim sistemlerinin etkisinde kaldığı

görülmektedir. 1954'ten sonra da Türkiye eğitim sisteminde Amerikan eğitim sisteminin etkileri görülmeye başlamıştır(Nişancı, 1981, s.13-14).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk dönemi Türk toplumunun ümmet anlayışından ulus anlayışına geçiş dönemi olmuştur. Atatürk, Kurtuluş Savaşı sırasında 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nin açılış konuşması başta olmak üzere çeşitli vesilelerle yapmış olduğu konuşmalarda; çağdaş Türkiye'nin yaratılmasında ve sağlıklı olarak yaşatılmasında etkili olarak eğitim sisteminin temel niteliklerini sıralamıştır. O'na göre yeni toplumun eğitim sistemi milli, lâik, çağdaş bilime dayalı, genel, eşitlikçi ve işlevsel olacaktır(Kaya, 1993, s.16).

Eğitim başlangıçta, Devletin gereksinim duyduğu kadroların yetiştirilmesinin yanısıra, Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan devrimlerin yerleştirilmesi ve resmi ideolojinin toplum tarafından benimsenmesi rolünü de oynamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında 1921, 1924 ve 1926'da yapılan Heyet-i İlmiyye toplantıları yapmış olduğu çalışmalarla o zaman uygulanmakta olan; Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkatı'nın işlemeyen kimi maddelerini değiştirmeye katkıda bulunmuş; ilkokul programını geliştirmeye çalışmış; ilkokuldan sonra okula gidemeyen öğrencilerin eğitilmesini ele almış; ders kitaplarının yazdırılmasına ilkeler getirmiş; Talim ve Terbiye Kurulu'nun kurulmasını kararlaştırmış; ilköğretim ve ortaöğretim süresini yeniden belirlemiştir(Başaran, 1982, s.32).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulusal eğitim politikası, çağdaşlaşma çabaları doğrultusunda sürdürülmüştür. Bireyin okur-yazar olmasının; üretimde verimliliğin anahtarı olduğu kabul edilmiş ve bu amaçla okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Bu amaçla kurulan Millet Mekteplerinin başöğretmenliğini Atatürk üstlenmiştir.

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen ve milli eğitim sistemini kuran Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi) Kanunu ile, ülkede yüzyıllardır devam eden ve modern okullar yanında yer alan geleneksel eğitim kurumlarına son verilmiştir. Böylece ülkede bulunan

tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, lâik bir eğitim sisteminin temeli atılmıştır.

1928 yılında kabul edilen "Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun" ile Arap harfleri yerine Lâtin alfabesinden alınan harfler kabul edilmiştir. Bu kanunun yayımlanmasıyla Devletin bütün idare ve kuruluşları ile toplumda ve özel kuruluşlarda latin harfleriyle yazılmış olan yazıların işleme konulması zorunlu hale getirilmiştir. Bu kanunla okulların Türkçe yapılan öğretiminde Arap harfleriyle yazılmış kitapların okutulması yasaklanmış ve Lâtin alfabesiyle basılmış olan kitaplarla öğretim uygulamasına geçilmiştir.

Gerek Tevhid'i Tedrisat Kanunu ve gerekse Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun, 1982 Anayasasının 174. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden inkılap kanunları arasında yer almıştır.

1939'dan itibaren günümüze kadar belirli zamanlarda toplanan milli eğitim şuralarında; Türkiye eğitim sisteminin, toplumun değişen gereksinimlerine yanıt verebilecek hale getirilmesi ve eğitimle ilgili özel sorunlara çözüm yolları aranması hususları tartışılmış ve birtakım kararlar alınmıştır.

Aynı zamanda Türkiye'ye Dewey, Kühne, Albert Malche ve Omar Buyse gibi yabancı uzmanlar çağrılmış ve onların görüşleri alınmıştır(Sönmez, 1994, s.154). 1924 yılında ABD'den Türkiye çağrılan J.Dewey, eğitimin genel durumu; 1925 yılında Almanya'dan çağrılan Kühne, meslek eğitimi; 1927 yılında Belçika'dan çağrılan Omar Buyse, teknik eğitim; 1932 yılında İsviçreden getirilen Albert Malche ise üniversite reformuyla ilgili konularda rapor vermişlerdir. Ayrıca 1933 yılında ABD'den gelen Ekonomi Heyeti raporunda eğitim konusuna da önemli yer verilmiştir(Topses, 1982, s.196). Böylece Cumhuriyet dönemi Türkiye eğitiminde hatırı sayılır ölçüde yabancı uzmanın görüşlerinin alındığı ve eğitim politikalarının belirlenmesinde bunlardan yararlanıldığı söylenebilir.

Türkiye 1960'tan sonra planlı kalkınma dönemine girmiş ve ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması uzun dönemli planlara bağlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde meydana gelen sosyal gelişme ve ekonomik kalkınmanın yeni istekleri karşısında eğitim sisteminin de yeniden gözden geçirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Eğitim sistemini kalkınmanın gereklerine yanıt verebilecek yapı ve muhtevaya kavuşturmak için, zamanla eğitim sisteminde bazı düzenlemelere gidilmiştir.

1961 Anayasasında devletin eğitim ve öğretim görevlerine geniş yer verilmiş ve 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile temel eğitim kanuni esaslara bağlanmıştır.

1961 Anayasası iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın bir plan dahilinde olacağını öngörmüştür(Anayasa, Madde:129). Bu anayasa çerçevesinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bir plana bağlanacağı direktifiyle eğitim ve öğretim yeniden gelişme, değişme ve çağdaşlaşma sürecinin bir parçası olarak görülmüştür. Kalkınma planlarında eğitim ve öğretime büyük yer verilmiştir.

1961 Anayasasının öngördüğü sosyal ve ekonomik reformların gerçekleştirilememiş olması ve 1968 yılından beri süregelen anarşik olaylara son verilememiş olması gibi gerekçelerle Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanları hükümetin istifasına yol açan 12 Mart Muhtırası'nı ilan etmişlerdir. Bu durum eğitim sistemimiz açısından da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur(Kaya, 1984, s.38).

12 Mart Muhtırası ile işbaşına gelen yeni hükümetin oluşturmuş olduğu bir komisyon tarafından hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan "Milli Eğitim Reformu Stratejisi" doğrultusunda, 14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu" ile eğitimimiz okulöncesi eğitimden yüksek öğretime kadar bir sistem bütünlüğüne kavuşturulmaya çalışılmıştır. 04. II. 1981 tarih ve 2547 sayılı "Yüksek Öğretim Kanunu" ile de yükseköğretimle ilgili amaç ve ilkeler belirlenerek bütün yükseköğretim kurumlarının ve üst kuruluşlarının örgütlenme, işleyiş, görev, yetki ve sorumlulukları ile

öğretim elemanları, öğrenci ve diğer personel ile ilgili esaslar bir bütünlük içinde düzenlenmiştir.

Buraya kadar yapılmış olan açıklamalarla Cumhuriyet Dönemi eğitim politikalarındaki uygulamalar temel noktalar itibarı ile özet olarak sunulmuş bulunmaktadır. Yapılan bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Türkiye Eğitim Politikası'nın yasal dayanaklarını; uluslararası anlaşmalar, Devrim yasaları, Anayasanın ilgili maddeleri, Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuralarında alınan kararlar, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Reformu Stratejisi ve bu strateji doğrultusunda hazırlanan Milli Eğitim Temel Kanunu ve Yüksek Öğretim Kanunu oluşturmaktadır.

B.Türkiye'de Milli Eğitim Politikası'nın Başlıca Yasal Dayanakları

1.Uluslararası Antlaşmalar

Genel olarak bir ülkenin eğitim politikası belirlenirken, ülkenin gereksinimleri ve ülkenin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlarla yapmış olduğu antlaşmalar dikkate alınır(Adem, 1995, s.45).

Birleşmiş Milletler Anayasası, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim,Kültür Örgütü'nün (UNESCO) temel ilkeleri, Avrupa Konseyi'nin temel ilkeleri, Paris Antlaşması, Avrupa Güvenlik Konseyi (AGİK), insan Hakları helsinki Nihai Senedi gibi ülkemizin imzalamış olduğu antlaşmalar; eğitim politikamızı oluşturmada bağlayıcı hükümler içermektedir(Adem, 1993, s.4). Eğitim politikalarının belirlenmesinde ilgili anlaşmaların eğitimi ilgilendiren maddeleri dikkate alınmaktadır. Burada bu antlaşmalardan eğitim politikasıyla doğrudan ilişkili bulunan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Örgütü'nün (UNESCO) temel ilkeleri ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin eğitimle ilgili maddelerine yer verilecektir.

UNESCO'nun Eğitim İlkeleri: Unesco'nun birinci hedefi "adalete, yasaya, ırk, cinsiyet, din ve dil ayrımı yapmaksızın herkes için insan hakları ve temel özgürlüklere

evrensel saygıyı sağlamak, bunun için eğitim, bilim ve kültür yoluyla uluslar arasındaki işbirliğini pekiştirerek, bu yoldan barışın ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmaktır."

Bugün Unesco'nun eğitim hedefi, üç temel üzerinden uygulanmaktadır:

- İlköğretimin evrenselleştirilmesi,
- Okumaz-yazmazlığın ortadan kaldırılması,
- Eğitimin yaygınlaştırılması.

Unesco; barış hakkı, kalkınma hakkı, eğitim ve iletişim hakkı, sağlıklı bir çevre gibi insanların yeni haklarının devletler ve bireylerce gözönünde bulundurulması zorunluluğuna dikkat çekmektedir(Adem, 1993, s.4-5).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler tarafından imzalanmıştır. Türkiye'nin de imzalamış olduğu bu bildirgenin eğitimle ilgili en önemli iki maddesi şöyledir:

Herkes; vicdan,din, düşünce özgürlüğüne sahiptir. Bu hak din ya da kanaat değiştirme özgürlüğünü, dinini ya da kanaatini tek başına ya da topluca ve açık olarak ya da özel olarak öğrenme, uygulama ve açıkça belirtme özgürlüğüne sahip olmayı gerektirir(Madde:18).

Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa temel eğitim evrelerinde parasızdır. Temel eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yükseköğretim yeteneklerine göre herkese açık olmalıdır(Madde:26).

Türkiye'de milli eğitim politikasının oluşturulmasında bu maddelerin esas alındığı ve benzeri maddelerin Anayasa ve ilgili yasalarda yer aldığı görülmektedir. Aynı zamanda Anayasa'nın 90.maddesi uyarınca usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmeler kanun hükmünde bulunmaktadır.

2.Anayasalar

Bir ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik düzeninin oluşmasında rol oynayan yasaların başında Anayasa gelmektedir. Çağımızda eğitim, her insanın doğal bir hakkı ve

ihtiyacı olarak kabul edilmektedir. Çağdaş ülkeler, vatandaşlarına bu hakkı hiçbir kısıtlama yapmadan vermek için anayasa ve yasalarında ifade etmişlerdir.

Cumhuriyet döneminde ilk Anayasa 24.2.1924 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasıdır. Bunu müteakiben gelen 20.7.1961 tarihli T.C. Anayasası ve 7.11.1982 tarihli, halen yürürlükte bulunan ve son olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce 1995'te bazı maddeleri değiştirilen T.C. Anayasasıdır.

Türkiye'nin Eğitim Politikası'nda gelişen politik süreci takip edebilme açısından aşağıda bu üç Anayasada geçen eğitimle ilgili maddelere yer verilmiştir.

a) 1924 Anayasası

- Türk Devleti; cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimcidir(Madde:2).
- Hükümetin nezaret ve murakebesi altında ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir(Madde:50).
- İptidai tahsil(ilköğrenim) bütün türkler için mecburi, Devlet dairelerinde parasızdır(Madde:87).

1924 Anayasasında kabul edilen ilkeler Atatürk'ün o zaman kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini belirlemektedir. Daha sonraları yapılan tüm düzenlemeler bu ilkeler ışığında yapılmıştır. Bu anayasayla, her türlü eğitim ve öğretimin kanunla düzenleneceği ve Devletin gözetim ve denetimi altında serbest olduğu, ilköğretimin devlet okullarında parasız ve tüm türkler için zorunlu olduğu belirtilmiştir.

b) 1961 Anayasası

1961 Anayasası'nın eğitimle ilgili maddeleri:

- Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayalı demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir(Madde:2).
- Din eğitimi ve öğrenimi ancak kişilerin kendi isteğine ve kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır(Madde:19).

- Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlama, Devletin başta gelen görevleri arasındadır.
- İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburi ve devlet okullarında parasızdır.
- Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.
- Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır(Madde:50).

Ayrıca aynı Anayasanın 120. maddesi; üniversitelerin devlet eliyle ve kanunla kurulacağını, bu kurumların özerkliğe sahip tüzel kuruluşlar olduğunu, devletin gözetimi ve denetimi altında kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yürütüleceği belirtilmektedir. 121. madde ile de radyo ve televizyon istasyonlarının ancak devlet eliyle kurulabileceğini ve idarecilerinin tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenebileceğini; haber ve programlarının seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünün esas alınacağını hükme bağlamıştır.

c) 1982 Anayasası

1982 Anayasasının eğitimle ilgili maddeleri:

- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir(Madde:2).
- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir(Madde:3).
- Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine ve kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır...(Madde:24).
- Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir...(Madde:27).
- Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılmaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
- Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

- Eğitim ve öğretim hürriyeti Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldıramaz.
- İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.
- Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.
- Devlet maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.
- Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.
- Türkçeden başka hiçbir dil eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.
- Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır(Madde:42).
- Çağdaş eğitim ve öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insangücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.
- Kanunla gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.
- Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.
- Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak bu yetki Devletin varlığı ve bağımsızlığı; milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.
- Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, devletin gözetim ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri devletçe sağlanır...(Madde:130).

Anayasanın devlete vermiş olduğu bu denetim görevini ise, hükümet, Milli Eğitim Bakanlığı, yürütme organları yerine getirmektedir.

Bugüne kadar hazırlanmış olan T.C.Anayasaları içinde eğitim ve öğretime en geniş şekilde yer veren 1982 yılında çıkarılan Anayasadır. Bu Anayasa'nın ikinci maddesi; Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu

belirtmektedir. Anayasanın 24. maddesi; Din ve ahlak eğitim ve öğretiminin Devletin gözetim ve denetimi altında yapılacağını ve Din kültürü ve ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulması zorunlu dersler arasında yer aldığını belirtmektedir. Anayasanın 27. maddesi ise; herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama ve yayma ile bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahip olduğunu açıklamaktadır. Anayasanın 42. maddesi; Türk milli eğitim sisteminin amaç ve ilkelerini içerisine alacak bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetlerinin nasıl düzenleneceğini, nelerin öğretilip, nelerin öğretilmeyeceğini, hangi dilin öğretim dili olarak kullanılacağını, hangi esaslara uygun eğitim ve öğretim yapılacağını belirtmektedir. Anayasanın 130. maddesinde; ülkenin gereksinimlerini karşılayacak nitelikte insangücü yetiştirmek amacıyla ortaöğretime dayalı, çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan, kamu tüzel kişiliği ve bilimsel özerkliğe sahip üniversitelerin devlet eliyle kurulabileceği, Devletin gözetim ve denetimi altında olmak ve kazanç elde etme amacına yönelik olmama koşuluyla vakıflar tarafından yükseköğretim kurumları açılabilceği ve ülkenin birlik ve bütünlüğünü bozmamak koşuluyla üniversite öğretim görevlileri ve yardımcılarının serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunma hakkına sahip olabileceği belirtilmiştir.

Hak ve özgürlüklerin yasalarda yer alması yeterli değildir. Bu hak ve özgürlüklerin vatandaşların bilincinde yer etmesi, onların tutum ve davranışlarına yansması için demokratik değerlere oturtulmuş bir eğitim-öğretim sürecinin oluşturulması gerekmektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca hazırlanan tüm Anayasalarda ilköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu ifadesi yer almış olmasına rağmen, günümüzde halen vatandaşlarımızın tümüne temel eğitim düzeyinde eğitim-öğretim olanaklarının sağlanamamış olması üzücüdür. Tüm vatandaşlarımıza eşit imkanlar içerisinde en az temel eğitim düzeyinde eğitim görme imkanlarının sağlanması hem eğitim hakkı ve hem de Anayasada ifadesini bulan sosyal bir hukuk devleti olmanın gereğidir.

Anayasalarda göze çarpan bir değer husus ise, 1961 Anayasasında Din eğitimi ve öğrenimi; ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı bırakılmışken, 1982 Anayasasında Din eğitimi ve öğretiminin Devletin gözetim ve denetimi altında yapılacağı, Din kültürü ve ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulması zorunlu dersler arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Anayasanın eğitimle ilgili maddelerine bakıldığında bu maddelerin benzer şekilde eğitimle ilgili yasalarda yer aldığı görülecektir.

Türkiye Cumhuriyeti eğitim politikasının oluşturulmasında Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan devrimler ve bu amaçla çıkarılan yasaların önemli yeri bulunmaktadır. Eğitimle doğrudan ilgili bulunan bu yasaların başında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Latin Alfabesinin Kabulü Hakkındaki Kanun gelmektedir. Aynı zamanda bu iki kanun 1982 Anayasasının 174. maddesinde: Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesi üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik niteliğini koruma amacını güden inkılâp kanunları arasında yer almıştır. Aşağıdaki paragraflarda bu konuya daha ayrıntılı bir biçimde yer verilecektir.

2.Devrim Yasaları

Devrim yasaları denilince, Türkiye'de yapılan devrimin alt yapısını oluşturan, siyasal, ekonomik, tüzel(hukuki), eğitsel vb. konularda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin tümü anlaşılmaktadır(Adem, 1993, s.5). 1982 Anayasasında İnkılâp Kanunlarının Korunması başlığı altında yer alan 174. maddede Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesi üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden inkılâp kanunlarının hangileri olduğu belirtilmiştir. Bunlar şunlardır:

- 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu;
- 25 Teşriisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka iktisası hakkında Kanun;
- 30 Teşriisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerin, Türbelerin seddine ve türbedarlıklar ile bir takım ünvanların men ve ilgasına Dâir Kanun;

- 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110. maddesi hükmü;

- 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

- 1 Teşriisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türkharflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;

- 26 Teşriisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey,Paşa gibi lakap ve ünvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;

- 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

Yukarıda belirtilen devrim yasalarından "Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu" ile "Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun", konumuzla doğrudan ilişkili bulunduğundan bunlara aşağıda daha geniş bir biçimde yer verilmiştir.

a. Tevhid-i Tedrisat(Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu:

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketleri başladıktan sonra eğitim alanında da, eski eğitim kurumlarına dokunulmadan batılı anlamda eğitim kurumları kurulup desteklenmiştir.

Askeri okullar tarzında kurulan batı örneğindeki eğitim kurumları iyice yerleştirdikten sonra ondokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru batı tipi ilk sivil okullar kurulmaya başlamıştır. İlk kurulan batı tipi okullar devlet kademelerine yönelik memur yetiştiren okullar olmuştur. 1845'ten itibaren de Osmanlı eğitim sistemi batı eğitim sistemlerine göre ilk, orta ve yükseköğretim kademeleri olarak örgütlenmeye başlamıştır. Bu çalışmalarda sıbyan mektepleri ilköğretim düzeyi olarak kabul edilip, orta ve yükseköğretim kademelerini kurma çalışmaları başlanmıştır. Medreseler, bu hareketlere engel olucu bir biçimde karşı çıkmamıştır. Devlet de başlangıçta medreseleri hedef

almamıştır. Öncelikle ilköğretim düzeyinde bulunan sıbyan mektepleri ıslah edilmek istenmiş fakat bu mümkün olmayınca Devlet, "iptidai" adlı okullar kurmaya ve bu okullarda modern ders araç ve gereçleriyle öğretim metodlarını uygulamaya başlamıştır. Ayrıca özel şahıs ve vakıfların açmış olduğu okullar desteklenmiştir(Ergün, 1982, s.45).

Devletin medreselerden desteğini çekmiş olmasına rağmen vakıf kuruluşları olan medreseler, hem ortaöğretim ve hemde yükseköğretim düzeyinde eğitim kurumları olan rüşdiyelerin, idadilerin, sultanilerin, yüksekokullar ve darülfünun yanbaşında yaşamaya ve öğrenci yetiştirmeye devam etmişlerdir. Medreseler ve mekteplerden yetişenler arasında az ya da çok görülen görüş farklılıkları bu okullardan iki tip insan yetişmesine neden olmuştur. İkinci meşrutiyetten itibaren medreselerde girişilen ıslah teşebbüsleri bu ikiliği bozma yolunda birşey yapamamıştır(Ergün, 1982, s.46).

Cumhuriyet kurulduğunda, Osmanlı, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin eseri olan mektep-medrese ikiliği devam etmektedir. Aynı zamanda batı tipi okullar arasında da bir birliktelik bulunmamaktadır. Her bakanlık kendi elemanını yetiştirmek için ayrı okullar kurmuşlardır. Yüksek askeri okullar kendi liselerini (askeri idadiler) ve ortaokullarını (askeri rüşdiyeler) kurmuşlardır. Diğer taraftan diğer bakanlıklar da gereksinim duydukları kalifiye elemanları, kendi kurmuş oldukları okullarda yetiştirmişlerdir.

İkinci Meşrutiyet döneminde askeri rüşdiyeler ve bozulmak üzere olan sıbyan mektepleri ve medreselerin Maarif Nezaretine devredilmesi gibi tevhid-i tedrisatın bazı ön adımları atılmış ise de medrese-mektep ikiliği ve eğitim kurumlarının arasındaki organizasyon bozukluğu giderilememiştir(Ergün, 1982, s.47).

Tevhid-i Tedrisat kanun tasarısını sunanlar, bu kanunun Tanzimattan beri süregelen iki eğitim, değişik fikir ve duyguda iki insan yetiştirme problemini çözeceğini, eğitim sisteminin artık bir millet yetiştireceğini ileri sürerek tasarının kanunlaşmasını istemişlerdir(Ergün, 1982, s.49).

Neticede 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi önce Şer'iye ve Evkaf vekaletlerini kaldıran yasayı kabul ettikten sonra Tevhid-i Tedrisat yasasını görüşmüş ve aynı tarihte bu yasayı kabul etmiştir. Kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ana maddeleri şunlardır:

Madde:1- Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiyye ve tedrisiye maarif vekaletine merbuttur.

Madde:2- Şer'iye ve Evkaf Vekaleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir.

Madde:3- Şer'iye ve Evkaf Vekaleti bütçesinde mekatip ve medarise tahsis olunan mebalig Maarif bütçesine nakledilmiştir.

Madde:4- Maarif Vekaleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir ilahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir.

Madde:5- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştegil olup şimdiye kadar müdafaai Milliyeye merbut olan askeri rüşti ve idadilerle Sıhhiye Vekaletine merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber bulunan heyeti talimiyeleri ciheti irtibatları âtiyen ait olduğu vekaletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edecektir.

1924 yılında kabul edilen bu yasa ile ülke içinde bulunan tüm eğitim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Böylece daha önce farklı statülerdeki mahalle mektepleri, medreseler, idadiler, sultaniler, kolejler ve azınlık okulları Milli Eğitim bakanlığı'na bağlanarak, eğitimde bütünlük sağlama yoluna gidilmiştir.

Bu yasa ile medrese ve mahalle mektepleri kapatılmış, lise düzeyinde bulunan idadiler, sultaniler, kolejler ve diğer azınlık okulları Bakanlığın denetimi altında alınmıştır.

Medreseler kapatıldıktan sonra, Medrese-i Süleymaniye yerine İstanbul darülfünü'nda bir ilahiyat fakültesi kurulmuştur.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na göre askeri idadiler liseye çevrilmiştir. Fakat askeri okullar 22 Nisan 1925 tarih ve 637 sayılı bir kanunla tekrar Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır.

b. Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun

Türk eğitim sisteminin Batı örneğine göre kurulması ve zamanla Batıda öğrenim gören Türk aydınları zaman içerisinde yazının değiştirilmesi veya ıslah edilmesi konusunu tartışmaya başlamışlardır.

Türk dili için Arap harflerinin yetersizliğine ve ıslah edilmesi gerektiğine ilk işaret edenler 1862-1863 lerde Münif Efendi ve Azerbeycanlı Ahunzâde Feth-Ali'dir. Daha sonraları ise yazı tartışmalarına gerekçe olarak eğitimdeki başarısızlık ve verim düşüklüğü gösterilmiştir. Eğitimde başarıyı ve verimi artırmak için, bazıları öğretim metodlarının değiştirilmesini ileri sürerken, bazıları da yazının ıslah edilmesini istemişlerdir. Fakat bu tartışmaların başlangıcından itibaren, Arap harflerinin ıslah edilmesi önerisine karşılık, latin harflerinin kabul edilmesi önerisi çıkarılmıştır. Fakat Meşrutiyet dönemine kadar latin harflerinin kabul edilmesi açıkça ileri sürülmemiştir(Ergün, 1988, s.87-88).

Cumhuriyetin ilanından önce İzmirde yapılan İktisat kongresinde Latin harflerinin kabul edilmesi hakkında verilen bir önerenin okunmaması ve özellikle bu konuda Kongre Başkanı Kazım Karabekir Paşa'nın tutumu bu sorunun tartışmasını hızlandırmıştır. Bu tartışmalarda Latin harflerinin kabul edilmesini isteyenler şu gerekçeleri ileri sürmüşlerdir(Ergün, 1982, s.89):

- Eski yazı güç ve geç öğreniliyor.
- Herkes birçok kelimeyi çeşitli şekillerde yazıyor. Bu harflerle belirli bir yazım kuralı mümkün değildir.
- Bu harfler yüzünden yabancılar Türkçeyi öğrenmeye rağbet etmiyorlar.
- Az çok öğrenim görmüş olanlar bile bir yazıyı yanlış okuyamıyorlar. Yayınları sınırlı kişiler okuyor, Eğitim yaygınlaşmıyor.

Latin alfabesine karşı çıkanlar ise bu iddiaları şöyle cevaplamışlardır(Ergün, 1982, 90):

- Eski Harfler iki üç ayda öğrenilebiliyor. Öğrenmesi biraz daha güç ama kullanılması kolay, Steno gibi yazılabilir, daha az yer tutuyor.
- İmlâ farklılıkları, bilimsel bir kurulun bunları belirlememiş olmasındandır. Bir İmla Klavuzu çıkarılarak bu iş halledilir.
- Yabancılar Türkçeye bu harfler yüzünden ilgi duymuyor deniliyor. Bu doğru değildir. Birçok yabancı aynı harflerle Arapçayı öğreniyorlar. Öte yandan harflerini değiştirdi diye kaç kişi Arnavutça öğrenmeye başladı ?
- Bugün yazılarda bilinmeyen kelimeler doğru okunamıyor. Bunlar latin harfleriyle yazılıp da okunsa ne olacak?
- Eğitimin yaygın olmamasının nedeni, konuşma dili ile yazı dilinin birbirinden farklı olmasıdır.

Bu tür tartışmalar devam ederken, Devletin resmi yetkilileri tutumlarını net bir şekilde ortaya koymamışlardır. Zamanın Maarif Vekili Vasıf Bey, harflerimizin ıslaha muhtaç olduğunu ancak, eğitimin yaygınlaşamamasının tek nedeninin harfler olmadığını, bunun değişmesinin, bilim adamlarının bu konudaki çalışmaları ve tartışmalarını gerektirdiğini, fakat en son kararın bakanlık tarafından verileceğini açıklamıştır. Türkiye Muallimler Birliği de 1928 Ağustosuna kadar Latin harflerine karşı olmuş ancak, harf devriminin yapılacağını anlaşıldıktan sonra bu konudaki tutumlarını değiştirmişlerdir(Ergün, 1982, s.90).

1925 tarih ve 698 sayı ile kabul edilen, Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili (Takvimde Tarih Başlangıcının Değiştirilmesi)ne ilişkin kanun ile rumi takvim yerine miladi takvimin kullanılması ve 20.5.1928 tarih ve 1288 sayı ile kabul edilen Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun (Uluslararası Rakamın Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun) ile, yazının önemli bir kısmını oluşturan rakamların latinceleştirilmesi, yazı devriminin önemli adımlarından birini oluşturmuştur.

1 Kasım 1928'de T.B.M.M.'nde ele alınan Latin harflerinin kabulüne ilişkin yasa tasarısı, kurulan geçici komisyon tarafından aynen kabul edilmiş, karar Meclis Başkanlığına bildirilmiştir. Bu yasa tasarısının gerekçesinde; Arap harflerinin Türk diline uymadığı, bu harflerle Türkçe kelimelerin yazılamadığı ve yazılanların da doğru okunamadığı, böylece doğru okuma ve yazmanın bir sınıfın imtiyazı haline geldiği, eski harfleri matbaa ve diğer alanlarda kullanmanın masraflı olduğu, bu nedenle hükümetin bir yazı sistemi hazırlatmış olduğu belirtilmiştir. Yasayı T.B.M.M.'ne sunan İsmet Paşa bunun, milleti bilgisizlikten kurtarma girişimi olduğunu, yeni harflerle daha iyi okuma yazma öğrenileceğini, devletin bu alfabenin öğretilmesi için gereken çabayı göstereceğini belirtmiştir(Ergün, 1982, S.99-100).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilip 3 Kasım 1928'de yürürlüğe giren bu yasaya göre Devletin bütün idare ve kuruluşları ile toplumda ve özel kuruluşlarda latin harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve işleme konulması zorunlu hale getirilmiştir. Bu yasaya göre Haziran 1929'dan itibaren Türkçe basılacak kitapların yeni harflerle basılması zorunlu kılınmıştır. Böylece okulların Türkçe yapılan öğretiminde Arap harfleriyle basılmış kitapların okutulması yasaklanmış ve latin alfabesiyle basılmış kitaplarla öğretim uygulamasına geçilmiştir. Yasanın bu konuyla ilgili maddesi şöyledir:

"Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memumdur"(Madde:9).

Bu yasadan sonra yeni basılacak alfabe imlâ ve okul kitaplıklarının Devlet Matbaasının ve Millet Mekteplerinin harcamalarına karşılık maarif bütçesine ek ödenek konmuştur. Ayrıca yazı devriminin savunulması için 1931 yılına kadar gazetelere prim verilmesi konusunda bir yasa çıkarılmıştır(Ergün, 1982, S.100).

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ülkede okuma-yazma bilmeyen kitlenin Cumhuriyet ilkelerine göre yetişmesini amaçlayan "Halk Dershaneleri" özellikle yazı devriminden sonra "Millet Mektepleri" adı altında örgütlenerek işlevi okuma-yazma bilmeyen halka yeni Türk harfleriyle okuma-yazma öğretmek olmuştur. Bakanlığın

24.11.1928'de yürürlüğe koyduğu yönetmeliğe göre Millet Mektepleri, yeni Türk harflerinin kolay bir şekilde yazılıp okunabilmesinden bütün halkı yararlandırmak ve halk kitlelerini okur-yazar duruma getirebilmek için kurulmuştur. Bu okulların boşöğretmenliğine de Mustafa Kemal getirilmiştir.

Tüm çabalara rağmen Millet Mekteplerinin belge vermiş olduğu vatandaş sayısına bakılarak bu kurumların Türkiye'nin okur-yazarlık oranını ne kadar yükselttiği bir değerlendirme ölçütü olabilir. Millet Mekteplerinin vermiş olduğu belge sayısına dayanarak 1927-1935 yıllarında okuma-yazma bilenlerin oranları aşağıda verilmiştir.

TABLO 1. 1927-1935 yıllarında okuma-yazma bilenlerin oranları

Yıllar	Kadın %	Erkek %	Genel %
1927	4	17.4	10.7
1935	10.5	29.3	19.9
Artış	6.5	11.9	9.2

KAYNAK: Ergün, 1982:105

Yukarıdaki tabloda okuma-yazma oranlarına bakıldığında, gerek yazı devriminden, gerek büyük törenler ve vaatlerle başlatılan okuma-yazma seferberliğinden beklenen amaca ulaşılmadığı görülmektedir. Bu seferberlik başlatılırken Türkiye'de herkesin birkaç yıl içinde okuma-yazma öğreneceği iddia edilmekteydi (Ergün, 1982, s.105). Oysa 1927-1935 yılları arasında okuma-yazma oranı kadınlarda %6.5, erkeklerde %11.9, genelde ise %9.2 artırılabilmiştir.

Yapılan yazı devrimi, Avrupa devletleriyle entegrasyonun sağlanması ve batılılaşma çabaları doğrultusunda atılan en önemli adımlardan birini oluşturmuştur. Yapılan yazı devrimi ile yüzlerce yıllık bir geçmişe sahip Osmanlı Devleti'nin kültür mirasını aktaran kaynaklar ikinci plana itilmiş ve böylece yeni yetişen kuşağın geçmişle bağı koparılmıştır.

Bununla birlikte yeni latin alfabesiyle yazılan eserler bir bakıma resmi ideolojinin yerleşmesi için fırsat doğurmuştur. Bu açıdan bakıldığında yapılan inkılâplar içerisinde belki de en önemlilerinden biri latin esasına dayanan alfabenin kabulü olmuştur.

4. Milli Eğitim Şuraları

Milli Eğitim Bakanlığı'nın sürekli kurulları arasında yer alan Milli Eğitim Şuraları eğitim politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynamakta ve Bakanlığın en yüksek danışma birimi olarak görev yapmaktadır.

En son 25 Eylül 1995 tarih ve 2439 sayılı tebliğler dergisinde yer alan Milli Eğitim Şurası Yönetmeliği'ne göre:

Şura; Bakanın daveti üzerine dört yılda bir toplanır. Bakan, gerektiğinde şurayı olağanüstü toplantıya çağırabilir. Şuranın gündemi kurulca tespit edilir. Gerekirse gündemin belirlenmesinde merkez ve taşra birimleriyle diğer kurum ve kuruluşların görüşleri alınır. Şura üyelerinin gündem dışı teklifleri Genel Kurul tarafından kabul edildiği takdirde gelecek Şûra gündemlerinde değerlendirilmek üzere Bakanlığa sunulur.

Şura genel sekreterliğince gündemle ilgili olarak tespit ve görüşler belirlemek üzere ön komisyon çalışmaları başlatılır. Şura gündemiyle ilgili ön komisyon raporları ve gerekli diğer dökümanlar toplantıdan en geç 30 gün önce üyelere gönderilir.

Gündeme sunulan konularla ilgili komisyonlar kurulur ve bu komisyonların hazırlamış olduğu raporlar komisyon başkanları veya seçilen bir sözcü tarafından Şura Genel Kurulu'na sunulur. Şura Genel Kurulu bu raporları inceler, görüş ve karara bağlar. Kararlar toplantıya katılan üyelerin oy çokluğu ile alınır. Oyların eşit olması halinde Bakan'ın uygun bulduğu görüş kabul edilir. Şura Genel Kurulu'nda alınan kararlar dört ay içerisinde tebliğler dergisinde yayımlanır. Kararlardan hangilerinin yürürlüğe gireceği

Bakan onayı ile kesinleşir. Şura kararları önem ve önceliğine göre Bakanlık icra planlarında yer alır.

Milli Eğitim politikalarının geliştirilmesi, ilke ve hedeflerinin tespiti ile ders programı, yönetmeliklerin kabul edilmesi ve milli eğitimle ilgili kanun tasarılarının hazırlanması ve incelenmesinde en üst mercii olarak görülen milli eğitim şuralarının ilki 1939 yılında toplanmış ve günümüze kadar ancak 15 kez toplanabilmektedir.

Şuralar kanunun öngördüğü gibi eğitim düzenlemelerinde en ast mercii olarak kabul edilmektedir. Ancak, Şura konularının uygulamaya dönüştürülmesi birtakım imkan ve şartlarla sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle şura kararları tamamen uygulanamamıştır. Bununla birlikte şuralar, eğitim konularının tartışılmasında, konuların meslek ve kamuoyuna mal edilmesinde, uygulayıcılara yol göstermede yardımcı olmaktadır.

Şuralarda alınan kararların uzun süre sonra uygulamaya konması, birçok kararın ise hiç uygulanamaması, şura çalışmalarını verimsiz hale getirmektedir. 1943 yılında İkinci Milli Eğitim Şurasında "okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi" konusunda alınan kararlar ancak, 1974 yılında programlarda yer olabilmektedir. Yine Beşinci Milli Eğitim Şurası'nın gündemini oluşturan "İlköğretim Kanun Tasarısı" ancak 1961 yılında "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" adı altında kanunlaştırılmıştır.

Milli eğitim politikalarının geliştirilmesi, ilke ve hedeflerinin tespiti, ders programları ve yönetmeliklerin kabul edilmesinde ve milli eğitimle ilgili kanun tasarılarının hazırlanması ve incelenmesinde en üst mercii olarak kabul edilen milli eğitim şuralarına işlerlik kazandırılmalı ve Şura kararları zaman geçirilmeden uygulanmalıdır. Türk Milli Eğitim Politikası'nın belirlenmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getiren milli eğitim şuralarında alınan kararların uygulanması için bağlayıcı hükümler getirilmelidir. Şura kararlarının alınmasında bilimsel araştırma ve bulguları ile ülke gereksinimleri dikkate alınmalı, alınan kararların ülke gerçeğinde uygulanabilir niteliği olmalıdır.

Günümüze kadar toplanmış bulunan Milli Eğitim Şuraları'nın incelemiş oldukları konulara ana başlıklar halinde aşağıda yer verilmiştir.

I.Milli Eğitim Şurası;(17-19 Temmuz 1939):

- Gazi Eğitim Enstitüsü'nün sınav ve kayıt kabul yönetmeliği,
- Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği, bu okulun işleri ve okula alınacak öğrenci sayısının artırılması,
- Ortaöğretimde görülen öğretmen sıkıntısı,
- Öğretmen yetiştiren fakültelere burslu öğrenci alınması,
- Üç sınıflı köy okullarının beş sınıfa çıkarılması.

II.Milli Eğitim Şurası;(15-21 Şubat 1943):

- Okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi,
- Öğretim kurumlarında Türkçe dersinin önemi ve veriminin artırılması,
- Tarih öğretiminin metodları ve önemi.

III.Milli Eğitim Şurası;(2-10 Aralık 1946):

- Sanat ve ticaret okulları programlarının iş hayatına uyacak biçimde düzenlenmesi,
- Erkek sanat okullarının program ve yönetmeliği,
- Kız enstitülerinin program ve yönetmeliği,
- İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği,
- Orta dereceli teknik okul öğretmenleri ile ilgili mevzuatın günün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi,
- İlkokul ve ortaokulun birleştirilmesi ve sekiz yıllık zorunlu öğretime dönüştürülmesi.

IV.Milli Eğitim Şurası;(22-25 Ağustos 1949):

- Eğitim ve öğretimde demokratikleşme,
- Eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okullarının yeniden organizesi,
- 1948 ilkokul programının gözden geçirilmesi,
- Ortaokul programının incelenmesi,

- Dört yıllık lise programına göre ders konularının tespiti.

V.Milli Eğitim Şurası;(5-14 Şubat 1953):

- Okul öncesi eğitimin sorunları,
- Özel eğitime muhtaç çocukların sorunları,
- İlköğretim sorunları

VI.Milli Eğitim Şurası;(18-23 Mart 1957):

- Mesleki ve teknik eğitim,
- Halk eğitimi.

VII.Milli Eğitim Şurası; (5-15 Şubat 1962):

- Eğitim enstitülerinin bazı bölümlerinin iki yıldan üç yıla çıkarılması,
- Öğretmen yetiştirmede gözönünde bulundurulması gereken ilkeler ve bu ilkelerin öğretmen yetiştiren kurumlar için kabulü,
- Milli eğitim temel ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması,
- Yüksek öğretmen okullarının geliştirilmesi,
- Erkek ve kız teknik öğretmen okullarına "yüksek" niteliğinin eklenmesi,

VIII.Milli Eğitim Şurası;(28 Eylül-3 Ekim 1970):

- Yetişmiş insan gücü ve öğrencilerin yönlendirilmesi,
- İlk, orta ve yükseköğretim kademeleri arasında yatay ve dikey geçiş esaslarının belirlenmesi,
- İlköğretimin 222 sayılı kanun esaslarına dayandırılması.

IX. Milli Eğitim Şurası;(24 Haziran-4 Temmuz 1974):

- Ortaöğretim sorunları,
- Ortaöğretim kurumlarında hem mesleğe, hem de yüksek öğretime, hayata, iş alanlarına hazırlayan programlara yer verilmesi,
- Ortaöğretimde ders geçme ve kredi düzeni.

X.Milli Eğitim Şurası;(23-26 Haziran 1981):

- Eğitim sisteminin bütünleştirilmesi
- Eğitim sisteminin her düzeyinde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi,
- Yatay ve dikey geçişler,
- Temel eğitimden orta eğitime geçişte yöneltme, yerleştirme,
- Yükseköğretime geçişte öğrencinin ilgi ve isteği, yetenekleri, ortaöğretimdeki başarısı ve izlediği program türünün birlikte dikkate alınması,
- Çok amaçlı lise esası,
- Türk dilinin öğretime ağırlık verilmesi,
- Programlarda Atatürkçülük konuları.

XI.Milli Eğitim Şurası;(8-11 Haziran 1982):

- Öğretmen yetiştiren kurumların üniversitelere bağlanması,
- Eğitim uzmanlarının yetiştirilmesi,
- Uzmanlık eğitimi yapacak öğretmenlere maaşlı izin vs. imkanların tanınması,
- Öğretmenliğin çekici hale getirilmesi,
- Öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içinde yetiştirilmesi,
- Öğretmenlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi,
- Dengeli öğretmen dağılımının sağlanması.

XII.Milli Eğitim Şurası;(Temmuz 1988):

- Eğitim sistemi,
- Yüksek öğretim,
- Öğretmen yetiştirme,
- Eğitimde yeni teknolojiler,
- Türkçe ve yabancı dil eğitim ve öğretimi,
- Eğitimin finansmanı,
- Eğitim programları.

XIII.Milli Eğitim Şurası;(1990):

- Yaygın eğitim.

XIV.Milli Eğitim Şurası;(27-29 Eylül 1993):

- Eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği,
- Okulöncesi eğitim.

XV.Milli Eğitim Şurası;(13-15 Mayıs 1996):

- İlköğretim ve yönlendirme,
- Ortaöğretimde yeniden yapılanma,
- Yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi,
- Toplumun eğitim ihtiyacının sürekli karşılanması,
- Eğitim sisteminin finansmanı.

5.Kalkınma Planları

1961 Anayasası iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın bir plan dahilinde olacağını öngörmüştür(Madde:129). Bu anayasa çerçevesinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma bir plana bağlanmıştır. Kalkınma planlarında eğitim-öğretim yeniden gelişme, değişme ve çağdaşlaşma sürecinin bir parçası olarak görülmüştür.

İlk 15 yıllık bir perspektifle hazırlanan kalkınma planı çerçevesinde eğitim; önemli bir sosyal hizmet, kalkınmanın araçlarından biri, hem toplumun verimliliğini artıran ve hem de adil bir gelir dağılımını sağlayan bir araç, kalkınma çabalarının gerçekleşmesi için öngörülen elemanları yetiştiren bir kurum olarak görülmüştür(Özdil, 1981, s.37-40).

Planlı kalkınma döneminde eğitim planlaması kalkınmanın bir parçası olarak görülmüş ve hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında eğitime büyük önem ve yer verilmiştir. Kalkınma planlarında genel olarak, Önceki Dönemin Eğitiminin Gelişmeleri ve Mevcut Durum, Ana ilkeler ve Yöntem, Hedefler ve Politikalar, Yatırımlar ve Tedbirler ana başlıklar altında ele alınmış ve her başlık altında çeşitli eğitim basamakları, yaygın eğitim ve hizmet içi eğitim ayrı ayrı incelenmiştir.

Kalkınma planlarına göre; eğitim alanında yeteneklere göre bir seçim yapmak ve yetenekli olanlara eğitim imkanlarının tanınması, hem sosyal adaleti gerçekleştirmede ve hem de toplumun yetenekli ve yeterli insanlar tarafından yönetilmesini mümkün kılacak bir toplumsal yapıya ulaşılmasını sağlayacaktır. Kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için çeşitli eğitim alanlarında yeterli sayıda öğrenci bulundurulması ve bunları, kalkınmanın gerektirdiği nitelikle yetiştirmek ile olanaklıdır. Bu bakımdan eğitim planlarında kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi için eğitim sisteminin nitelik ve nicelik yönünden gelişmesine ilişkin politikalar ve hedefler geliştirilmelidir(Kaya, 1984, s.371). Beş yıllık dönemler halinde hazırlanmış olan kalkınma planlarında dönemler halinde belirlenmiş olan eğitim politikaları aşağıda özetlenmiştir.

a.Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası(1963-1967):

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikasını şöyle özetlemek mümkündür:

Devletin ekonomik, sosyal ve politik tercihleri ışığında milli eğitimin amaç ve ilkelerinin tesbiti ve bunların uygulanması konusunda teşkilatlı eğitime yer veren, eğitimle ilgili planlama yapan kurumlar arasında sıkı bir işbirliği sağlanması,

Eğitimin her kademesinin toplumun en yetenekli elemanlarına açık tutulabilmesi amacıyla yeterlilik esasına dayanan seçme usulleri uygulanması ve bölgelerarası eğitim-öğrenim seviyesinin dengelenmesi,

Plan devresinde, yetenekli fakat imkanları sınırlı olan gençlere eğitimin her kademesinde burs imkanlarının artırılması,

Çeşitli meslek okulları ilgili bakanlık ve dairelerle işbirliği yapılarak, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanacaktır. Ancak, eğitim ile hizmetin birbirinden ayrılamayacağı alanlarda (Tarım, sağlık ve milli savunma eğitimi gibi) eğitim hizmetleri bakanlıklarca yürütülecektir(M.E.B., 1993, s.22-23).

b.İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası(1968-1972):

Bu plan dönemine ilişkin eğitim politikasının ana hatları şöyle özetlenebilir:

Eğitim bireylere sadece bilgi aktarmayı değil, yeni bilgilerin bireyin fikir, karakter, beden ve ruh açısından geliştirilmesini de amaçlamalıdır.

Eğitim, öğrenenlerin gelecek hayatıyla ilgili olmalı ve bireylerin karşılaşacakları problemleri çözücü bilgi vermeli, bireysel yeterlilik ve bağımsız düşünebilme yeterliliğini kazandırmalı, kişilerin kendilerine güvenmelerini sağlayıcı nitelikte olmalıdır. Ekonomik gelişme belli sayıda ve nitelikte insangücüne gereksinim duyarken, öte yandan bütün vatandaşların çeşitli eğitim kademelerinden yararlanma isteği yönünde bir talep vardır. Fakat kaynakların sınırlı olması nedeniyle bir yandan ekonominin gereksinim duyduğu insangücü yetiştirilirken, diğer yandan bütün vatandaşlara temel eğitim verilecektir.

Verilen eğitim, bireyin bedensel ve düşünsel gücünü geliştirecek bir şekilde ele alınacak ve yönettirecektir(M.E.B., 1993, s.34-35).

Bu plan dönemine ilişkin belirlenmiş olan genel politika şöyledir:

-Eğitim kademelerinde dikey geçişler, kabiliyetli olanların eğitimin en üst kademelerine kadar çıkmalarını sağlayacak yönde düzenlenecektir.

-Öğretmen yetiştiren kurumların bina donanım ve öğretim kadrolarının istenilen niteliğe kavuşturulması öncelik taşıyacaktır.

-Öğretmenlerin diğer çalışma olanlarına kaymalarını önleyici, öğretmen dağılımında bölgesel dengesizlikleri giderici ve mevcut olan öğretmenlerden azami yararlanmayı sağlayıcı bir politika uygulanacaktır.

-İlköğretim dışındaki tüm öğretim kademelerinden, imkanları yeterli olmayan öğrencileri yetenekleri oranında ve fırsat eşitliği içinde yararlanmaları sağlanacaktır. Bu kişilere parasız yatılılık ve burs imkanları artırılırken, ilerde imkanları olan öğrencilerden eğitim masraflarına sınırlı ölçüde katılmaları sağlanacaktır.

-Bir alanda insangücü gereksinimi belli olmadan o alanda mesleki ve teknik okullar açılmayacak. Açılacak her okul ya da kademenin mezunlarının hakları ve statüleri öğrenci alımından önce ayrıntılı olarak belirlenecek ve ilan edilecektir.

-Her kademedeki insangücü gereksiniminin karşılanabilmesi için gece öğretimi verilmesinden yararlanılacaktır.

-Özel okulların denetimi ve belli eğitim ve standartları sağlamaları kollanacak, yükseköğretim düzeyinde olanlar Milli Eğitim Bakanlığı'nın yöneticiliğinde bir üniversitelerarası kurulun denetiminde çalışacaktır(M.E.B., 1993, S.49).

c.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası (1973-1977):

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı için yapılan değerlendirmeler, ilk on yıllık kalkınma planlarında belirlenen hedeflere ulaşılmadığını göstermiştir. Bu değerlendirmeler Türkiye'yi eğitim konusunda yeni arayışlara yöneltmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı yeni bir perspektif ve strateji ile ele alınmıştır. Bu tercih yeni strateji ve kalkınma planında şöyle özetlenmiştir(Özdil, 1981, s.41):

"Yeni strateji Atatürkçü bir görüşle hazırlanan ve en kısa zamanda çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı hedef alan bir atılım stratejisidir. Yeni strateji 22 yıl içinde Türkiye'nin sanayileşerek kalkınması prensibini getirmektedir. 22 yıllık süre içinde istihdam sorunu büyük ölçüde çözülecek... tarımda bugünkünden daha az sayıda bir nüfus ile 22 yıl sonraki Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacak bir düzeye ulaşılacaktır.

Böyle bir Türkiye 22 yıl sonra Batı ülkeleri ile Gümrük Birliğini sağlayıp tam üyeliğe aday olduğunda... Avrupalılık hareketine milli bütünlüğünden ve öz yararlarından fedakarlık etmeyerek katkıda bulunabilecektir."

Yeni strateji ve kalkınma planında belirtilen hedeflerin gerçekleşme düzeyi, günümüz koşullarında değerlendirildiğinde; belirlenen hedeflere ulaşıldığını söylemek pek de mümkün görünmemektedir. Türkiye'de eğitimin durumu nicel olarak her ne kadar biraz daha iyi durumda olsa da gerek eğitim kurumlarının işleyişi ve gerekse nitelik bakımından belirlenen hedeflere tam olarak ulaşılabilirdiği söylenemez. Aradan 22 yıl geçmiş, Gümrük Birliği'ne girilmiştir. Fakat bunun tartışmaları halen sürmektedir. Gümrük birliği'nin getiri ve götürülerinin ne olacağı da tam olarak kestirilememektedir. Bazı milli konulardan taviz verildiği söylemleri bu konuya gölge düşürmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de daha

önceki plan dönemlerinde karşılaşılan sorunların benzeri, hala eğitim sistemini meşgul etmektedir.

d.Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası (1978-1983):

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi için öngörülen eğitim politikasını şöyle özetlemek mümkündür:

-Eğitim sistemi bireyin fiziksel ve toplumsal çevresini geliştirmeyi sağlayacak yeteneği verecek nitelikte olacaktır. Eğitim programlarının içeriği lâik, özgürlükçü, demokratik rejim ve Anayasada tayin edilmiş olan Devletin niteliklerine dayatılacak, bu amaca yöneltilecektir.

-Eğitim sistemi, diğer sistemlerle bütünlük içinde ele alınarak teknolojik ve ekonomik yapıyla uyumlu bir kurumsal yapıya kavuşturulacaktır.

-Eğitim, tüm yaşamı içine aldığından örgün ve yaygın eğitim birbirini tamamlayıcı nitelikte geliştirilecek, eğitim sistemi içindeki kademeler arası kopukluk giderilecektir.

-Tüm kademelerde eğitimin ezberciliğe, kişiliği geliştirmekten çok kalıplaşmış kuru bilgiye yer veren içeriğinin değiştirilmesi sağlanacaktır.

-Eğitim teşkilatı eğitimle ilgili gelişmeleri etkili bir biçimde uygulayacak bir yapıya kavuşturulacaktır.

-Mesleki ve teknik okulların açılmasına, sanayileşmenin gelişmesi doğrultusunda ve bölgeler arası dengeyi gözeterek biçimde öncelik verilecektir(M.E.B., 1993, s.172-173).

e.Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası (1985-1989):

Bu plan dönemine ilişkin öngörülen eğitim politikası aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

-Beşeri kaynaklarımızın eğitim yoluyla değerlendirilerek kalkınmanın hizmetine verilmesi esastır.

-Bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi esastır.

-Öğrencilere öğretilen bilgi ve becerilerin hayata dönük olması sağlanacaktır.

-Örgün eğitim sisteminin belli bir kademesinden mezun olupta hayata atılacak olan gençlere yaygın eğitim programları yoluyla meslek kazandırma uygulaması başlatılacaktır.

-Çeşitli alanlarda kalkınmanın gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek için ara eleman ihtiyacını karşılamak üzere teknisyen eğitime hızla başlanması sağlanacaktır.

-Yükseköğretim Kurulu (YÖK) teknisyen liselerine öğretmen hazırlama programı hızla başlatılacaktır.

-Örgün eğitimin her kademesinde yabancı dil eğitime ağırlık kazandırılacak ve gerekli öğretim elemanının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

-Eğitim sürekli bir süreç olarak kabul edilecektir.

-Yaygın ve örgün eğitim kurumları arasında geçiş ve denklik durumları gözden geçirilecektir.

-Ailenin eğitilmesine önem verilecektir.

-Eğitimde fiziki alt yapının çevre okullarındaki öğrenciler tarafından ortaklaşa kullanılması sağlanacaktır (M.E.B., 1993, s.180-181).

f.Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Eğitim Politikası (1990-1994):

Altıncı beş Yıllık Kalkınma Dönemine ilişkin eğitim politikası aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

-Her kademedeki eğitimin niteliği yükseltilecek, mesleki ve yaygın eğitime öncelik verilecek, ekonominin gereklerine cevap verecek şekle getirilecektir.

- Öğretim elemanı yetiştirilmesine gereken önem verilecektir.

-İş analizleri ve meslek standartları hazırlanarak mesleklere uygun vasıflar, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre belirlenecek ve meslek kazandırıcı programlar, bu özellikleri kazandırabilecek modüler bir yapıya kavuşturulacaktır.

-Örgün meslek eğitimi mezunlarının iş gücü piyasasına daha fazla oranda katılmaları için özendirici düzenlemeler yapılacaktır.

-Açık öğretim ve uzaktan öğretim geniş kitlelerin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri elde etmelerine imkan sağlayacak bir yapıya kavuşturulacaktır.

-Kamu kurum ve kuruluşlarında etkinlik ve verimliliğin artırılması için her kademedeki yöneticilerin modern yönetim tekniklerini kullanmalarını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

-Kalkınmada öncelikli yörelerde nitelikli elemanların istihdamı, ücret ve çalışma şartlarında iyileştirmeler yoluyla desteklenecektir(M.E.B., 1993, s.200).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ise 1995-1999 dönemini kapsamaktadır.

Kalkınma planlarının yansıttığı eğitim politikası genel olarak değerlendirilecek olursa; kalkınma planlarında belirlenen bu politikaların eğitimi yönlendirdiği ve eğitime yön verdiği varsayılmaktadır. Ancak tüm kalkınma planlarında, bir önceki kalkınma planı hedeflerinin gerçekleştirildikten sonra yeni politikalar doğrultusunda yeni hedeflerin belirlendiğini söylenemez. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirtilen sekiz yıllık eğitim uygulamasının bile tüm yurt düzeyine hâla yaygınlaştırılmadığı ve gerekli altyapı imkanlarının oluşturulamadığı görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere birçok öğrenci öğretmensizlikten ve okulun kapalı olmasından dolayı öğrenim imkanından yoksun bulunmaktadır.

Planlı dönemde tüm kalkınma planları kalkınmanın en önemli ögesi olan insan unsurunu ele almış ve bu potansiyelin en geniş bir biçimde değerlendirilerek kalkınmanın hizmetine verilmesini öngörmesine rağmen; eğitim sisteminden mezun olanların piyasa koşullarında istihdam olanağını bulamamaları, verilen eğitimin niteliğini ve kalkınma planlarında belirlenmiş olan hedefleri tartışılır hale getirmektedir.

Planlı dönemde, toplumun son derece kıt olan kaynaklarının önemli bir kısmı eğitime ayrılmış olmasına rağmen bu kaynakların kullanılmasında rasyonellik gösterilememiştir. böylece; insan yetiştirme düzenimiz tüm çabalara ve yatırılan paralara karşılık topluma niteliksiz işgücü kazandırmış, mezunların üniversiteler önünde yığılmasına ve devlet kapısına hücumuna yol açmış, halka yabancılaşmış aydınlar yaratmış ve eğitilenler arasında bir değer karmaşasına yol açmıştır(Kaya, 1984, s.45).

Kalkınma planlarında yer alan eğitimle ilgili temel ilke, hedef ve politikaların bir kısmı kalkınma planının temel ilkeleri ile uyumlu olmasına rağmen bu alanda beklenen gelişmeler istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir. Bunun başlıca sebepleri aşağıda sıralanmıştır(Nişancı, 1981, s.36-37):

- 1.Eğitim yönetiminin yeterliliğindeki sınırlılıklar,
- 2.Eğitim yönetimindeki istikrarsızlık ve koordinasyon noksanlığı,
- 3.Bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar arasındaki işbirliğinin sağlanamayışı,
- 4.Plana uygun eğitim teşkilatının getirilemeyişi,
- 5.Kalkınma planında yer alan ilke hedef ve politikaların etkili bir şekilde takip edilememesi ve denetim noksanlığı,
- 6.Mevzuat yetersizliği,
- 7.Öğretmen yetiştirmenin günümüz ihtiyaçlarına göre geliştirilememesi,
- 8.Bakanlık ile bilimsel kuruluşlar arasında sürekli ve uyumlu bir işbirliği ortamının istenilen seviyede geliştirilememesi,
- 9.Yükseköğretimde koordinasyon ve denetim noksanlığı,
- 10.Plan hedeflerine uygun kaynak yetersizliği,

Bunlara ek olarak planlarda belirlenen hedef ve politikaların bir kısmının ülke gereksinimlerine uygun düşmemesi, plancılar ile eğitimciler arasında uyum sağlanamaması, kalkınma planlarında yer alan insangücü talebinin miktarı ve iş alanlarına göre dağılımı konusunda gerçekçi kestirimlerde bulunulamaması nedeniyle uygulamalar planlanan hedeflerin gerisinde kalmıştır(Nişancı, 1981, s37).

Plan hedeflerinin tam olarak gerçekleştirilememesine rağmen kalkınma planlarında belirlenen strateji ve politikaların eğitime yasal dayanak oluşturduğu ve uygulamaları yönlendirdiği varsayılmaktadır.

6.Yasalar

Cumhuriyet döneminde ulusal eğitim politikasının oluşmasında, örgütlenmesinde önemli rol oynayan yasaların başında Maarif Teşkilatına Dair Kanun, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Reform Stratejisi ve buna dayalı olarak kabul edilen Milli Eğitim

Temel Kanunu ile Yüksek Öğretim Kanunu gelmektedir. Bu kanunlar halen yürürlükte olup, eğitim sistemi bu kanunlara dayalı olarak işlemektedir.

a.Maarif Teşkilatına Dair Kanun

Cumhuriyet dönemi ulusal eğitim politikasının oluşumunda ve örgütlenmesinde en önemli yasal düzenlemelerden biri 22.3.1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'dur.

Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un T.B.M.M.'nde görüşülmesi sırasında tartışmalar Talim ve Terbiye Kurulu konusunda yoğunlaşmıştır. Bu konuda, zamanın Milli Eğitim Bakanı Talim ve Terbiye Kurulunu "Türk ulusunun okul içinde ve dışında eğitimi ile ilgili büyük sorunları ile uğraşacak ve Eğitim Bakanlığına manevi kontrol görevi yapacak bir bilim ve uzmanlar kurulu olarak düşündüğünü" belirtmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu, kendinden beklenen görevi tam olarak yapamamakla birlikte bugün de Milli Eğitim Bakanlığı örgütünde eğitim öğretim işlerinde hizmet vermektedir(Adem, 1995, s.15). Maarif Teşkilatına dair Kanunla, daha önce zamanla sayıları azalan üyelerle toplanan Heyet-i İlmiyeler, fonksiyonlarını, "Milli Talim ve Terbiye Dairesi'ne bırakmışlar ve bir daha toplanamışlardır. Çünkü onların görevlerini Milli Eğitim Şuraları toplanıncaya kadar bu daire yapmıştır.

Bu yasal düzenleme(Maarif Teşkilatına Dair Kanun) ile ilköğretim okulları; şehir ve kasaba okulları ile köy okulları, gündüzlü ve yatılı olarak düzenlenmiştir. Ortaöğretim ise; liseler, ortaokullar, ilköğretmen okulları ve köy ilköğretmen okulları olarak düzenlenmiştir. Yine aynı kanunla o zamana kadar paralı olan ortaokul ve lise gündüzlü öğretiminden, 1926-1927 öğretim yılından itibaren okul ücreti alınmamasına karar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı Örgütünün bu yeni düzenlemeleri üzerine daha önce yerel yönetimlerce yürütülen mesleki-teknik öğretim kurumları, Bakanlık bünyesine alınmıştır. Böylece ulusal eğitim tek elden, Milli Eğitim Bakanlığı'nca yönetilmeye başlamıştır(Adem, 1993, s.17).

b.İlköğretim ve Eğitim Kanunu:

Beşinci Milli Eğitim Şurası'nın inceleme konusunu oluşturan ilköğretim kanun tasarısı ancak, 5.1.1961 tarih ve 222 sayı ile kanunlaşmış ve 12 Ocak 1961'de yayımlanmıştır.

Bu kanun ile ilköğretim ile ilgili düzenleme, yürütme ve denetleme hizmetleri bir bütünlük içinde ele alınmıştır. Bu kanunla ilköğretim; kadın-erkek bütün vatandaşların milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretim olarak nitelendirilmiştir(Madde:1).

Yine aynı kanunla ilköğretimin, ilköğretim kurumlarında verileceği, öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için zorunlu ve bu öğretimin devlet okullarında parasız olacağı hükme bağlanmıştır(Madde:2).

Aynı kanunla ilköğretim çağı, çocuğun altı yaşını bitirdiği eylül ayında başlayıp 14 yaşını tamamladığı yılın sonunda biteceği, yer almaktadır(Madde:3).

Çeşitli sebeplerle henüz ilkokul açılmamış olan birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları ve gezici okullar açılabileceği ve gezici öğretmenlerin görevlendirilebileceği belirtilmiştir(Madde:9).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 13. maddesinde; isteğe bağlı tamamlayıcı sınıflar ve kurslarda ilköğretim çağı dışına çıkmış üst öğretim kurumlarına gidememiş vatandaşların "iyi bir iş üretim unsuru olarak yetiştirilmeleri" gereği ifade edilmiştir.

Böylece bu yasal düzenleme ile toplumun tüm kesimlerinin ilk öğretim düzeyinde bir temel eğitime kavuşturulması hedeflenmiştir.

İlköğretim hizmetlerinin sağlanması için her yıl devlet gelirlerinin yüzde 3'ünden az olmamak üzere devlet bütçesinden yapılacak yardımlarla, özel idare bütçelerinden yıllık gelirlerinin en az yüzde 20'sinin ilköğretime ayrılmasının öngörülmesi, ilköğretim sorununun çözümü amacıyla ilköğretim ve Eğitim Kanunu tarafından atılmış önemli bir adımdır.

Bu kanunla ilköğretim düzeyinde yapılacak işlerin belli bir vade içinde bitirilmesi gereği ortaya konulmuş ve "planlılık" ilkesi getirilmiştir.

Kanunun geçici üçüncü maddesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nı bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç on yıl içinde zorunlu öğrenim çağında bulunan öğrencileri tamamen okula kavuşturmak için gerekli öğretmenleri yetiştirmek ve 79. maddede gösterilen esaslar dahilinde ilköğretim kurumlarının ve tesislerini hazırlamak ve bununla ilgili planların zamanında uygulanmasını sağlamakla yükümlü tutmuştur.

Bu kanunun üzerinden 35 yıllık bir süre geçmiş olmasına rağmen Türkiye'de halen zorunlu eğitim çağındaki öğrencilerin tümüne sekiz yıllık bir temel eğitim olanağı sağlanamamıştır. İlköğretim kurumlarında görev yapan binlerce branş öğretmenin kendi branşı dışında bir branşta görevlendirilmiş olduğu gözönüne alındığında bu kurumları için kanunun öngördüğü öğretmen yetiştirme politikasının uygulanmadığı görülecektir.

c. Milli Eğitim Reform Stratejisi

Türkiye'de 1968 yılından beri süre gelen anarşik olaylar ve 1961 Anayasası'nın öngördüğü sosyal ve ekonomik reformların gerçekleştirilememiş olması gibi gerekçelerle Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanları, hükümetin istifasına yol açan 12 Mart 1971 Muhtırası'nı ilan etmesi, eğitim sistemi açısından da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Kaya, 1984, s.38).

12 Mart Muhtırası ile işbaşına gelen hükümetin 2.4.1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi'nde okuduğu programında kısaca şu görüşlere yer verilmiştir (M.E.B., 1971, s.3):

1960 Devriminin Türkiye'ye kazandırdığı 1961 Anayasası Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlayacak dengeli bir gelişmenin çerçevesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçeve içerisinde toplum hızlı bir sosyal ve siyasal değişme sürecine

girmiştir. Bu oluşumun sağlam bir gelişmeye dönüşmesi için temel yapısal ve kurumsal çözümlerin getirilmesi için gerekli olan kurumsal ve yapısal değişiklikler yapılmalıdır. Bunun yapılamamasından dolayı toplum yapısıyla devlet düzeni arasında önemli gerilimler ortaya çıkmıştır. Asıl görev; güçlükleri sonuçlarla değil, temel nedenlere yönelen bir yaklaşımla ele almaktır. Bu ise; Anayasa doğrultusunda yapılması zorunlu olan reformların hiç bekletilmeden gerçekleştirilmesini gerektirmektedir.

Bakanlık, öngörülen bu yaklaşım içinde Hükümet programında belirtilen Eğitim Reformu ilkeleri ve direktifleri doğrultusunda çalışmaya başlamıştır(M.E.B.,1971, s.4).

Hükümet Programında Eğitim Reformu ile ilgili temel ilkeler şöyle ifade edilmiştir:

- 1.Atatürk ilkeleri ve devrimlerinin tam olarak uygulanması,
- 2.İdari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi,
- 3.Sosyal devletin gerçekleştirilmesi konusunda kararlı adımların atılması,
- 4.Bugünkü huzursuzluk ve asayişin hızla giderilmesi(M.E.B., 1971:6).

Bu ilkelerin ışığında yapılacak reformların hedefleri ise şöyle ifade edilmiştir:

- 1.Ekonomik ve sosyal bağımsızlık içinde kalkınma olanaklarının hızla hazırlanması,
- 2.Laiklik ilkesinin tam olarak uygulanması,
- 3.Devlet kesiminin etkin biçimde çalışır hale getirilmesi,
- 4.Kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirlerin alınması,
- 5.Eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi,
- 6.Sağlık, sosyal yardım ve diğer kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bunlardan yararlanmada eşitlik sağlanması,
- 7.Gençliğin sorunlarının ele alınması (M.E.B., 1971, S.7).

Belirlenen ilkeler ve hedefler doğrultusunda, hükümet programında eğitim reformu ile ilgili direktifler şöyle sıralanmıştır:

- 1.Atatürk ilkeleri ve devrimleri tam olarak uygulanacaktır.
- 2.Atatürk'ün eğitimde birlik (tevhid-i tedrisat) ilkesine aykırı tüm uygulamalara son verilecektir(Anayasa:Madde 153).

Din işlerinin yönetimi siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulacak ve laik devlet esaslarına göre ele alınacaktır. Din görevlilerinin meslek içi ve meslek dışı eğitimi bu ilkeler ışığında düzenlenecektir.

İmam-Hatip okulları ortaöğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunacaktır.

3. Üniversite ve yüksek okullar reformu konusunda

yapılmış çalışmalar ve Devlet Memurları Kanunu'nun kapsam dışında bırakılmış bulunan üniversite mensuplarının mali durumları, üniversitelerin görüşleri ve anayasa ilkeleri çerçevesinde en kısa zamanda halledilecektir. (Anayasa:Madde 20).

4.Özel yüksek okullar sorunu Anayasa Mahkemesi kararı ışığı altında öğrenci hakları zedelenmeyecek biçimde düzenlenecektir.(Anayasa: Madde 120).

5. Ortaöğretimde, VII. ve VIII. milli eğitim şuralarında başlatılmış çalışmalar en kısa zamanda tamamlanarak değerlendirilecek ve uygulamaya konacaktır. Özellikle teknik eğitimin geliştirilmesine önem verilecektir.

Zorunlu öğretim süresinin ileride bütün yurda yayılmasına hazırlık olarak çok yönlü öğretim yapan, öğrenciyi hem üst okullara, hem de çalışma hayatına hazırlayacak sekiz yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara başlanacaktır.

6.İlk ve ortaöğretimde tek kitap düzeni oluşturulacaktır.

7. Öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte Atatürk ülküsüne bağlı öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesi sağlanacaktır.

8. Bilimsel ve teknolojik araştırmalara büyük önem verilecektir. Bu yoldaki araştırmaların kalkınmamıza yardımcı olacak biçimde planlanmasına çalışılacaktır.

9. Anayasanın öngördüğü kültürel kalkınmanın daha etkin biçimde gerçekleştirilebilmesi için eğitim ve kültür işlerinin birbirinden ayrılarak bir kültür bakanlığının kurulması konusu önemle ele alınacaktır.(Anayasa: Madde, 21-41).

10.Devlet kesimi etkin bir şekilde çalışır hale getirilecektir.(M. E. B.,1971, s.8-9).

Görüldüğü üzere Eğitim Reformu çalışmalarının temelini Atatürk ilkeleri, Anayasa, Hükümet Programı ve kalkınma Planları oluşturmaktadır.

Eğitim Reformu çalışmasında eğitim, bir sistem olarak ele alınmış ve problemlerin tespiti ve çözümünde sistem analizi kullanılmıştır. Eğitim reformunun bir defada yapılabilecek bir iş olmadığı, bunun, araştırma ve geliştirme temeline dayanan sürekli bir yenilik getirme düzeni olduğu vurgulanmıştır.

Komisyon, hazırladığı raporu 1971 Haziran'ında hükümete sunmuştur. Türkiye Eğitim Sisteminin genel amaç ve ilkelerini 1961 Anayasası ışığı altında yeniden dile getiren

bu raporda; eğitim sorunu, hükümet programına paralel olarak, kalkınmanın gerektirdiği insan gücü açısından ele alınmış ve eğitimin üç yönü üzerinde durulmuştur(Kaya, 1993, s.34).

- 1.Eğitimin kişiliğin gelişmesiyle ilgili yanı
- 2.Eğitimin kişilerin bir vatandaş olarak yetiştirilmesiyle ilgili toplumsal yanı,
- 3.Eğitim gerekli insangücünün yetiştirilmesiyle, yani kalkınma ile ilgili yanı.

Son maddede ifade edilen yönüyle eğitim politikası geleneksel eğitim politikasından saparak, politika belirleyicilere yeni bir yön gösterilmiştir.

Komisyon raporuna göre; eğitim bir kamu hizmeti olup, eğitime harcanan kaynağın önemli bir kısmı ise kamu kaynağıdır. Bu nedenle, eğitime ayrılacak kaynağın belirlenmesinde, toplumsal ve ekonomik gereksinimleri ön planda tutan bir planlamanın yapılması esastır. Bu yönüyle eğitim planlaması, kalkınma planlamasının bir parçasıdır. Bu yaklaşımdan hareket eden komisyon; eğitimde reform yapılırken bireyin ve toplumun gereksinimleri ile eğitim kültür ve değer yapısı arasında denge sağlayıcı ve uygulanabilir ilkeler getirmeye çalışmıştır(Kaya,1993, s.35).

Milli Eğitim Reform Stratejisi çerçevesinde yapılan çalışmalar Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

d.Milli Eğitim Temel Kanunu

1960'tan sonra planlı kalkınma dönemine giren Türkiye'nin ekonomik, sosyal, kültürel kalkınması uzun dönemli planlara bağlanmıştır. Bu dönemdeki sosyal gelişme ve ekonomik kalkınmanın gereği olarak eğitim sistemi de gözden geçirilmiştir. Çünkü kalkınma hedeflerinin bir bütünlük içinde tesbiti ve hedefler arasındaki dengenin sağlanması, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi, eğitim sisteminin sayı ve nitelik bakımından tutarlı olmasını gerektirmektedir.

Bunun için, eğitim sisteminin kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek yapı ve muhtevaya kavuşturmak üzere Milli Eğitim Temel Kanun Tasarısının hazırlandığı ileri

sürülmüştür. Bu kanun tasarısının hazırlıkları sırasında, Bakanlıkça geçmişte bu yolda yapılan bütün çalışmaların değerlendirildiği ve özellikle VII. ve VIII. Milli Eğitim Şuraları kararlarından yararlanıldığı belirtilmiş; uzun dönemli kalkınmanın ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın Temel Hedefleri ve Stratejisine uyulduğu ifade edilmiştir. Beş yıllık kalkınma planlarında sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda karşılaşılan darboğazların giderilmesi için eğitim sisteminde yeniden düzenleme zorunluluğunun ortaya çıktığı vurgulanmıştır(Millet Meclisi, 1972, s.1-2).

Milli Eğitim Temel Kanun Tasarısı, hükümet programında yer alan milli Eğitim Reformu'nu gerçekleştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan ve Yüksek Planlama Kurulu ile Bakanlar kurulunca kabul edilerek 13 Ekim 1972 tarih ve 14/335 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Milli Eğitim Reformu Stratejisi" uyarınca T.B.M.M.'ne sunulmuştur.

Bu tasarının kanunlaşması ile;

Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk İlkeleri ve Türk milliyetçiliğine bağlı iyi birer vatandaş olarak Türk toplumun ihtiyaçlarına göre yetiştirmek suretiyle, sağlam bir milli birlik ve bütünlük içinde yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını gerçekleştirmeyi ve Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline getirmeyi hedef edinen Türk milli eğitim amaçları ve bunların gerçekleşmesinde uyulacak temel ilkelerin Türkiye Büyük millet Meclisince Kabulü,

Gençlerin ilgi, istidat ve yeteneklerine göre yetiştirilmeleri, eğitimin muhteva ve metodlarının yöneltme ilkesine dayalı olarak düzenlenmesi ve rehberlik hizmetleriyle, objektif ölçme ve değerlendirme tekniklerinden yararlanılması,

Eğitim sisteminin yapısı içerisinde Türk vatandaşlarının örgün ve yaygın eğitim kurumlarından ilgi, istidat ve yetenekleri ölçüsünde toplumun ihtiyaçlarına göre yetiştirilmelerini sağlayıcı imkan ve fırsat eşitliği içerisinde üst öğrenim kurumlarına geçebilmelerini sağlayacak; bunun için de her derece ve türdeki okulların kendi içerisinde ve bunlarla yaygın eğitim kurumları arasında yatay ve dikey geçişlere imkan vererek birbirlerini tamamlayıcı bir sistem bütünlüğü içerisinde düzenlemeyi hedef edinmiştir(Millet Meclisi, 1972, s.7).

Bu amaçla, 14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayı ile çıkarılan "Milli Eğitim Temel Kanunu" ile Türkiye'deki eğitim, okul öncesinden yüksek öğretimin sonuna kadar bütün örgün ve yaygın eğitim bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alınmıştır.

Milli Eğitim Temel Kanunu; Türkiye Eğitim Sistemi'nin düzenlenmesinde esas olan genel amaç ve ilkeleri, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul, bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretime ilişkin görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içerisinde kapsamaktadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu yedi kısımdan meydana gelmektedir.

Birinci kısım, Türk milli eğitiminin genel amaçları ve bunların gerçekleşmesinde uyulacak temel ilkeleri kapsamaktadır.

İkinci kısım, genel amaçları temel ilkelere uygun olarak gerçekleştirecek olan Türk eğitim sisteminin genel yapısına ayrılmıştır. Üç bölümden oluşan bu kısmın birinci bölümünde; Türk eğitim sistemini belirten genel hükümler, ikinci bölümünde; örgün eğitimi teşkil eden okulöncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretimi, üçüncü bölümde ise yaygın eğitim ana çizgileriyle ve bir bütünlük içinde ele alınmıştır.

Üçüncü kısımda, öğretmenlik mesleği, öğretmenlerin yetiştirilmesi, görevlendirilmesi, hizmet içi eğitim imkanları belirtilmektedir.

Dördüncü kısım, eğitim sisteminin alt yapısını oluşturan okul, bina ve tesislerine ayrılmıştır.

Beşinci kısım, eğitim sisteminin başka bir unsuru olan eğitim araç ve gereçleriyle ilgili olan hükümleri içermektedir.

Altıncı kısım, devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluklarını içeren hükümleri içermektedir.

Yedinci kısım son hükümleri ve yürürlük maddelerini ihtiva etmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen genel amaçlar ve Temel ilkelerin bir kısmı 16 Haziran 1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla bazı değişikliklere uğramıştır.

e.Yüksek Öğretim Kanunu

12 Eylül 1980 Harekatı'ndan sonra Milli Güvenlik Konseyi, yükseköğretime bütünlük kazandırmak, bölüm sistemini yaygınlaştırmak, öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumları arasında dengeli dağılımını sağlamak gibi amaçlarla 4 Kasım 1981'de

2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu kabul edilmiştir. Böylece ülkede bulunan üniversite, akademi ve yüksek okul gibi önceki dönemlerde birbirinden kopuk bulunan yüksek öğretim kurumları, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında birleştirilmiştir(Kaya, 1994, s.39).

Yüksek Öğretim Kanunu ile getirilen düzenlemeler şöyle sıralanabilir:

- 1.Yüksek öğretimin amaç ve ilkeleri ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.
- 2.Yüksek öğretim kurumlarında eğitim-öğretim süresince, Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi, Türk dili, yabancı dil, okutulması zorunlu dersler olarak alınmış, ayrıca beden eğitimi veya güzel sanat dallarından birini seçmek zorunlu hale getirilmiştir.
- 3.Yükseköğretim bir bütün olarak düzenlenmektedir. Kanuna göre yükseköğretim kurumları; üniversiteler, fakülteler, enstitüler, yüksekokullar olarak adlandırılmış, yalnız Türk Silahlı Kuvvetleri ile Emniyet örgütüne bağlı yükseköğretim kurumları kapsam dışı bırakılmıştır.
- 4.Rektör, üniversitenin öğretim üyeleri tarafından seçilen profesör ünvanına sahip üç kişi arasından birinin Cumhurbaşkanınca atanması ile gerçekleşir. Dekan ise Rektörün önereceği üniversite içinden veya dışından üç profesör arasından YÖK tarafından seçilir.
- 5.Bu kanun ile Yükseköğretim kurulu (YÖK), Yükseköğretim Denetleme Kurulu, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) ve Üniversitelerarası Kurul kurulmuş, bunların görevleri ve işleyişleri ile ilgili esaslar belirtilmiştir.
- 6.Üniversitelerin "bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip oldukları" belirtilmektedir.
- 7.Fakültelerin kürsüleri kaldırılmış, bölümleri de geniş ölçüde azaltılmıştır.
- 8.2547 sayılı Kanunla belirtilen yükseköğretimin amaç ve ana ilkeleri ve öngördüğü düzene aykırı harekette bulunmak suç sayılmıştır. Bu suçu işleyenlerin ve kanundaki görevleri yerine getirmekte yetersizliği görülenler, Rektör'ün önerisi üzerine kurumları ile olan ilişkisi kesilebilecektir.
- 9.Öğretim üyelerinin haftalık ders yükü saati altı saatten on saate çıkarılmıştır.
- 10.Profesörlükte ikinci yabancı dil sınavı ile Doçentlikte tez hazırlama şartı kaldırılmıştır.

11.Öğretim üyelerinin kendi kurumları dışındaki kurumlarda görevlendirilmelerine ilişkin hükümler getirilmiştir(Rotasyon).

12.Asistanlık kaldırılıp araştırma görevliliği ve yardımcı doçentlik getirilmiştir.

13.Yükseköğretim, öğrenciler açısından harca bağlanmıştır.

14.Yükseköğretim sınavlarına giriş hakkı sayı ile sınırlandırılmıştır. Fakat bu sınırlama 1983'te kaldırılmıştır.

15.Bazı öğretim üyeleri üniversiteden uzaklaştırılmıştır.

c.Eğitimimizin Mevcut Durumu

Türkiye'deki hızlı nüfus artışı, eğitimden yararlanmak isteyenlerin sayısında büyük artışlara neden olmaktadır. Eğitim sistemine her yıl yaklaşık 1.300.000 öğrenci girmekte ve bir o kadarı da sistem dışına çıkmaktadır. Toplumun tüm kesimleri eğitim hizmetiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili bulunmaktadır. Bu nedenle eğitimde uygulanan politikalar toplumun tüm kesimlerini ilgilendirmektedir.

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında görülen hızlı gelişmeler ve değişimler, aynı zamanda beraberinde bazı sorunları da getirmiştir. Aşağıdaki tabloda, Cumhuriyet döneminde eğitim alanında görülen gelişmeler sayısal olarak verilmektedir.

TABLO 2.Cumhuriyet Döneminde Sayısal gelişmeler

	Okul Sayısı		Öğrenci sayısı		Öğretmen sayısı	
Eğitim	1923	1994	1923	1994	1923	1994
Kademesi	1924	1995	1924	1995	1924	1995
Okulöncesi	80	6472	5880	201652	136	9464
İlkokul	4894	48658	341941	6985059	10238	232607
Ortaokul	116	8947	9894	2666013	1054	62068
Lise	43	4981	3799	2124298	838	130505
Genel	23	2357	1241	1226519	513	63805
Mes.veTek.	20	2624	2558	897779	325	64700
Toplam	5133	69058	361514	11977022	12266	434644
Yaygın Eğ.	-	5037	-	961148	-	34611
Yüksek Öğr	9	1105	2914	1337111	307	49195
Genel Toplam	5142	75200	364428	14275281	12573	518450

KAYNAK: M.E.B., 1994, s.47.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, 1994-1995 öğretim yılında 201.652'si anaokulunda, 6.985.059'u ilkokulda, 2.666.013'ü ortaokulda, 2.124.298'i genel ve mesleki teknik lisede, 1.337.111'i yüksek öğretimde olmak üzere 13.314.133 öğrenci örgün eğitim kurumlarında öğrenim görmektedir.

Ayrıca eğitim sistemi içinde yer alan yaygın eğitim kurumlarında 961.148 kursiyere eğitim verilmektedir.

Örgün eğitim kurumlarında 434.644, yaygın eğitim kurumlarında 34.611, yükseköğretimde 49.195 olmak üzere 518.450 öğretmen görev yapmaktadır. Bu görünümüyle Milli Eğitim Bakanlığı en büyük kamu işvereni niteliğini de taşımaktadır.

1995-1996 öğretim yılında ise Türkiye'de her tür ve kademedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarındaki öğrenci sayısı 14.363.595'e, öğretmen sayısı ise 532.093'e ulaşmıştır(M.E.B.,1996:43).

Öğretim kademelerine göre öğrenci sayıları ise aşağıdaki gibidir.

- .6830 okul öncesi eğitim kurumunda 198979 öğrenci,
- .51.721 ilköğretim kurumunda 9.547.838 öğrenci,
- .5337 ortaöğretim kurumunda 2.223.236 öğrenci,
- .1202 yükseköğretim kurumunda 1.407.039 öğrenci,
- .5111 yaygın eğitim kurumunda 986.503 öğrenci, öğrenim görmektedir.

Görüldüğü üzere Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak dörtte biri eğitimle doğrudan ilgili bulunmaktadır. Bu sayıya öğrenci velileri ve aileleri de eklendiğinde eğitim sisteminin hemen hemen toplumun tüm kesimlerini doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren süper bir sistem olduğu görülmektedir. Türkiye'deki öğrenci sayısının birçok ülke nüfusundan daha fazla olduğu hatta ikiye üçe katladığı gerçeği gözönünde alındığında, eğitim için hazırlanan yasaların ve uygulanan politikaların önemi daha da artmaktadır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

İkinci Alt Problem, "Türkiye'de Eğitim Sisteminin Genel Amaçları Hangi Ölçütlere Göre Nasıl Değerlendirilebilir?" biçiminde ifade edilmişti. Aşağıdaki paragraflarda bu sorunun yanıtı verilmektedir.

A.Eğitimde Amaçlar ve Önemi

Eğitim toplumsal yaşamla varolan bir olgudur. Her toplum kendisine yeni katılan kuşağı eğitebilmek için eğitimi bir araç olarak kullanmaktadır. Her çağda eğitimin dini ve siyasi otorite ile ilişkisi ölçüsünde farklı eğitim anlayışları oluşmuştur. Bireylere verilen eğitimi gelişigüzel faaliyetlerden farklı kılan şey, bir amaca yönelmiş olmasıdır. Amaçsız bir eğitim düşünülemez. Bir toplumun eğitim amaçlarının ötesinde ise eğitim politikası ve felsefesi yer almaktadır.

Amaçlar, her ülkenin kendine göre belirlediği, yetiştirdiği insanda eğitim yoluyla ne gibi istenilen davranış değişiklikleri kazandırabileceğini gösteren belirli ilkeler ve özelliklerdir. Bu özellikler ise bilgi, beceri ve alışkanlıkları içermektedir(Tezcan,1994, s.43).

Eğitim amaçlarının ne olması gerektiği ise, insanoğlunun eğitime başladığı günden beri, ana ve babalar; filozof ve bilim adamları, politikacı ve eğitimciler tarafından üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Her felsefi, dini ve ideolojik ya da yönetsel sistem eğitimin amaçlarını kendi düşünceleri, inançları, bireye ve topluma bakış açıları doğrultusunda şekillendirmiş; varlığının savunulmasına, korunmasına ve devamına hizmet edecek bir biçimde oluşturmuştur(Kaptan, 1981, s.5).

Her toplumun değer ve ideallerinin farklılığına rağmen, her toplum için geçerli olan ortak amaçlardan sözedilebilir. Bu ortak amaçlarla aşağıdaki hususların gerçekleştirilmesine çalışılır:

- 1.Bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasına yardımcı olmak,
- 2.Bireysel yeteneklerin geliştirilmesine çalışmak,
- 3.Bireylerde eğitim yoluyla istenilen yönde davranış değişiklikleri yapmak(Tezcan, 1994, s.47).

Bir milli eğitim sisteminin hedefi, en genel seviyede bu eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen "ideal insan"ın nitelikleri olabilir. Ya da bu amaçla söz konusu eğitim sisteminin topluma kazandırması istenen nitelikler sayılabilir. Buna eğitimin uzak amacı da denilebilir(Büyükkaragöz ve Çivi, 1991, s.65).

Uzak amaçlar toplumsal beklentileri ve toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarını kapsayan genel nitelikteki amaçlardır. Bu amaçların özelliği, toplumun tüm kesimlerine olduğu gibi eğitimsel amaçlara da yön vermesidir.

Uzak amaçların gerçekleşme şansı tartışılabilir. Çünkü, sözkonusu amaçlar eğitim kurumlarının dışındaki öteki sosyal, kültürel ve ekonomik nitelikli sosyal kurumların işlemesi oranında gerçekleşme şansına sahiptirler.

Uzak amaçlar soyut niteliktedir. Bir milli eğitim sisteminin uzak amacının pratiklik açısından soyut bir dille ifade edilmiş olması onun iyi anlaşılmasında güçlükler doğurabilir. Anlamı konusunda farklı anlamlara ve yorumlara neden olabilir. Bu amaçla, yapılan bir çalışma ile uzak amacın kapsadığı insan nitelikleri biraz daha ayrıntılı olarak belirtildiğinde elde edilen amaçlara genel amaçlar denir. Genel amaçlar da eğitimin ürünü olarak yetişmesi istenen insanda bulunması gereken "ideal insan"ın niteliklerinden oluşur. Böylece eğitimin genel amaçları uzun vadeli amaçlara hizmet eder ve eğitim sistemini yönlendirir. Genel amaçlar da uzak amaçlarda olduğu gibi felsefi bir nitelik taşımaktadır. Ancak bu amaçlara uzak amaçların yorumu gözüyle bakılabilir.

Eğitim sisteminin genel amaçlarının belirlenmiş olması yetmez. Aynı zamanda bu genel amaçların değişik tür ve düzeydeki eğitim kademeleri ve okullardaki uygulamalara yol gösterecek biçimde yeniden ve daha değişik biçimlerde ifade edilmesine gerek duyulur.

Çünkü eğitimin genel amaçları, eğitimin değişik kademelerinde ve okullardaki uygulamada yorum farklarına meydan vermeyecek kadar açık ve net değildir. Ayrıca genel amaçlar belirlenirken bu amaçlarda ifadesini bulan insan niteliklerinin hangi yaş ve olgunluk düzeyinde kazanılabilen ya da kazandırılacak nitelikler olduğu belirlenemez. Bu nedenle eğitimin genel amaçlarının çerçevesi içerisinde kalınarak, değişik eğitim kademelerinin bireylere kazandırması gereken niteliklerin neler olduğu belirlenir. Eğitimin genel amaçlarına ulaşılabilmesi, aynı zamanda değişik tür ve düzeydeki eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesi ve bu kademelerin eğitim amaçları arasındaki tutarlılığa bağlıdır.

Bir eğitim kademesindeki amaçların gerçekleşmesi ise o eğitim kademesinde bulunan okul programında yer alan dersler için belirlenmiş olan özel amaçlarının gerçekleştirilmesiyle olanaklı olur.

Bu analitik yaklaşımı daha da ileriye götürerek bunu her bir ders ünitesi ya da konusunun amaçlarıyla da ilişkilendirmek olanaklıdır.

Buraya kadar yapılan açıklamalarla bir eğitim sisteminin uzak amaçları, genel amaçları ve belli bir eğitim kademesinin veya okulun amaçları kavramlarına açıklık getirilmiştir.

Türkiye Eğitim Sistemi'ne yön veren amaçların neler olabileceği, değişik milli eğitim şuralarında tartışılmış ve daha sonra bu amaçlar Devletin tercihini belirleme gücüne sahip olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunulmuştur. Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin genel amaçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci ve üçüncü maddelerinde ifade edilmiş olduğu şekliyle belirlenmiş ve değişik derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının genel amaçlara ve yine aynı kanunda belirlenen temel ilkelere uygun olarak tespit edileceği hükme bağlanmıştır.

Milli Eğitim Temel kanunu'nun ikinci kısmında ise değişik eğitim kademelerinin amaç ve görevlerinin neler olduğu belirlenmiştir.

Aşağıdaki paragraflarda Türkiye Eğitim Sistemi'nin uzak amaçları genel amaçları ve değişik öğretim kademeleri için belirlenmiş olan amaçların neler olduğu belirtilmiştir.

1. Türk Milli Eğitiminin Uzak amaçları

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, Türk Milli Eğitiminin uzak amacı, bu eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen "ideal insan"ın nitelikleri olarak değil de, söz konusu eğitim sisteminin Türk toplumuna kazandırması istenen nitelikler sayılarak belirtilmiştir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1991, s.68).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinin son fıkrasında Türk Milli Eğitiminin uzak amacı şöyle belirlenmektedir:

"Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır."

2. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçları belirtilmiştir. Böylece Türk toplumunu, Türk milli eğitim sisteminin uzak amacı olarak belirtilen amaca ulaştırabilmek için, Türk insanında bulunması gereken "ideal insan" niteliklerinin neler olduğunu sıralanmıştır. Bu niteliklerin neler olduğu (Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları) şöyle belirtilmiştir:

Türk milli eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılaplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2.Beden,zihin,ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3.İlgi,istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak(Madde :2).

Eğitim sisteminin genel amaçlarının tek bir eğitim kademesinde gerçekleştirilebilmesi mümkün değildir. Eğitimin genel amaçları tüm eğitim kurumları ve eğitim kademelerini ilgilendirmektedir. Milli eğitim amaçlarının çeşitli okul kademelerinde gerçekleşme düzeyi farklıdır. Genel amaç; her Türk vatandaşının belirlenen amaç doğrultusunda yetiştirilmesidir. Ancak bu genel amaçların ilköğretim düzeyinde gerçekleşme derecesi ile ortaöğretim ya da yükseköğretim düzeyinde gerçekleşme şansı farklı olacaktır. Bu sebeple her derece ve türdeki eğitim kademeleri için milli eğitimin amaçlarıyla tutarlı olabilecek şekilde okulların özel amaçları belirlenmiştir.

3.Değişik Eğitim Kademelerinin Amaçları

Milli eğitim Temel Kanunu'nun üçüncü maddesi:Türk eğitim ve öğretim sisteminin yukarıda belirtilen genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenleneceğini ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının, genel amaçlara ve yine aynı kanunun 4-17. maddelerinde belirtilen temel ilkelere uygun olarak tespit edileceğini hükme bağlamıştır.

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçlarını gerçekleştirecek olan çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının genel amaçlarda belirtilen amaçları gerçekleştirici nitelikte olması gerekmektedir. Okulun amaçlarının gerçekleştirilmesi ise müfredat programlarında belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle gerek okullar için belirlenmiş olan amaçlar ve gerekse okul programlarında yer alan derslerin amaçlarının birbiriyle uyumlu olması gerekir. Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçlarının gerçekleştirilebilmesi, ancak bu amaçlar hiyerarşisi içindeki uyuma bağlıdır.

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçlarına bakıldığında bunların bir kısmının aile ve ilköğretim düzeyinde, bir kısmının ortaöğretim ve bir kısmının da yükseköğretim düzeyinde gerçekleştirilebileceği görülür. Türk eğitim sisteminin değişik eğitim kademeleri için belirlenmiş olan amaçlarının neler olduğu Milli Eğitim Temel Kanunu'nda şöyle belirtilmektedir:

Okul Öncesi Eğitimi

Madde:20- Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

- 1.Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;
- 2.Onları temel eğitime hazırlamak;
- 3.Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
- 4.Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Temel Eğitim

Madde:23- Temel eğitimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

- 1.Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
- 2.Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

Orta Öğretim

Madde:28- Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

- 1.Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun

iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak;

2.Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi,istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.

Yüksek Öğretim

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 35. maddesinde yüksek öğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak değişik maddeler altında ifade edilmiştir. Bununla birlikte 6 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nda yüksek öğretimin amacı aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir.

Madde:4- Yükseköğretimin amacı:

a.Öğrencilerini;

1.Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı,

2.Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve

kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

3.Toplumun yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,

4.Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,

5.Hür ve bilimsel düşünce gücüne,geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,

6.Beden,zihin,ruh,ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,

7.İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b.Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bir bütün olarak refah ve mutluluğunu arttırmak amacıyla, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve

hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin ortağı haline gelmesini sağlamak,

c.Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurtiçi ve yurtdışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.

Yaygın Eğitim

Madde:40- Yaygın eğitimin özel amacı milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedan çıkmış vatandaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında;

1.Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak,

2.Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,

3.Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,

4.Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,

5.İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,

6.Boş zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,

7.Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,

8.Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

B.Amaçların Belirlenmesinde Ölçütler

Toplumlar, gereksinim duyduğu nitelikteki bireyleri yetiştirmek, yeni kuşakların toplum üyeliğine uyumlarını sağlamak ve kolaylaştırmak için eğitim sistemlerini kurmuşlardır. Kurulmuş bulunan eğitim sistemlerine yön verecek olan da, toplumların sahip olduğu eğitim felsefesine göre belirlenmiş olan amaçlardır.

Eğitim sisteminin geliştirilen amaçlarının karşılaması gereken koşulları altı madde halinde toplamak mümkündür:

- 1.Amaçlar toplum şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap vermelidir.
- 2.İnsanların temel gereksinimlerini karşılayıcı düzeyde olmalıdır.
- 3.Demokratik ideallere uymalıdır.
- 5.İstenen davranış değişikliğini açıklayan bir yönde dile getirilmelidir.
- 6.Amaçlar gerçekleşebilecek nitelikte olmalıdır(Variş, 1982, s.132).

Türk Milli Eğitim Sistemine yön verdiği varsayılan genel amaçlar, yukarıda bir eğitim sistemi için belirlenen ölçütleri karşılayıcı nitelikte olup olmadığı yönünden değerlendirilebilir.

Aşağıdaki paragraflarda, belirlenen ölçütler açısından Türkiye Eğitim Sistemi'nin Genel Amaçları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

C.Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin Genel Amaçlarının değerlendirilmesi

1.Toplumsal Yeterlilik Ölçütü Açısından

Eğitim sistemine yön veren amaçların toplum koşullarına ve gereksinimlerine yanıt verebilecek nitelik taşıması gerekmektedir. Toplumlar, gereksinim duyduğu nitelikteki bireyleri yetiştirmek için eğitim sistemlerini kurmuşlar ve işe koşmuşlardır. Eğitim vasıtasıyla bir yandan yeni yetişen kuşağın kültürlenmesi sağlanırken, diğer yandan toplumsal kültürün geliştirilmesine çalışılır.

Yavaş gelişen bir toplumda amaçlar, genellikle günlük koşullara uydurulur. Hızla gelişen ve değişen toplumlarda ise amaçlar çabuk eskir ve uygulamaya yön vermekten uzaklaşır. Bu gibi durumlarda ise okul, bireyleri geçmiş zamanın düşünce ve davranışlarına göre artık geçerli olmayan amaçlara göre yetiştirmek zorunda kalır(Varış, 1982, s.135).

Halbuki insanı hem çevredeki değişmelere uyumlu kılacak ve hem de istenilen değişimleri yaratabilecek yeterliliğe ulaştırma çağdaş eğitim anlayışının birinci amacını oluşturmaktadır. Eğitimin hızlı bir gelişme içinde olması zorunludur. Aksi halde değişen ve gelişen bir çevrede yarının işlerini dünün bilgi ve becerileriyle yapmak olanaksızdır.

Ülkenin kalkınabilmesi için eğitim sisteminin, ülke sorunlarıyla uğraşacak ve bu sorunların üstesinden gelebilecek yeterliliğe sahip kuşakların yetiştirilmesiyle olanaklı olabilir. Bu nedenle eğitim sisteminin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınma gereksinimini karşılayıcı nitelikte düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu açılardan değerlendirildiğinde; Türkiye Eğitim Sistemi'nin genel amaçları, Türk milletinin bütün fertlerini milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren vatnını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan... ifadeleriyle mevcut kültürün bireylere aktarılması hedeflenmektedir.

Bireylerin, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre kendilerinin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak hedef edinilmiştir. Böylece, gereksinimlerin bireysel ve toplumsal düzeyde karşılanması gereği vurgulanmaktadır.

Bir yandan toplumun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasını sağlamak ve nihayet Türk Milletini, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline getirme, verilecek eğitimin nihai amacı olarak belirtilmiştir.

Amaçlarda belirtilen bu ifadelerden anlaşılacağı üzere toplumun, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınması sözkonusu edilmektedir. Bunun için de bireylere ilgi, istidat ve kabiliyetlerini gerçekleştirecek bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığının kazandırılarak hayata hazırlama ve meslek sahibi olmalarını sağlamak gerektiği ifade edilmektedir.

Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan kalkınabilmesi, sahip olunan insan kaynağının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesiyle olanaklı olabilir. Bireyleri toplumsal kalkınmanın etkili bir üyesi haline getirebilmek; ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda bir eğitime tabi tutmakla gerçekleşebilir. Bu nedenle toplumun her bireyine ilgi duyduğu ve yetenekli olduğu alanda eğitim fırsatı verilmelidir. Bireyin ilgi duyduğu ve yeteneğine uygun alanda eğitim görmesine olanak tanıyan bir eğitim sisteminin oluşturulmasıyla hem bireysel, hem de toplumsal amaçların gerçekleştirilmesi olanaklı olabilir.

2.Temel İnsan Gereksinimleri Ölçütü Açısından

Tüm insanların temel gereksinimleri aynı olmasına rağmen bu gereksinimlerin giderilme biçimi toplumların kültürlerine göre farklılıklar göstermektedir. İnsanların ortak temel gereksinimlerinin farklı kültürlerde farklı şekillerde karşılanması eğitimin amaçlarına ve süreçlerine bağlıdır. Okullarda öğretilenlerin çoğu temel gereksinimlerin karşılanmasıyla ya doğrudan ya da dolay olarak ilgili bulunmaktadır. Bu nedenle verilecek eğitimle bireylere kazandırılacak bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların temel bireysel gereksinimleri karşılayıcı nitelikte olmasını gerekli kılmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Türk milli eğitimin genel amacı; Türk milletinin bütün fertlerini ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğiterek hayata hazırlamak ve beden, zihin, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe ve karaktere sahip bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bireylerin hayata hazırlanması ve beden, zihnen ve duygu bakımından sağlıklı bir kişilik geliştirebilmeleri ancak temel gereksinimlerin karşılanabildiği bir eğitim ortamının sağlanmasıyla olanaklı olabilir. Bireylerin her yönden

kendilerini geliştirerek gerçekleştirebilme olanağının sağlanması eğitimin nihai hedefi olarak da görülebilir. Kendisi ve toplumuyla barışık bireylerin yetiştirilebilmesi ancak beden, zihin, ahlak ve ruh bakımlarından dengeli ve sağlıklı bireylerin yetiştirilmesiyle olanaklıdır. Temel gereksinimlerini karşılayabilme çabası içinde bulunan ve zamanın büyük bir bölümünü bu çaba doğrultusunda harcayan insandan beden, zihin, ahlak ve ruh bakımından sağlıklı ve dengeli bir kişilik geliştirebilmesi beklenemez.

Türk milli eğitiminin genel amacı; Türk vatandaşlarının ilgi, istek ve kabiliyetleri doğrultusunda beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından sağlıklı ve dengeli birer kişilik geliştirmeyi açık bir dille ifade etmiş olmasına rağmen bu amacın tam olarak gerçekleştirilebildiğini söylemek olanaksızdır.

3.Demokratik İdeallere Uygunluk Açısından

İktidarı elinde bulunduran her sınıf bir ideolojik sistem geliştirmiş ve bu sistemin ideallerini ve dayanaklarını belirlemiştir(Variş, 1982, s.37). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye Cumhuriyetini demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olarak nitelemiştir(Anayasa: Madde 2).

Konunun daha iyi anlaşılması açısından öncelikle demokrasi kavramına açıklık getirilecek ve demokratik ideallerin neler olduğu belirtilecektir.

Genel bir tanımla demokrasi, egemenlik haklarının halka ait olduğu düşüncesi üzerine bina edilmiş bir sistem olarak görülebilir. Şu yada bu şekilde geniş bir şekilde uygulanmakla birlikte demokrasiye farklı anlamlar yükleyerek bakanlar da olmaktadır.

A.Lincaln demokrasiyi "halkın halk için ve halk tarafından yönetilmesidir" diye tanımlarken, J.J.Rousseau, demokrasinin gerçekçi bir şekilde hiçbir zaman var olamayacağını ileri sürmüştür. Gerçekten de halkın iradesinin seçilmişler yoluyla ne derece yönetime yansıdığı tartışılabilir. Bununla birlikte bir toplumda demokrasinin

gerçekleştirilebilmesi için bazı asgari şartların bulunması gerekmektedir(Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, tarihsiz:316- 317).

Bunlar şunlardır:

- a.Halkın yönetime geniş çapta katılımının sağlanması,
- b.Farklı düşüncelerin serbestçe ifade edilmesine ve örgütlenmesine imkan tanınması,
- c.Çoğunluğun kararlarına toplumun uyması fakat bununla birlikte azınlık haklarının korunması,
- d.Temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alınması,

Böylece doğrudan doğruya kendini yönetemeyen halk belirli aralıklarla kendi yöneticilerini seçerek yönetime katılmış olur. Demokratik toplumlarda halkın yönetime katılması partiler, seçim referandum vb. vasıtasıyla olmaktadır.

Demokratik yaşam kurallarının egemen olduğu toplumlarda tüm sosyal kurumların işleyiş ve uygulamaları demokratik ideallerle tutarlı olmalıdır. Demokratik rejimi benimseyen toplumların eğitimi ve eğitim amaçları, demokratik ideallere uygunluk ölçüsünde geçerli olacaktır.

Demokratik idealler deyince; insana saygı, insana ve düşüncelerine değer verme, şiddet ve zor kullanma yerine hoşgörü ve serbest bir ortam içerisinde rasyonel tartışmalar sonucu ortaya çıkan kararlara değer verme akla gelir. İnsanlara zor kullanarak bazı düşünceleri dayatma ya da bunları kabule zorlama, insanları düşünce ve inançlarından dolayı yargılama ve bazı yaptırımlarla karşı karşıya getirme, demokratik tutum ve davranışa ters düşen uygulamalar olarak görülmektedir.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçları, demokrasi ve demokratik idealler gözönünde bulundurularak değerlendirildiğinde: Amaçlarda belirtilmiş olduğu üzere; Türk Milletinin bütün fertlerinin yetiştirilmesinde, Atatürk inkılapları ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlılık esası getirilmekte ve bu çerçevede içerisinde milli ve manevi değerlere bağlı, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak nitelendirilen

Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluk duyan bireyler olarak yetiştirileceği ifade edilmektedir. İkinci fıkrada ise bireyleri hür ve bilimsel düşünme gücü, geniş bir dünya görüşü, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer verme, topluma karşı sorumluluk duyma, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır.

Belirlenen çerçeve içerisinde bireylere demokratik tutum ve davranışların kazandırılması, demokratik ideallere uygunluk ölçütü açısından tartışılabilir. Demokratik tutum ve ideallerin kazandırılması ise ancak demokratik bir öğrenme ve öğretme ortamının oluşturulmasıyla olanaklı olabilir. Ancak böyle bir ortamda hür ve bilimsel düşünme gücü ve geniş bir dünya görüşü kazandırılabilir. Bireye özgürce, iradesini kullanma fırsatı verilebilir. Aksi halde konulan sınırlamalar çerçevesinde bireylerin demokratik ideallere uygun düşen hür ve bilimsel düşünme, geniş bir dünya görüşü gibi demokratik ideallere uygun düşen tutum ve davranışlar geliştirebileceğinden kuşku duyulacaktır.

Demokratik bir devletin görevi; bütün bireylerini hiçbir ayırım gözetmeden, belirli kalıplara sokmaya çalışmadan, zorla bazı fikir ve ideolojilerle kafaları şekillendirmeden; özgür düşünen, başkalarının dinine, düşüncesine, inançlarına ve haklarına saygı gösteren, bir arada yaşamanın kurallarını benimseyecek şekilde eğitmek, ve yetiştirmektir. Bu durum aynı zamanda sosyal bir devlet olmanın da koşuludur. Böyle bir toplum anlayışında eğitim vatandaşlar için vazgeçilmez bir görevdir.

4.Amaçların Kendi İçinde Tutarlılığı Ölçütü Açısından

Eğitim sistemine yön veren amaçların kendi içinde tutarlı olması, kendi içinde çelişki halinde bulunmaması gerekmektedir. Amaçlar içinde anlam yönünden birbirleriyle çelişen maddeler eğitim ve öğretim sistemini önemli ölçüde etkileyecektir. Kendi içinde tutarlı olmayan amaçlar, kültür değerleri yönünden birlik ve beraberlik gösteren toplumda çözümlere neden olabilir. Özellikle hızlı gelişme ve değişme gösteren toplumlar ile gelişme ihtiyacı bulunan toplumlar için engelleyici nitelikte rol oynayabilir. Amaçlardaki tutarsızlık, davranışları tutarsız bireyler yetişmesine, bireylerin uyumsuzluğuna, sosyal gerginliklere ve insangücü kaybına yol açabilmektedir(Varış, 1982, s.140-141).

Bu açıdan değerlendirildiğinde; Türk milli eğitiminin genel amaçları, bir yönüyle toplumun tüm bireylerini; Atatürk inkılapları ve Atatürk milliyetçiliğine bağlı milli, ahlaki insani, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak nitelendirilen Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş kişiler olarak yetiştirmek biçiminde ifade edilmektedir. Bununla, mevcut statükonun devamının sağlanması amaçlanmakta ve tüm bireylerin sahip olması gereken, iyi birer vatandaş olmanın gerektirdiği nitelikler sıralanmaktadır.

Böylece milli eğitimin genel amaçları ile toplumun tüm bireylerine iyi birer vatandaş olmanın gerektirdiği nitelikler sıralanırken, diğer yandan toplumun tüm bireylerini bireysel açıdan beden, zihin, ahlak ve ruh bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir karaktere, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirileceği ifade edilmektedir. Bireysel açıdan belirlenmiş bu niteliklere sahip bireylerin mevcut statükonun devamından yana bir tutum içinde olacaklarını söylemek pek de mümkün görünmemektedir. Hür ve bilimsel düşünme, geniş bir dünya görüşü, beraberinde eleştiriye açık olmayı ve ileri sürülen iddiaları mantık süzgecinden geçirmeyi gerekli kılar. Böyle bir tutum içindeki birey ise mevcut statükonun belirlemiş olduğu iyi vatandaş olmanın gerektirmiş olduğu niteliklerle çelişebilir.

Her dönemde mevcut kültürün veya statükonun korunmasıyla, mevcut kültürün geliştirilmesi veya değiştirilmesini sağlamaya çalışanlar arasında bu mücadele varolagelmıştır. Bu nedenle mevcut statükonun belirlemiş olduğu iyi vatandaş ölçütlerine göre bazı insanları iyi vatandaş yada bir kısmını kötü vatandaş olarak nitelendirmek demokratik bir devlet anlayışına ters düşmektedir. Bununla birlikte her devlet kurmuş olduğu eğitim sistemi ile devlete egemen olan ideoloji veya siyasal sistemin devamından yana bireyler yetiştirmek ister. İnsanlarına iyi birer vatandaş olmanın öngördüğü davranış kalıplarını öğretmeye çalışır. Bu doğrultuda vatandaşlık eğitimine tabi tutar. Genellikle bu eğitimin içeriğini ise vatandaşın anayasal ve yasal görevleri ile hak ve sorumlulukları

oluşturur. Devletlerin, vatandaşlarına vermiş oldukları vatandaşlık eğitimine rağmen aynı eğitim sisteminin ürünü olan bazı kişilerin yönetim ve eğitim sistemlerinde köklü değişiklikler yaptıkları görülmektedir. O halde verilecek olan eğitimin vatandaşlık eğitiminden ziyade, demokratik ideallere uygun eğitim olması gerekmektedir.

Eğitimin genel amaçlarının kendi içinde tutarlı olması yetmemektedir. Aynı zamanda genel amaçların, tüm eğitim kademelerinin amaçlarıyla da tutarlı olması gerekmektedir. Genel amaçların belirlemiş olduğu nitelikteki bireylerin yetiştirilmesi ancak, çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının genel amaçlara uygunluğu oranında gerçekleşebilir.

5.Amaçların Davranışsal Olarak Dile Getirilmesi Ölçütü Açısından

Amaçlar bireylerde meydana getirilecek davranış değişikliklerinin neler olduğunu gösterir. Bu nedenle bireylerin göstermeleri gereken davranışların neler olduğunun amaçlarda açık bir biçimde dile getirilmesi gerekmektedir.

Amaçların davranışsal olarak ifade edilmesi demek, öğrencilerde sadece gözlenebilecek davranışlar olduğunu ifade etmez. Çünkü çoğu kez bilgi edinme ile psikomotor tepkileri gözleyemeyiz. Öğrencilere eğitim yoluyla kazandırılan davranışlar öğrencinin bilgi, beceri tutum ve alışkanlıklarında gözlemlenebilmekle birlikte bazı durumlarda gözleyebileceğimiz nitelikte bir tepki bulunmayabilir.

Eğitimin genel amaçları tıpkı eğitimin uzak amaçlarında olduğu gibi felsefi nitelikte olup, ancak bu amaçlara uzak amaçların yorumu gözüyle bakılabilmektedir(Teczan, 1994, S.46). Eğitimin genel amaçları çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının amaçlarının belirlenmesinde klavuzluk eder. Bu amaçlar soyut nitelikte olduğundan davranışsal olarak ifade edilmeleri mümkün değildir. Ancak, eğitim sürecinde bireylere kazandırılacak özelliklerin neler olduğunu belirler. Genel amaçlarla belirlenmiş olan niteliklerin kazandırılması ise çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları doğrultusunda, değişik ders programlarıyla bireylere kazandırılacak bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor davranışlarla gerçekleştirilebilir.

6.Amaçların Gerçekleşebilecek Nitelik Taşınması Açısından

Eğitimsel amaçlar gerçekleşebilecek bir nitelik taşımalı, bireysel ve toplumsal gereksinimlere yanıt verebilecek nitelikte açık ve anlaşılır olmalıdır.

Eğitim sistemi, bilimsel olgulara ve gerçeklere dayalı amacı gerçekleştirebilmek için planlanıp düzenlenmeli ve uygulama sonuçlarına göre sürekli değerlendirilip geliştirilmelidir. Bu yapılırken eğitimsel hedefler ile içerik ve sınama durumları belirlenirken toplumun sorunlarına ve çözüm yollarına dayalı hedefler getirilmelidir. Aksi takdirde statik bir yapı ve muhtevaya dayalı bir eğitim sistemi çok kısa sürede bozulup yıkılmaya ve yok olmaya mahkum olur.

Eğitim için belirlenmiş olan amaçlar uygulamaya yön vermelidir. Şayet eğitim için belirlenmiş amaçlar eğitime yön vermekten uzak ve istenilen nitelikteki insanı yetiştiremiyorsa, eğitim sürecinde rol oynayan öğelerin esaslı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Eğitim amaçlarının gerçekleşmesinde görülen yetersizlik amaçların yetersizliğinden veya uygulamaya yön vermekten uzak oluşundan kaynaklanabileceği gibi, çeşitli tür ve düzeydeki okullar için belirlenmiş özel amaçlar, ders programları ya da programın uygulayıcısı olan öğretmen ve yöneticilerdeki yetersizliklerden de kaynaklanıyor olabilir.

Bir devletin Anayasası onun uzak hedeflerini, politik felsefesini yansıtır. Genel amaçlara da, uzak hedeflerin yorumu gözüyle bakılabilir. Türk milli eğitiminin genel amaçlarında belirlediği üzere, Türk milletinin bütün fertlerini; "Atatürk inkılapları ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" istemi, devletin resmi ideolojisinin eğitim sürecinde genç kuşaklara aktarma işlevi olarak görülebilir. Böylece, belirlenmiş hedefler doğrultusunda devlete ve millete karşı görev ve sorumluluğun bilincinde vatandaş

yetiştirilmek istenmektedir. Bu amacın ne derece gerçekleşebildiğine ilişkin birşeyler söylemek ya da değerlendirmede bulunabilmek için Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulları gözönünde bulundurmak gerekmektedir.

Her devlet kendi resmi ideolojisini tüm bireylere kazandırmak istese bile, eğitimi etkileyen sosyal, ekonomik ve diğer değişkenlerin (bilim, sanat, politika, gelenek, görenek, demografik yapı, moda üretim, tüketim, din, felsefe gibi kültürü oluşturan öğelerdeki değişmelerin) yürürlükteki politik yapıyla çelişen öğelerini tamamen ortadan kaldıramaz. Sonunda her politik yapı, bu çelişkiler yüzünden değişmek, yeni bir görünüm almak ve hatta yıkılmak zorunda kalabilir (Sönmez, 1994, s.63). Çünkü, her ne kadar eğitim sistemi resmi ideolojiyi tüm bireylere kazandırmak istese bile, eğitim sisteminin yapısı ve bu yapıyı etkileyen pek çok değişkenin bulunması, değişen bir dünyada değişimin kaçınılmazlığı ve insanın niteliği bu amacın gerçekleşmesini engelleyebilir. Bu açıdan bakıldığında eğitim sistemi, resmi ideolojiye ters düşecek, onu değiştirebilecek ve hatta yıkacak insanların yetişmesini sağlayabilir. Bu özellik eğitim sisteminin yapısında ve özünde bulunmaktadır.

İnsanoğlu toplumsal bir varlıktır. Bireye verilen eğitimin hem bireysel ve hem de toplumsal gereksinimleri karşılayıcı nitelikte olması gerekmektedir. Türk milli eğitiminin genel amaçları ile bireysel açıdan "beden,zihin,ahlak,ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişilik ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır. Belirtilen bu nitelikler sağlıklı bir eğitim sisteminin gerçekleştirebileceği nitelikler olarak görülebilir.

Yine Türkiye'deki milli eğitimin genel amaçları ile bireylerin ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda bilgi, beceri davranışlar ve birlikte işgörme alışkanlığı kazandırılmak suretiyle onların topluma uyumunu kolaylaştıracak ve böylece onların hem kendilerine ve hem de toplumun refahına katkıda bulunabilecek bir meslek sahibi olabilmeleri amaçlanmaktadır. Bu nitelikler ideal bir biçimde ifade edilmiş olmasına

rağmen bu amaçların belirlenen doğrultuda ilgili eğitim kademelerinde ve kurumlarında tam olarak gerçekleştirilebildiğini söylemek mümkün değildir. Amaçlarda belirlenmiş olan bu niteliklerin eğitim yoluyla kazandırılmasıyla toplumun en önemli sermayesi olan insangücü kaybı önlenmiş olacak ve böylece ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya katkı sağlanmış olacaktır.

7.Türkiye'de Eğitim Sisteminin Genel Amaçlarının Bir Bütün Olarak Değerlendirilmesi

Türkiye'nin eğitim sisteminin genel amaçları gözden geçirildiği zaman bu amaçların bireysel, toplumsal, ekonomik ve iyi vatandaş yetiştirme gereksinimlerine yönelik güzel ifadelerle ifade edilmiş olduğu görülecektir.

Türkiye eğitim sistemi için belirlenmiş olan bu amaçların gelişmiş ülke amaçlarından derlenip oluşturulduğu görülmektedir. Bu amaçların kendi gereksinimlerimize uyarlama işinin ise hangi ölçütlere göre yapıldığı belli değildir. Eğitim amaçlarımızın özellikle Amerikan eğitim sisteminin amaçlarından çevrilip adapte edildiği Amerikan eğitim amaçlarına bakıldığı zaman görülebilir. Özellikle "İnsan ilişkileri" bölümünün bütün seçeneklerinin aynen çevrildiği dikkat çekmektedir(Tezan, 1994, s.4-55). Fakat önemli olan bu amaçların gerçekleşme düzeyidir. Ülkemizin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar gözönünde bulundurulduğunda genel amaçlarda belirlenmiş olan hedeflere ulaşıldığı söylenemez.

Uygulamada görülen, bireyin genel kültürünün artırılması ve bilgi aktarılması ile yapılan bir eğitim ve öğretimle eğitimin belirlenmiş olan genel amaçlarına yönelik bireyler yetiştirmek olanaksızdır. Günümüzde eğitimin işlevi sadece varolan bilgiyi yeni kuşaklara aktarmak değil, onları gelecekteki yaşama hazırlamaktır. Bu nedenle eğitime yön veren genel amaçların, bireylerin gelecekteki yaşamına dönük olması gerekmektedir.

Eğitim sistemimizde amaçlar uygulamaya yön vermemektedir. Uygulamalar belirlenmiş olan amacı gerçekleştirmekten uzaktır. Eğitim programlarındaki içerik, amaca

ulaşabilmek için bir araç niteliğinde olması gerekirken, uygulamada müfredat programlarında amaçla içerik arasında bir bağ kurulamadığından amaçlar, programlarda bir süs olmaktan öteye gidememiştir. Aynı zamanda eğitim programlarında yer alan içeriğin ise kalabalık sınıflarda gerekli donanım ve fiziki kapasiteye sahip olmayan, yeterli öğretmenin bulunmadığı ortamlarda öğrencilere tam olarak kazandırılabilceğini söylemek olanaksızdır.

Aynı zamanda öğrenciye kazandırılan bilgilerden bir çoğunun ise çocuk için, hayat için büyük bir anlamı ve yararı yoktur. Okullarımızda öğrencilere gereksiz ve yararsız bilgiler öğretebilmek için büyük çabalar gösterilirken, öğrencilerin duygusal yönden eğitilmelerine ise aynı çabanın gösterilmediği görülmektedir. Bilişsel davranışların kazandırılmasına çalışılırken duyuşsal davranışlar ihmal edilmektedir(Kaptan, 1981, s 7). Halbuki amaçlarda belirlenmiş olan aile, vatan, millet sevgisi, topluma karşı sorumluluk duyma, başkalarına karşı saygı gösterme, insan haklarına saygılı olma gibi nitelikler duyuşsal yönü ağır basan davranışlardır. Birlikte nasıl yaşar, birbirimizi nasıl severiz ve sayarız gibi davranışların kazandırılmasına yeterince önem verilmeli, bireylerde toplumsal bağlılık duygusu geliştirilmelidir.

Kaldı ki genel amaçlarda belirtilen nitelikteki bireyleri beş yıllık bir ilköğretim ile yetiştirmek mümkün değildir. Her ne kadar zorunlu öğrenim süresi 6-14 yaş arası olarak gösterilmekte ise de 6-14 yaş arası okullaşma oranı istenilen düzeye çıkarılamamıştır. Kırsal yerleşim alanlarındaki birçok yerleşim biriminde ilköğretimi bitiren öğrenciler, ilköğretimin ikinci kademesi olan ortaöğretime gidememektedir. Son yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kırsal yerleşim birimlerinde sağlıklı eğitim ve öğretim yapılamamaktadır.

Türkiye Eğitim Sistemi'nin genel amaçlarıyla tüm bireylerin iyi yurttaş, özgür düşünceli insan, milli kültür değerlerini benimsemiş, kültürel kimlik ve meslek sahibi bireyler yetiştirilmek istenmektedir. Bu amaçların günümüzde yeterli olduğu söylenemez.

Avrupa Sanayici ve İşadamları Yuvarlık Masa Çalışmaları çerçevesinde yapılan araştırmalara göre sanayi yöneticileri, gençlere verilen eğitimi yeterli görmemekte, verilen

eğitimde, bireylere kazandırılması gereken nitelikler açısından eksiklikler olduğunu belirtmektedirler. Görülen bu eksiklikler olarak; ekonomik çevreyi anlama yetersizliği, iş yapma yetersizliği, işi bitirme yetersizliği, kar etme kavramı yetersizliği olarak ifade edilmiş ve isteklerini şöyle sıralamışlardır(Baloğlu, Tarihsiz, s.22-23):

- 1-İletişim yeteneğinin geliştirilmesi,
- 2-Ekip halinde çalışma yeteneğinin geliştirilmesi,
- 3-Sorun çözme yeteneğinin geliştirilmesi,
- 4-Öğrenmeyi öğrenme yeteneğinin geliştirilmesi,
- 5-Yabancı dil.

Türk Eğitim Sistemi'nin genel amaçları irdelendiğinde yukarıda belirtilen durumlar açısından bir eksiklik olduğu görülmektedir.

Eğitim sisteminin genel amaçlarının tek bir eğitim kademesinde gerçekleştirilebilmesi olanaksızdır. Eğitimin genel amaçları tüm eğitim kurumlarını ilgilendirmektedir. Milli eğitimin amaçlarının çeşitli okul kademelerinde gerçekleşme düzeyi farklı olmakla birlikte asıl amaç, tüm bireylerin belirlenen genel amaç doğrultusunda yetişmesidir. Genel amaçların ilkökul düzeyinde gerçekleşme derecesi ile ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde gerçekleşme derecesi farklı olacaktır. Bu sebeple her derece ve türdeki okullar için belirlenmiş olan özel amaçların genel amaçlarla tutarlı olması gerekmektedir. Amaçlar arasında bir ilişki sağlanmadığı takdirde eğitim yoluyla istenen davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Eğitimin belirlenmiş olan amaçlarına ulaşılabilmesi ancak, amaçlar hiyerarşisinde belirlenen amaçların birbiriyle tutarlı olması ile olanaklı olur.

Alınan tüm tedbirlere rağmen günümüzde eğitimin genel amaçlarına ulaşıldığını söylemek güçtür. Amaçlara ulaşılmasına engel oluşturan başlıca faktörler şunlardır (Celkan, 1993, s.42):

- 1.Taklitçilik,
- 2.Amaç-muhteva çelişkisi,
- 3.Amaçlara ulaşacak uygulamaların eksikliği,
- 4.Öğretmen yetersizliği,

5.Araç-gereç yetersizliği,

Tüm bu açıklamalar bize Türk milli eğitiminin genel amaçlarının değeriendirilmesi konusunda bir fikir vermektedir.

Eğitimin genel amaçları açısından önemli olan nasıl bir insan yetiştirilmesi gerektiğinin bilinmesidir. Russel'in dediğı gibi en iyi eğitimin nasıl olacağı konusunda kesin bir görüşe varmadan önce, ne tür bir insan yetiştirmek istediğimiz konusunda bir anlayış geliştirmeliyiz"(Bilhan, 1991, s.81). Bu yargı bize, neyi ne için istediğimiz, bu isteğimizin bize ne vereceğini ve nereye götüreceğini çok iyi bilinmesi gereğini vurgulamaktadır. Eğitime yön veren amaçlar açıkça ortaya konmalı ve nasıl bir insan yetiştirileceğı konusunda ortak bir anlayış geliştirilmelidir. Aksi taktirde eğitimde amaçlananın dışında sonuçlar ürettiğimizi görmeye başladığımızda mekanizmada neyi unuttuğumuzu, neyi eksik bıraktığımızı belki farkedebiliriz ama bu eksikimizi telafi etmek çok güç olabilir. Belki de bir daha olanaklı olmayabilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Üçüncü Alt Problem "Türkiye'de Eğitim Sistemi'nin Temel ilkeleri Neye İfade Etmektedir?" biçiminde ifade edilmişti.

Aşağıdaki paragraflarda bu sorunun yanıtı verilmektedir.

1-Genellik ve Eşitlik

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi herkese öğrenim olanaklarının sağlanması konusunu açıkça ifade etmektedir. Bu Bildirge'nin 26.maddesine göre; "Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa temel eğitim evrelerinde parasızdır. Temel eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilecektir. Yükseköğretim yeteneklerine göre herkese açık olmalıdır." Türkiye'nin de imzalamış olduğu bu bildirge, eğitimin genelliği ve eşitliği konusunda önemli hükümler içermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ve yasalarında da bu hükümlerin benzer bir biçimde yer aldığı söylenebilir.

1961 Anayasasının kabulünden sonra toplanan Yedinci Milli Eğitim Şurasında eğitimin amacı; her yaştakileri eşit eğitim olanakları içinde istidat ve kabiliyetlerine göre yetiştirmek olarak tesbit edilmiş ve herkese kabiliyetlerine göre eğitim olanaklarının sağlanacağı ifade edilmiştir(Akyüz, 1981, s.87).

Eğitimde eşitlik dendiği zaman bundan;herkese öğrenim olanağının sağlanması; her çocuğa öğrenim görme hakkının tanınması; her çocuğun yetenekleri ve zihinsel potansiyelinin tamamından yararlanacak bir eğitim ve öğretime kavuşturulması; eğitimin en üst basamaklarına kadar gidebilme hakkının sağlanması anlaşılmaktadır(Celkan, 1993, s.81).

Bu ilke Milli Eğitim Temel Kanunu'nda şöyle ifade edilmektedir:

Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz(Madde 4).

Bu madde ile, Anayasanın ilgili maddesi dikkate alınmak suretiyle, eğitimin genel ve herkese eşit olarak açık bulunması ilke olarak hükme bağlanmış ve eğitimde hiçbir kişi, aile, zümre veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağı belirtilmiştir.

1982 Anayasasının onuncu maddesi bu konuyu şöyle dile getirmektedir:

Herkes dil,ırk,renk,cinsiyet,siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar(madde 10).

Anayasada kanun önünde eşitliği getiren bu hüküm karşısında Milli Eğitim Temel Kanunu bu konuyu genellik ve eşitlik ilkesi başlığı altında eğitim kurumlarının dil,ırk,cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açık olduğunu; eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağını belirtmektedir.

Anayasa ve ilgili yasada bu ilke açık bir şekilde ifade edilmiş olmasına rağmen eğitim açısından uygulamada bu ilkenin varlıklı kesimler lehine bozulduğu görülmektedir. Her ne kadar, eğitim kurumlarına girişte dil, din, ırk, mezhep ya da cinsiyet farkı gözetilmiyorsa da Devletin personel, bina, araç-gereç bakımından iyi donatılmış bazı okullarına ancak varlıklı kesim çocukları girebilmekte ve okuyabilmektedir. Çünkü sosyo-ekonomik düzeyi düşük bir ailenin çocuğu bu okullar için konulmuş giriş sınavlarında başarılı olamamaktadır. Vatandaşların çocuklarını ayrıcalıklı konumda olan bu özel ya da resmi okullara gönderme isteği, dershanelerin resmi eğitim kurumlarının yanında özel sektör haline gelmesini sağlamıştır. Çocuğuna maddi tüm olanakları seferber edebilen ve çocuğunu istediği okula gönderebilmek için dershanelere gönderen ailelerin çocukları ile kıt-kanaat geçinip çocuğunun temel düzeydeki gereksinimlerini karşılamakta güçlük çeken ailelerin çocuklarının aynı kulvarda yarışması, bu eğitim kurumlarına girmede dengeyi varlıklı aile çocukları lehine bozmaktadır. Ayrıcalıklı konumdaki bu okullara çoğunlukla belli sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ailelerin çocukları gidebildiğinden bu okullar toplumda belli bir sınıfın gidebileceği okullar haline dönüşmektedir.

Eğitim temel insan haklarından biridir. Anayasada belirtilmiş olduğu üzere; siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep vb.her ne sebeple olursa olsun eğitim ve öğrenim hakkının engellenmesi, eğitimde genellik ve eşitlik ilkesine ters düşen uygulamalar olduğu söylenebilir. Hiçbir yönetmelik veya genelge Anayasa ve yasalara ters düşen uygulamalar ve yaptırımları içermeyeceğine göre; bireyleri inanç ve düşüncelerinden dolayı bazı yaptırımlarla karşı karşıya getirme, demokratik uygulamalar olarak görülemez. Hangi sebeple olursa olsun temel insan haklarından biri olan öğrenim görme hakkının engellenmesi; demokratik ve sosyal bir hukuk devleti anlayışına ters düşmektedir.

2.Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları

Eğitimin hem bir insan olarak bireyi ilgilendiren, vatandaş yetiştirme açısından bireyi ve toplumu ilgilendiren ve hem de insangücü yetiştirme açısından ekonomik kalkınmayı ilgilendiren yönleri bulunmaktadır.

Eğitim sisteminin gerçekleştirilmek istenen bu hedefler arasında bir denge kurulmasını sağlayacak nitelikte ve bütünlükte olması gerekmektedir. Eğitim sisteminde bireyin ve toplumun gereksinimleri ile eğitimin kültür ve değer muhtevası arasındaki dengenin sağlanması ise; ancak eğitim programları sayesinde mümkün olabilmektedir(Nişancı, 1981, s.7).

Eğitimsel hedefler belirlenirken hem toplumun o anki gereksinimleri, hem de gelecekle ilgili beklentilerini karşılayıcı nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Ülkenin kısıtlı olan imkanlarının toplumsal gereksinimlere ve beklentilere yanıt vermeyen alanlarda kullanılması rasyonel olmayacağına göre; bir ülkenin eğitim yatırım ve amaçları

belirlenirken, ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi ve toplumsal gereksinimler açısından gerçekçi bir biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu eğitim hizmetinin bireysel ve toplumsal gereksinimlere yanıt verebilecek biçimde düzenlenmesini esas almakta ve bunu şöyle ifade etmektedir.

Milli Eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir(Madde: 5).

Bu madde ile milli eğitimin bireysel ve toplumsal gereksinimlere yanıt verme ilkesi getirilmiştir. Buna göre bireysel açıdan eğitim, Türk vatandaşlarının isteklerine yanıt verecektir. Toplumsal bakımdan eğitim, kalkınmanın öngördüğü nitelikte insangücü gereksinimini karşılayacak ve bu iki unsur arasında, eğitime ayrılabilen kaynakların yeterliliği ölçüsünde denge sağlanacaktır.

Aynı zamanda bireysel ve toplumsal gereksinimlerin ön planda tutulması planlı kalkınmanın da bir gereğidir(Güvenç 1972, s.11). Eğitim sistemimizin, farklı istidat ve yeteneğe sahip olan bireylerin varolan yeteneklerini ortaya çıkarıcı ve geliştirici bir sistem olduğunu, gençlerin kendi kendilerine yetebilecek bilinçli bir üretici ve bilinçli bir tüketici olarak yetiştirilebildiğini söylemek olanaksızdır. Çünkü çoğu zaman eğitim sisteminin yetiştirdiği gençlerle, toplumun gereksinim duyduğu nitelikteki insangücü arasında büyük dengesizlikler söz konusudur. Ayrıca verilen eğitimin yalnız kendi içinde uyumlu olması yetmemektedir. Verilen eğitim, insan yaşamı ve toplumsal yaşamla bir bütünlük arzmelidir. Bireysel gereksinimlerin karşılanması ve sosyal bir varlık olan bireyin topluma uyumunun kolaylaştırılması ancak böyle bir eğitimle olanaklı olabilir. Bireysel ve toplumsal yaşamdan kopuk bir eğitim düşünülemez. Ancak Türkiye'de gerek ortaöğretim ve gerekse yükseköğretimde onbinlerce öğrenci istihdam imkanı olmayan alanlarda öğrenim görmektedirler. Nice ümitlerle bu alanlardan mezun olan öğrenciler öğrenim görmüş oldukları alanda iş bulamamaktadırlar. Toplumun eğitim için ayrılan parasal kaynağın kıtlığı ve eğitim için yapılan yatırımların önceliği dikkate alındığında; sonuçta işsiz genç yetiştiren bu kurumların günden güne çoğalması ve her yıl bunlara yenilerinin eklenmesi büyük miktarda insangücü ve mali kayıplara yol açmaktadır. Ayrıca verilen eğitimin niteliği

de ayrı bir tartışma konusu olabilecek boyuttadır. Ard arda açılan yeni bölümlerle nicelik artırılmış, fakat nitelik düşmüştür.

Sanayileşmekte olan bir ülke olarak Türkiye'de nitelikli teknik eleman gereksinimi günden güne artarken gerek ortaöğretim ve gerekse yükseköğretimde öğrencilere kazandırılan bilgi ve beceriler işgücü piyasasının beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Dolayısıyla bu okullardan mezun olanlar piyasada iş bulamamakta ve devlet kurumları, bu mezunlar için tek istihdam kapısı olarak görülmektedir. Türkiye'de büyük bir tarım potansiyeli olmasına rağmen her yıl üniversitelerin Ziraat fakültelerinden binlerce öğrenci mezun olmaktadır. Fakat bunların büyük bir çoğunluğu üniversite mezunu işsizler grubuna katılmakta ve öğrenim görmüş oldukları alanın dışında iş imkanlarını aramaya koyulmaktadırlar. Bu örneği değişik alanlar için çoğaltmak mümkündür. Halbuki bu gibi mezunları kendi alanlarında istihdam edebilme iş ve olanaklarının sağlanmasıyla toplumun en önemli sermayesi olan insangücü kaynağı üretime sokulabilecektir. Böylece hem bireyin ve hem de toplumun mutluluğuna katkı sağlanmış olacaktır.

Verilecek olan eğitim bireye hem bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve nitelikleri kazandırıcı nitelikte olmalı ve hem de girişimcilik ve kendine güven duygusu vermelidir. Bununla birlikte eğitimle istihdam olanakları arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması gerekmektedir. Bu ise; sağlıklı bir eğitim planlaması ile olanaklı olabilir. Böyle bir eğitim planlaması ise, aynı zamanda kalkınma planlarının bir parçası olduğundan, gerek kalkınma planlarında ve gerekse eğitim planlamalarında eğitim, insangücü ve istihdam arasındaki ilişki ciddi bir biçimde ele alınmalı ve planlanmalıdır.

3.Yöneltme

Türk Milli Eğitiminin temel ilkelerinden biri olan "yöneltme" ilkesi Milli Eğitim Temel Kanunu'nda şöyle ifade edilmektedir.

Fertler, eğitimleri süresince ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara ve okullara yöneltilerek yetiştirilirler.

Milli Eğitim Sistemi her bakımdan bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir.

Yöneltmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinde ve objektif ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlanılır(Madde:6).

Çağdaş eğitimin en başta gelen görevlerinden biri başarısız sayılan öğrencileri eleyerek okul dışına atmak değil, öğrencilerin ilgi istidat ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmak, geliştirmek,bunlar doğrultusunda ve başarıları ölçüsünde onları yetiştirmektir. Milli Eğitim sisteminin çeşitli yönleriyle bu yöneltmeyi sağlayacak biçimde düzenleneceği hususu bu madde ile bir ilke olarak tespit edilmiştir.

Bu ilkeye göre,öğrencilerin yetiştirilmesinde ve çeşitli programlara, okullara ve mesleklere yöneltilmesinde rehberlik hizmetlerinden yararlanılacağı, öğrenci başarısının ölçülmesinde anlama,yorumlama,bilimsel düşünme ve uygulama yeteneklerini ölçen geçerli, güvenilir ve kapsamlı ölçme ve değerlendirme ölçütlerinin kullanılacağı belirtilmektedir.

Yöneltme ilkesini esas alan bir eğitim sisteminde öğrencilerin ders içi ve ders dışı çalışmaları, aile ile işbirliği yapmak suretiyle,rehber öğretmenler,okul doktoru, ders öğretmenleri,yöneticiler ve öğretmen kurullarınca sürekli olarak değerlendirilecek ve elde edilecek sonuca göre öğrenciler çeşitli program ve okullara yöneltilecektir. Bu yöneltme zorlayıcı değil, yol gösterici olacaktır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 30.maddesi yöneltme ile ilgili olarak şu hükümleri içermektedir:

Yöneltme temel eğitimde başlar; yanılmaları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder.

Yöneltme esasları ve çeşitli programlar veya ortaöğretim okulları arasında yapılacak yatay ve dikey geçiş şartları Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenir.(Madde:30)

Yasa,yöneltmenin temel eğitimde başlayıp,yanılmaları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretim de devam edeceğini belirtmesine rağmen,Türkiye'de temel eğitim ve ortaöğretim süresince,objektif ölçme ve

değerlendirme araçlarına dayanılarak sağlıklı bir yöneltmenin yapıldığını söylemek mümkün değildir.Türkiye'de bir üst öğrenime yöneltme yaşı 18'dir. Yani öğrenci bir ortaöğretim kurumunu(Liseyi) bitirdikten sonra yükseköğretime giriş sınavlarında bir alana yönelmektedir.Gelişmiş batı ülkelerinde yöneltme işi daha küçük yaşlardan itibaren başlamaktadır.Aşağıdaki tabloda Avrupa Topluluğu ülkelerinin yüksek öğrenim için yetenek belirleme yaşları yer almaktadır.

Tablo:3.Avrupa Topluluğu Ülkelerinin Yüksek Öğrenim İçin Yetenek Belirleme Yaşı

Ülkeler	Yetenek Belirleme Yaşı
Lüksemburg	11
Almanya,Hollanda	12
Fransa	13
Belçika,İtalya	14
İrlanda,Portekiz	15
Danimarka,İspanya,İngiltere	16
Yunanistan	18
Türkiye	18

KAYNAK:T.B.M.M.1995 Yılı Bütçe Raporu, s.42

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Avrupa Topluluğu ülkeleri içerisinde yükseköğrenim için ilgi ve yetenek belirleme yaşı en yüksek olan ülkeler Yunanistan ve Türkiye'dir.

Ülkemizde son yıllarda öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmesini esas alan Ders Geçme ve Kredi Sistemi uygulanmıştır.Her öğrencinin kendi ilgi,istek ve yeteneğine göre yönlendirilmesine, geliştirilmesine,belirli alanlarda yetiştirilmesine ve başarısızlığını değil,başarısını değerlendirmeye imkan sağlamak amacıyla bu uygulamaya geçilmiştir. Böylece"Öğrenci merkezli" bir eğitim ve öğretim anlayışını hakim kılarak okulda demokratik bir ortamın hazırlanması amaçlanmış ise de, gerek fiziki imkanların yetersizliği,öğretmen eksikliği ve gerekse öğrenci ve ailelerin bu konuda yeterince

bilgilendirilmemeleri ve gerekli yöneltmenin yapılamaması sonucu bu sistem başarısızlığa uğramıştır. Bunun yerine 1995-1996 öğretim yılından itibaren Yeni Sınıf Geçme Sistemi getirilmiştir. Bu sistemin ise uygulamada ne tür sonuçlar doğuracağını şimdiden kestirmek güçtür.

Eğitim sisteminin, hem bireyi kendisine tanıtacak, kendisini anlamasına fırsat verecek ve hem de toplumu bireye tanıtacak niteliğe kavuşturulması gerekmektedir. Bireysel açıdan eğitim olayına bakıldığında zaman eğitim sisteminin eğitmek durumunda bulunduğu bireyi tanımak zorunluluğu vardır. Bireyin fiziki ve zihni potansiyelini, yeteneğini geliştirmek ise bireyin çeşitli yönleriyle tanınmasını gerektirir. Bu da sağlıklı bir rehberlik ve yöneltme sisteminin sağlanmasıyla olanaklıdır. Eğitim olayını sadece öğretmen ve öğretim programlarıyla sınırlı olmaktan çıkarmak için, eğitime yardımcı servislerin getirilmesi ve okullarda rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Öğretmenin dersini çok iyi işlemesi, öğrencinin kendini tanıması ve sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için yeterli değildir. Burada rehberlik servislerinin işe koşulması ve objektif ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlanılması gerekir. Böylece kendini iyi tanıyan kişi ilgi, istek ve yeteneklerinin neler olduğunu, kapasitesini hangi yönde kullanabileceğini, hangi mesleğe yönelebileceğini bilir.

4.Eğitim Hakkı

Her canlı yaşayabilmek için çevresine etkin ve başarılı bir şekilde uyum göstermek zorundadır. Canlılarda görülen bu uyum etkinliği hayvanlarda iç güdüsel olarak meydana gelir. İnsan olarak sosyal hayata uyum sağlamak ve çevrenin doğal etkilerinden korunabilmek için eğitime gereksinim duyulmaktadır. İnsanlar önce ailede, daha sonra okulda ve nihayet iş ve meslek yaşamında kendilerini geliştirerek, fiziksel ve toplumsal bir nitelik taşıyan çevresine uyum sağlayarak yaşamlarını devam ettirebilirler. Bu uyumu göstermeyenler, en temel gereksinimlerini karşılamada bile güçlük çektikleri gibi, toplumda değişik uyumsuzluklara da neden olurlar. İşte bu eğitim gereksiminin karşılamada her ana-baba sorumluluk duyduğu gibi, ulusal bir örgütlenme olan devlet de bu sorumluluğu duyar. Bu nedenle eğitim hakkı ve gereksiminin karşılanması için devletler ilgili anayasa ve

yasalarından buna yer vermişlerdir. İnsanın yüce ve değerli bir varlık olduğundan hareketle toplumda bulunan tüm bireylere sağlanan güvenlik, insanın onuruna yakışır bir hayatın sağlanması gibi, eğitim hakkının verilmesi de, sosyal bir hukuk devletinin görevlerinden biri olarak görülür.

Eğitim hakkı, bir kamu hizmeti olarak açık ve geniş bir şekilde ilk kez 1789 Fransız Devriminden sonra ortaya atılmış ve kurallaştırılmıştır. Bu kurala göre "Eğitim, toplumda herkesin yararlanabileceği biçimde ortaya konmalı ve bir kamu hizmeti şeklini almalıdır." Bu kural 1791 Fransız Anayasası'nda şöyle ifade edilmiştir. "Bir kamu eğitimi yaygınlaştırılacak ve düzenlenecektir. Bu kamu eğitimi bütün vatandaşlar için zorunlu ve öğrenimin her insana zorunlu olan kısımlarından parasız olacak ve bunun kurumları gitgide krallığın bölümlerine göre oranlı olarak dağıtılacaktır."

Böylece Fransız Devrimiyle bir kamu hizmeti olarak görülen eğitim, Fransa dışındaki ülkelerde de etkisini göstermiş ve bu konu Avrupa devletlerinin yasama organları arasına girmiştir(Akyüz, 1981, s.68-69).

Osmanlı Devleti'nde 18.yy.içinde I.Mahmut, II.Mustafa, I.Abdülhamit ve III.Selim zamanlarında batının etkisiyle her alanda bazı hareketlere girişilmiştir.Ancak eğitim alanında yapılan ilk köklü reformlar II.mahmut zamanında başlamıştır. Sultan Mahmut 1824'te yayımlanmış olduğu bir fermanla ebeveynlerin çocuklarını erginlik çağına erişinceye kadar mektebe göndermeleri,esnaf yanına çırak olarak vermemeleri gereği vurgulanmış ve bu zorunluluğun sağlanması için de kadı ve imamlara görevler vermiştir.Ancak bu fermanın çok az uygulandığı sanılmaktadır. Daha sonra 1869 yılında yürürlüğe giren Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretime devam etme zorunluluğu pozitif hukuk sahasına geçmiştir. Bu nizamname ile ilkokul eğitimi zorunluluğu konulmuş ve böylece eğitim ilk defa kamu hizmeti olarak görülmüştür. 1876 Kanun-u Esasisi'nin 15. Maddesine göre;"emri tedris serbestir.Muayyen olan kanuna tebaiyet şartı ile her osmanlı umumi ve hususi tadrise mezundur." Böylece eğitim ferdi bir hak olarak teminat altına alınmıştır. 1908'de başlayan ikinci Meşrutiyet devrinde ise ilköğretim konusu önemle ele alınmış ve 1913'te "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati" yayımlanmıştır. Bu geçici kanunun birinci

maddesine göre "Tahsili iptidai mecburi ve mekatib-i iptidaiye-i umumiyyede meecanidir." Bu madde ile Kanunu Esasının zorunluluk ilkesine ekmediği "Meccanilik" parasızlık ilkesi de kanunlaşmıştır(Akyüz, 1981, s.73.76). Böylece Cumhuriyet dönemine gelinceye dek ilköğretim zorunlu, parasız ve bir kamu hizmeti olarak görülmeye başlanmıştır.

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi," Tüm ulusları içine almaktadır.bu bildirge, Birleşmiş Milletler'e üye olan tüm devletler tarafından imzalanmıştır. Bu bildirgenin altında imzası bulunan ülkelerden biri de Türkiye Cumhuriyeti'dir.İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 26. maddesi bireyin eğitim hakkını açıkca ortaya koymaktadır. Buna göre;

a.Her kişinin eğitim görmeye hakkı vardır.Eğitim parasızdır.Hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evresinde böyle olmalıdır.İlköğretim zorunludur.Teknik ve mesleki öğretimden herkes yararlanabilmelidir.

Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam eşitlik içinde açık olmalıdır.

b.Eğitim, insan kişiliğinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana özgürlüklere saygının güçlenmesini amaçlamalıdır. Bütün uluslar Irk ve din grupları arasında anlayış;hoşgörü ve dostluğu yaratmaya yönelmeli ve Birleşmiş Milletler'in sürüp gitmesi yolundaki çalışmalarını genişletmelidir.

c.Ana-Baba çocuklarına verilecek eğitim türünü,yeğleyerek seçme hakkına sahiptir(Madde: 26).

Uluslararası bir sözleşme niteliğinde olan insan Hakları Eevrensel Bildirgesin'de temel insan haklarından biri olarak görülen eğittim hakkı Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasaların'da da ifadesini bulmuş ve vatandaşların eğitimi anayasal güvence altına alınmıştır.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Anayasası olan 24.2.1924 Tarihli Anayasasında Devletin gözetim ve denetimi altında ve kanun dairesinde her türlü öğretimin serbest olduğu(Madde.80), ilköğretimin bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu(Madde:87) belirtilmiştir.

1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ise; herkesin temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu; dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı

gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olduğu, hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanımamayacağı(Madde: 12), din eğitim ve öğretiminin ancak kişilerin kendi isteğine ve kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olduğu(Madde: 19), eğitim ve öğretiminin Devletin gözetim ve denetimi altında serbest olduğu;özel okulların bağlı olduğu esasların Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenleneceği; çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmayacağı (Madde: 21), halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlamanın devletin en başta gelen görevlerinden olduğu; ilköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu; Devletin, maddi imkanlarından yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapacağı; devletin durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağı(Madde: 50) ifade edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin halen yürürlükte bulunan Anayasasında ise eğitim ve öğretimle ilgili hükümler aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulması zorunlu darsler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır (Madde: 24).

Kimse, eğitim ve öğretim hakkında yoksun bırakılamaz.

Öğretim hakkının kapsamı konumla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve Öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel İlk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve Öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne süratle olursa olsun engelenemez.

Türkçeden başka hiç bir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletler arası antlaşma hükümleri saklıdır(Madde: 42).

Görüldüğü üzere Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarının tümünde eğitim hakkı açık bir şekilde dile getirilmiş ve her türlü eğitim ve öğretimin devletin gözetim ve denetimi altında olduğu ilköğretimin ise kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilmiştir.

Anayasada bu şekilde ifade edilen eğitim hakkı, Milli Eğitim Temel Kanunun'da şöyle ifade edilmektedir:

Temel eğitim görmek her türk vatanadaşının hakkıdır.

Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumalarında vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar(Madde: 7).

Bu madde ile vatandaşın eğitimden yararlanma hakkı bir ilke olarak tespit edilmiştir. Bu ilke ile temel eğitim kurumlarından vatandaşların ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanabileceği yasal bir hak olarak kabul edilmiştir.

Eğitim hakkının Anayasal ve yasal bir hak olarak ifade edilmiş olması ve temel eğitim düzeyindeki eğitimin zorunlu kılınması yetmez. Bununla birlikte verilen eğitimin bireyin temel düzeyindeki gereksinimlerini karşılayıcı olması gerekir. Temel eğitim düzeyinde zorunlu olan sekiz yıllık bir eğitim ile bireyin kendi geçimini sağlayabilecek bir iş ve meslek sahibi olması ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre kendisinin ve toplumun refahına katkıda bulunabilecek bir niteliği kazanması beklenemez. Türkiye, de sekiz yıllık temel eğitim (6-14 yaş) zorunlu olmasına rağmen bunun tam olarak gerçekleştirilmiş olduğunu söylemek olanaksızdır.

Temel eğitim düzeyindeki okullaşma oranları 1995- 1996 öğretim yılında % 88-8 düzeyindedir(M.E.B, 1996, s.47). Bu oran temel eğitim düzeyinde bulunan tüm çocuklara bu olanağın sağlanamamış olduğunu göstermektedir.

Eğitim hakkının anayasal ve yasal bir hak olarak verilmesinin yanısıra bu hak,tüm bireylere gerçek anlamda fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanmasıyla anlam kazanabilir. Bu nedenle toplumda fırsat ve imkan eşitliğini engelleyen sosyo-ekonomik koşulların düzeltilmesi, eğitim ve öğretim imkanlarının tüm yurt düzeyinde dengeli hale getirilmesinin sağlanması, toplumun refah düzeyinin artırılması ve alt ve üst gelir düzeyi sınıfları arasındaki dengesizlik ve büyük uçurumun giderilmesi gerekmektedir.

5.Fırsat ve İmkan Eşitliği

İnsanların içinde bulunduğu sınıfın sosyo-ekonomik koşulları,yeteneklerini değerlendirme açısından olumlu yada olumsuz etkide bulunur. Bu nedenle toplumda bulunan sınıflar arasındaki sosyo-ekonomik koşulların dengelenmesi veya benzer duruma getirilmesi bireylerin başarılarını eşit ya da benzer kılacaktır. Her toplumun görevi, toplumunu oluşturan bireyleri için sosyo-ekonomik imkanları iyileştirmek ve herkese yeteneklerine göre yetiştirme ve eğitilme fırsatı vermektir. Böyle bir toplumsal düzenin kurulması hem sosyal hukuk devleti anlayışının hemde yurttaş ve insan haklarının buyurduğu bir yükümlülüktür.

Günümüzde yeryüzündeki ülkelerin hemen hemen hepsinde ve yurdumuzda eğitimde fırsat eşitliği en çok söz konusu edilen bir konu haline gelmiştir. İkinci Dünya savaşından sonra ortaya çıkan "az gelişmiş ülkeler" ve "Sosyal devlet" kavramları ile birlikte sözü edilmeye başlanan eğitimde fırsat eşitliği 1961 yılından itibaren Türkiye'de sıkça kullanılan bir kavram halini almıştır. Kalkınma planının eğitim stratejisinde yer alan bu kavram daha sonra aydınlar arasında geniş ölçüde yayılmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Başlangıçta yalnız az gelişmiş ülkelerle ilgili olarak kullanılan bu kavram,sonradan gelişmiş ülkelerde sosyal adaletin bir unsuru olarak ele alınmaya başlanmıştır(Öztürk, 1993, s.120-121).

Eğitime olan talebin artışı ve öğrencilerin bu eğitimi bir amaç olarak değil, araç olarak değerlendirme davranışının yarattığı eğitim-istihdam ilişkilerinin yanısıra çağdaş toplumlarda gelişen ve yaygınlaşan sosyal adalet, demokrasi, bireye değer verme ve özgürlük gibi kavramlar eğitimde var olan eşitsizliklere karşı olan duyarlılığı artırmıştır. Bu durum eğitimde fırsat ve imkan eşitliği sorununu gündeme getirmiştir(Alkan, 1987.s.6).

Vatandaşlarda çocuklarına daha iyi bir eğitim verme anlayışının gelişmesi, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler sonucu olarak yeni mesleklerin ortaya çıkması, nitelikli insan gücüne olan talebin artması,eğitime alan talebi arttırmaktadır. Aynı zamanda eğitimin maliyeti de gittikçe artmaktadır. Bu durum ekonomik düzeyi iyi olmayan kesim için eğitime katılma ve eğitimden yararlanmayı zorlaştırmaktadır. Bu gibi durumlar dikkati fırsat eşitliği kavramı üzerine çekmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliği; Toplumun tüm üyelerine kendi yetenekleri ve zihinsel kapasiteleri doğrultusunda her eğitim basamağı ve alanında,eşit koşullar içinde eğitim görme olanaklarının sağlanmasıdır. İmkan eşitliği ise; dil, din, ırk, cinsiyet ayırımı yapmadan toplumun tüm bireylerini eğitimden yararlandırmaktır(Celkan, 1993, s.81).

Milli Eğitim Temel Kanunun'da fırsat ve imkan eşitliği şöyle ifade edilmektedir:

Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır(madde:8).

Bu madde ile Anayasa'nın 10, 12 ve 42. maddelerinde ifadesini bulan sosyal adaletin ve eşitliğin yerine getirilmesi için eğitimde herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanması ilkesi getirilmiştir. Devletin, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim kademelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımları yapacağı, özel eğitime ve korunmaya muhtaç olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağı belirtilmiştir.

Bu ilke, eğitimde bireyler arasında çevreden ve eğitim olanaklarının dengesiz dağılımından gelen yetersizlikleri giderecek tedbirlerin alınması gerekçesi ile gerekçelendirilmiştir.

Ülkelerin birçoğunun yasalarında bireylerin eğitim hakkından yararlanamayacağına ilişkin ifadelerle rastlanmamasına ve bireylerin eğitim görme hakkında hiçbir hukuksal engel olmamasına rağmen, insanların eşit olanaklara sahip olmamaları bunu engelleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için ekonomik koşullarda bir iyileştirilmeye gidilmesi gerekmektedir(Demirel ve ün, 1987, s.63).

Her ülkede eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen bazı faktörler vardır.Bunların başlıcaları ekonomik, coğrafi, toplumsal, siyasal ve biyolojik faktörlerdir (Celkan, 1993, s.81).

Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen ekonomik faktörler birey, aile ve devlet planında ortaya çıkan faktörlerdir. Ekonomik ve eğitim düzeyi yüksek ailelerin çocuklarına sundukları eğitim olanakları farklı düzeyde olmaktadır. Ayrıca devletin eğitim.yatırımlarının yetersizliği bütçe imkanlarının kısıtlılığı eğitimde fırsat eşitliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Tüm bu faktörler olumlu olsa bile bireyin sahip olduğu yetenek ve zeka düzeyi sunulan eğitim olanaklarından eşit bir biçimde yararlanılmasını engelleyici rol oynayabilmektedir.

Coğrafi faktörlerden köy-kent, bölge-semt arasında eğitim imkanlarının dengelenmemesi yüzünden fırsat eşitliği tam olarak gerçekleşmemektedir. Kırsal alanda okullaşmanın yeterli düzeye çıkarılamayışı, öğretmen yetersizliği ve dengeli dağılımının sağlanamaması, bina, araç-gereç yetersizliği gibi nedenler fırsat eşitliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Genel olarak eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen toplumsal faktörlerin başında cinsiyet, dil, din, ırk, nüfus artışı, yetersiz eğitim imkanları gelmektedir.

Siyasal faktörler de bir ülkedeki fırsat eşitliğinin olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen etkenlerdendir. Siyasal otoriteler ve siyasi partilerin eğitime ilişkin politikalarının farklı olması, eğitimin hangi alanına öncelik verileceğinin partilere göre değişmesi, ülkedeki tüm siyasi partilerin üzerinde uzlaştığı bir eğitim politikasının olmayışı, fırsat eşitliğini engelleyen faktörler olarak görülebilir.

Sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki faktörlerin iyileştirilmiş olması, eğitimde fırsat eşitliğini tam olarak sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü bireylerin farklı zeka, yetenek ve ilgiye sahip olması mutlak anlamda bir eşitliğin sağlanmasını engellemektedir. Bu nedenle eğitimde bireylere olabilecekleri kadarını sunmak fırsat eşitliğinin sağlanması açısından ölçüt olarak alınması gereken bir olgu olmalıdır.

Tüm bu faktörlerin yanısıra eğitim sisteminin kendisinden kaynaklanan bir eşitsizlikten de söz edilebilir. Eğitime olan talebin tam olarak karşılanamaması sonucu yapılan sınavlar, Devletin bürokratik kademelerinde görev alacaklar için açmış olduğu; bina, araç-gereç, donanım ve personel açısından ayrıcalıklı konumda bulunan okullar, bir öğretmene düşen öğrenci sayısının uygun olmaması, öğretmenin bulunmayışı, öğretmen yetiştirme politikasında görülen aksaklıklar, bölgeler ve okullar arasında dengeli öğretmen dağılımının olmayışı gibi faktörler, eğitim sisteminde fırsat eşitliğini olumsuz yönde etkileyen etmenlerdir.

Türkiye'de devletin aynı eğitim düzeyinde bulunan okulların tümünde aynı eşitlikte eğitim-öğretim olanaklarının sunulduğu söylenemez. Bir yandan öğretmen, bina araç-gereç bakımından türlü imkansızlıklar ve çok ağır koşullar içerisinde eğitim ve öğretimi yürütmeye çalışan liseler, Mesleki ve Teknik Liseler, diğer yandan yabancı dilde öğretim yapan ve eğitim sistemi içinde her bakımdan (personel, bina, araç-gereç vs.) ayrıcalıklı bir konuma sahip olan okullar bulunmaktadır.

Ayrıcalıklı bir konuma sahip olan bu okullar giriş sınavlarında yüksek puanlarla öğrenci almaktadırlar. Gerçi bu okullar ya da kolejler üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına tahsis edilmemiş olmalarına rağmen, gerçekten yalnız varlıklı aileler

çocuklarını bu kolejlerin aradığı nitelikleri kazandıracak dersane ya da okullara gönderebilmektedir. Böyle bir eğitim, toplumda alt ve üsttabakalar arasındaki mesafeyi büsbütün artırmaktadır.

Devletin, yüksek öğretime öğrenci hazırlayan bu kurumlara daha fazla imkan ayırması fırsat ve imkan eşitliğini bozan bir durum arz etmektedir. Fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması açısından eğitim-öğretim kurumlarının tümünün niteliğinin artırılması yoluna gidilmelidir. Ortaöğretim kurumları, öğrencileri üniversite kapısına yığılmaktan kurtaran, ilgi ve yeteneklerine göre hayata ve iş olanlarına hazırlayabilecek niteliğe kavuşturulmalıdır.

Kurumsal ve eğitsel önlemler alınarak her çocuğun aynı eğitim ve öğretim koşulları içerisinde geleceğini belirleyecek, bütün olanaklardan yararlanmasını sağlayacak, bağlı bulunduğu toplumsal sınıf ve içinde bulunduğu ekonomik ve kültürel ortam gibi durumların yarattığı engelleri kaldıracak bir düzenin gerçekleştirilmesi; eğitimde fırsat eşitliğini sağlamanın kaçınılmaz çaresi olarak görülebilir (Bilhan, 1991, s.223).

Devletin uygulayacağı politikalar ile eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen olumsuz koşullar azaltılabilir. eğitime ayrılan ulusal kaynakların çoğaltılması ve ussal kullanımı, farklı gelir grupları arasındaki dengesizliğin giderilmesi ve insanların refah düzeylerinin yükseltilmesi gibi durumlar hükümet politikalarıyla düzenlenebilecek durumlardır. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması, aynı zamanda ülkenin sahip olduğu en önemli sermaye olan insangücünü değerlendirme açısından da gereklidir. Sağlıklı bir eğitim sistemi aracılığıyla kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikteki insan gücünü yetiştirmekle, ülkenin kaynakları daha etkili ve planlı bir şekilde değerlendirilebilir. Böylece ülke zenginleşebilir ve insanlar daha mutlu olabilir. Bu nedenler, toplumun her bireyine ilgisi,kapasitesi ve yeteneği doğrultusunda eğitim-öğretim görme fırsat ve olanağının sağlanmasını gerekli kılmaktadır.

Büyüköztürk (1992), "Türkiye'de Nüfus ve Eğitimde Fırsat Eşitsizliği" konulu bilim uzmanlığı tezinde, temel eğitim ve ortaöğretimde nüfusun eğitim hizmetinden

yararlanmasında fırsat eşitliğinin derecesini; bölgeler, iller yerleşim birimleri(köy-kent), cinsiyet ve yaşa göre değerlendirmiştir. Elde edilen bulgulara göre;

a.Nüfusun eğitim düzeyi bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Altı ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun okur - yazarlık oranı ile temel eğitim ve ortaöğretim çağ nüfusundaki okullaşma oranının en yüksek olduğu bölge Marmara, en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Hem okur-yazarlık oranı, hem de çeşitli öğretim düzeylerindeki okullaşma oranı yönünde en geri ikinci sırada bulunan Doğu Anadolu bölgesi, Türkiye ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Aynı biçimde kalkınmada öncelikli yöreler, bu alanda en geri olan bölgemizin(Güneydoğu Anadolu) de gerisinde bulunmaktadır.

b.Bölgeler arasında görülen eşitsizlikler iller arasında daha önemli bir boyut kazanmaktadır. Altı ve daha yukarı yaş nüfusu okur-yazarlık oranının en yüksek olduğu il İstanbul (% 88.2), en düşük olduğu il Hakkari'dir(%45.8).Bunun yanısıra okur-yazarlık oranının en yüksek olduğu on il (İstanbul, Eskişehir, Ankara, Kırklareli, Kocaeli, İzmir, Tekirdağ, Isparta, Bilecik, Burdur) ülkenin batısında, bu oranın en düşük olduğu on il (Bingöl, Muş, Ağrı, Bitlis, Diyarbakır, Van, Siirt, Mardin, Şanlıurfa, Hakkari) ülkemizin doğusunda bulunmaktadır.

İlkokul okullaşma oranının en yüksek olduğu il Gaziantep (% 87.2).en düşük olduğu il Hakkari'dir(% 56.2). İlköğretim düzeyinde okullaşma oranı en yüksek on ilden altısı (Çorum, İstanbul, Yozgat, Niğde, Kayseri, Zonguldak) batıda kalan dördü (Gaziantep, Kars, Adıyaman, Sivas) doğudadır. Bu oranın en düşük olduğu on ilin tümü (Erzurum, Muş, Şanlıurfa, Diyarbakır, Siirt, Van, Bitlis, Hakkari) doğudadır. Aynı tablo benzer şekilde ortaöğretim ve mesleki-teknik ortaöğretimdeki okullaşma oranı açısından da görülmektedir.

c.Eğitimdeki eşitsizliğin bir başka boyutu kentli nüfus ile köylü nüfus arasında görülmektedir.Altı ve daha yukarı yaşlardaki toplam nüfusun okur-yazarlık oranı % 77.3 tür. bu oran kentlerde %88,8, köylerde % 69.7'dir. Öğretim düzeylerine göre incelendiğinde; İlkokul çağ nüfusunun okullaşma oranı kentlerde % 81.6, köylerde % 76.7 dir. Aynı oranlar ortaokul için % 53.9 ve % 10.5 'tir.

Eğitim konusunda gözlenen kentsel ve kırsal nüfus arasındaki bu eşitsizlik, bölgeler arasında daha da derinleşmektedir. Gerek kentsel ve gerekse kırsal nüfusta en düşük okur-yazarlık oranı ve ortaokul okullaşma oranları Güneydoğu Anadolu'da, en yüksek okur-yazarlık oranı ve ortaokul okullaşma oranı Marmara Bölgesi'ndedir.

d.Eğitimde bölgesel, yöresel, iller ve kentsel-kırsal nüfus arasında görülen eşitsizlik kadın erkek nüfus arasında da görülmektedir. Altı ve daha yukarı yaş toplam nüfusun okur-yazarlık oranı % 77.3, aynı oran erkek nüfus içinde % 86.4 iken, kadın nüfus için % 68'dir. Bu eşitsizlik kentsel nüfusta azalırken kırsal nüfusta artmaktadır. Okur yazarlık durumu kentlerde erkekler için % 91, kadınlar için 94 % 76'dır. Aynı oran köylerde sırasıyla % 80.5 ve % 59,4'tür. Bu eşitsizlik çeşitli eğitim düzeylerinde de görülmektedir.

Elde edilen bu veriler Türkiye'de fırsat eşitliğinin gerçekleşme derecesi açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Buna göre okullaşma oranlarının, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusu ile kalkınmada öncelikli illerde daha düşük olduğu görülmektedir. Okullaşma oranları kent nüfusu ile köy nüfusu arasında da belirgin bir farklılık göstermektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında; erkek ve kadın nüfusu arasında gerek okur-yazarlık ve gerekse diğer öğretim kademelerinde belirgin eşitsizliğin olduğu görülmektedir. Bu durumda Türkiye'de fırsat ve imkan eşitliğini sağlamada önceliğin Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusu ile kırsal alana verilmesi gerektiği söylenebilir.

6.Süreklilik

Çağımızda bilim ve teknoloji hızla gelişmektedir. Değişen çevre ve teknolojik yeniliklerden etkilenen sadece okuldaki öğrenciler ve bir iş yerinde çalışanlar değildir. Böyle bir değişimin etkisi toplumun her üyesini etkilemektedir. Toplumsal değişmeye uyum sağlanabilmesi için eğitim hizmetinin toplumun tüm bireylerine sunulması gerekmektedir. Bununla birlikte bireylerin sadece değişen çevreye, iş ve mesleğe uyumu için eğitim verilmez. Halkın ülke sorunlarına gereken duyarlılığı göstermesi, siyasal yönetime katılması ve boş zamanlarını değerlendirmesi gibi konularda da eğitime gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle verilen eğitimle, sadece belli yaş gruplarındaki kişilerin bel ve

sınırlı zaman içinde yetişmelerini sağlamakla yetinilemez. Bireylerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi gerekmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda bu konu s¼reklilik ilkesi başlığı altında şöyle ifade edilmektedir:

Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.

Gençlerin eğitimi yanında hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere yetişkinlerin s¼rekli eğitimlerini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir(Madde 9).

Bu madde ile yaygın eğitim görevine esas olan eğitimde s¼reklilik ilkesi getirilmiştir. Yine aynı kanun ile; yaygın ve rg¼n eğitimin birbirini tamamlayacak ve gerektiğinde aynı nitelikleri kazandırabilecek ve birbirlerinin her t¼rl¼ imkanlarından yararlanabilecek biçimde bir b¼t¼nl¼k içinde d¼zenleneceęi(Madde 41) h¼kme bağlanmıştır. Böylece toplumda bireylere verilen eğitim yaygın eğitim ile s¼reklilik kazanacak; eğitimin birey üzerindeki etki ve fonksiyonu yaygınlaştırılmış olacaktır.

Milli Eğitim Temel Kanunun 40. maddesi ile yaygın eğitimin amaç ve görevleri belirtilmiştir. Buna göre yaygın eğitimin özel amacı; Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, rg¼n eğitim sistemine hiç girmemiş, yada herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedен çıkmış vatandaşlara, rg¼n eğitimin yanında veya dışında;

1.Okuma yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için s¼rekli eğitim imkanları hazırlamak,

2.Çağımızın bilimsel, iktisadi, sosyal ve k¼lt¼rel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,

3.Milli k¼lt¼r değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,

4.Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve rg¼tlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,

5.İktisadi g¼c¼n artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,

6.Boş zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,

7.Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,

8.Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak biçiminde ifade edilmiştir.

Çağımızda hızla gelişen sosyal, kültürel ekonomik ve politik koşullara bireylerin gereğince uyumlarını sağlamak için örgün eğitim yetersiz kalmaktadır. Çünkü; bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmelerin gerektirdiği eğitim gereksinimi sadece örgün eğitim kurumları ile karşılanmayacak kadar büyüktür. herhangi bir eğitim kurumundan alınan diplomalar bir iki yıl içinde bilimsel açıdan bir değer aşınmasına uğramaktadır. Bu nedenle eğitim olanaklarının örgün eğitim dışında da, toplumun tüm bireylerine yaşam boyu sunulması gereksinimi doğmaktadır. Bu gereksinim örgün ve yaygın eğitimin birbirini tamamlayacak bir bütünlüğe kavuşturulması; yaygın eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve işlevsel hale getirilmesiyle mümkün olabilir.

7.Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği

14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunun'da "Atatürk İnkılapları ve Türk milliyetçiliği" başlığı altında belirlenen bu ilke, daha sonra 16 Haziran 1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla" Atatürk İnkılap ve ilkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği" başlığı altında aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir:

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk Milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir. çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk; Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirleri alınır (Madde 10).

Bu madde ile Türk Milli Eğitim sisteminin her tür ve kademesi ile ilgili müfredat programlarının hazırlanıp uygulanmasında temel olarak alınacak millilik ilkesi tespit edilmiştir. Bu temel ilkenin unsurlarını ise, Atatürk devrimlerinin pekiştirilmesi, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği büyük bir medeniyet ve kültür değişmesi içinde bulunan toplumumuzda milli ahlak ve kültürün kendimize has şekliyle korunup geliştirilmesi ve Türk dilinin çağdaş eğitim, bilim ve sanat dillerinden biri halinde zenginleştirilmesi oluşturmaktadır. Bu ilkeye göre Türk vatandaşları, eğitim kurumlarının her tür ve kademesinde bu ilke çerçevesinde yapılacak çalışmalarla temel milli değerleri kazanmış olarak yetiştirileceklerdir.

Bu ilkede yer alan ifadelere açıklık getirmek amacıyla Atatürk ilkelerinin neler olduğu ile Atatürk milliyetçiliği kavramı açıklanacaktır.

Atatürk İlkeleri: Atatürkçülüğü inceleme konusu yapan bazı yazarlar, düşünürler, Atatürkçülüğün fikri esaslarını, kaynaklarını bir takım ilkelerle belirlemeye çalışmışlardır. Öncelikle Cumhuriyet Halk Partisinin 1935'te toplanan Dördüncü Büyük Kurultayında kabul edilen altı ilke 1937'de yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasaya (1924 Anayasası'na) Türkiye Cumhuriyetinin nitelikleri olarak girmiş bulunmaktadır. Bazı yazarlar 1924 Anayasasında yer alan bu altı ilkeyi Atatürkçülüğün temel ilkeleri olarak nitelemişlerdir. Atatürkçülüğü daha geniş bir şekilde yorumlamaya çalışan yazarlar ise bu altı temel ilkenin yanında diğer tamamlayıcı ve bütünleyici ilkelere de yer vermektedirler (Eroğlu, 1982. s.380). Burada bu ilkelerin neler olduğuna sadece isimleriyle yer verilecek, içeriğine girilmeyecektir. Bunlar şunlardır:

Temel ilkeler; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik, İnkılapçılık.

Bütünleyici ilkeler ise; milli egemenlik, Milli bağımsızlık, milli birlik ve beraberlik ve ülke bütünlüğü, yurttta barış, cihanda barış, bilimselik ve akılcılık, çağdaşçılık ve batılılaşma, insan ve insan sevgisi olarak nitelendirilmektedir.

Atatürk Milliyetçiliği:

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışını belirtmeden önce millet ve milliyetçilik kavramlarına kısaca değinilecektir.

Ortak bağları olan insan topluluğuna "Millet" denir. Dilimizde millet kelimesi,önceleri bütün müslüman topluluğunu ifade edecek şekilde kullanılırken, Türkçülük akımının etkisiyle millet din birliğinden farklı ve ayrı bir topluluk olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Millet kavramı aynı dille,aynı duyguyla bir kültür birliği kuran,bir bütün haline gelmiş şuurlu halk kitlesi olarak nitelendirilmektedir.Atatürk, milleti; dil, kültür, din, ülkü, menfaat birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve içtimai heyet olarak tanımlamaktadır(Eroğlu, 1982, s.386-393).

Her milletin milliyetçilik anlayışı farklı olmakla birlikte her milliyetçilik akımının da kendine özgü özellikleri vardır. Bütün milliyetçilik anlayışlarını içine alan açık ve belirli bir tanım yapmak güçtür. Milliyetçilik ülkeden ülkeye ve ülkenin içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak değişmekte, hatta aynı ülkenin tarihi gelişimi içinde farklı anlamlar yüklenebilmektedir.

Carlton J.H. Hayes'e göre millliyetçilik; "kendilerini aynı milletin üyesi sayan kişilerin duydukları his, aynı sınırlar içerisinde bağımsız bir hayat sürmek ve teşkil etikleri toplumu yüceltmek isteğidir. "Sadri Maksudi Arsal ise; milletin tarihi oluşuna değer vererek milliyetçiliği şöyle tarif etmektedir. "Milliyetçilik yani milliyet duygusu, bir millete mensup fertlerin milli tarihlerine,milletlerin mazideki hem parlak başarılarına, hem de felaket ve ızdıraplarına karşı derin bir ruhi bağlılık ve hürmet hissi şeklinde tecelli eder." Milliyetçilik; bireyi topluma bağlayan bağ olarak vatandaşlık ve milliyet duygusu olarak da ifade edilmektedir.Ancak milliyetle milliyetçilik arasında fark bulunmaktadır. Milliyet, bir

millete mensup olma, milliyetçilik ise; bir millete mensup bireylerin millete karşı besledikleri bağlılık duygusu ve şuurudur(Eroğlu, 1982, s.395).

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışını kendi konuşmaları söylev ve demeçleri, tamim, telgraf ve beyannameler ile hakkında yazılan hatıralardan, derlenen yazılardan çıkarmak mümkündür. Aşağıda bunlardan bir kısmına değinilecektir(Eroğlu 1982, s.407-417).

"Benim dünyada yegane fahrim(Şerefim) Türklükten başka bir şey değildir".

Daha az zamanda daha büyük işler başaracağız. Bundan da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur.çünkü Türk Milletinin karakteri yüksektir. Türk Milleti çalışkandır. Türk Milleti zekidir. Çünkü Türk Milleti milli birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Çünkü Türk milletinin yürütmekte olduğu terakki ve medeniyet yollunda, elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale müspet ilimdir".

"Her türlü sırrı muvaffakiyetin,her nevi kuvvetin, kudreti menbaı hakikisinin, milletin kendisi olduğuna kanaatimiz tamdır".

"Milli mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin evlatlarıdır".

"Bir yandan en değerli varlığı, yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silahı ve koruma vasıtasıdır. Bu sebeple Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte diktiğimiz idealdır".

"Diyarbakir'li, Van'lı, Erzurum'lu, Trabzon'lu, İstanbul'lu Trakya'lı, Makedonya'lı hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır".

Atatürk millet nazariyesini yani milleyitçiliği 1923 yılında şöyle dile getirmiştir:

"Bilirsiniz ki milliyet nazariyesini milliye ülküsünü çözüp dağıtmaya çalışan nazariyelerin dünya üzerinde tatbik kabiliyeti bulunamamıştır. Çünkü tarih, olaylar hadiseler ve müşahadeler insanlar arasında hep milliyetin hakim olduğunu göstermiştir ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük ölçüde fiili tecrübelerle rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir".

Atatürk'ün diğer milletlerin de bağımsızlık kazanacağına ilişkin görüşleri ise şöyledir:

"Doğudan doğacak güneşe bakınız! Bugün günün ayırdığını nasıl görüyorsunuz uzaktan bütün doğu milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve hürriyetine kavuşacak daha çok millet vardır. Onların yeniden doğuşları şüphesizki ilerlemeye ve refaha yönelmiş olarak vukuu bulacaktır. Bu milletler, bütün güçlüklerle ve bütün engellere rağmen manileri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Müstemlemecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerini milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı alacaktır".

Atatürk'ün değişik zamanlarda söylemiş olduğu bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Atatürk milliyetçiliğini; Türk ulusunun bütün fertlerinin kaderde, kıvançta ve tasada ortak ve bölünmez bir bütün olarak görülmesi; Türkiye'nin her yerinde yaşayan insanların aynı ulusun birer üyesi olduğu, Türk ulusunun çağdaş uygarlık yolunda ilerlemesinde elinde ve kafasında tuttuğu meşalenin müspet ilim olduğu, müstemlekecilik ve emperyalizmin zamanla yok olarak yerini, uluslar arasında hiçbir renk, din ve ırk ayırımının gözetilmediği bir ahenk ve işbirliği çağı alacağı biçiminde düşünceler oluşturmaktadır. Atatürk'ün bu konudaki "Yurtta sulh, Cihanda sulh" sözü Türkiye'nin gerek iç ve gerekse dış politisaksının oluşturulmasında önemli rol oynamıştır.

İlgili yasada 1983'te yapılan değişiklikle bazı maddelerde geçen Türk milliyetçiliği kavramı yerine Atatürk milliyetçiliği kavramı kullanılmıştır. Bu değişikliğin 12 Eylül 1980 sonrası dönemde gerçekleşmiş olması bu kavram değişikliğinin olası nedenleri hakkında bazı ipuçları vermektedir.

Son yıllarda toplumda meydana gelen sosyal, siyasal ve kültürel bir takım gelişmeler sonucu siyasi akımlar tarafından Türk milliyetçiliği kavramınının yozlaştırılması, bu kavramın vatandaşlar arasında değişik biçimde algılanmasına ve yorumlanmasına yol açmıştır. Türkiye coğrafyası tarih boyunca değişik kavimlerin ve kültürlerin yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Bugün de halen bunların izlerini görmek mümkündür.

Türk milliyetçiliği kavramının dar anlamda ele alınıp bir ırkın üstünlüğü ya da bir ırkın üstün meziyetlere sahip olduğu biçiminde halkın düşüncesinde yer alması ulusal

bütünlüğü zedeleyici rol oynamıştır. Atatürk milliyetçiliği kavramının bu gibi etnik ayrımcılığın önüne geçilebileceği düşüncesiyle kullanılmış olabileceği söylenebilir. Bununla birlikte Türkiye'de 1980 öncesi yaşanan anarşik olaylar sonucu 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle iş başına gelen Türk silahlı kuvvetlerinin kendilerini Atatürk ilke ve inkılaplarının bekçileri olarak nitelermeleri ve toplumdaki huzursuzluğun bu ilke ve inkılaplara sahip olunarak giderilebileceği düşüncesi o dönemin eğitimle ilgili yasal düzenlemelerine de yansımıştır.

Türk eğitim sisteminde Atatürk'cü nesiller yetiştirmek amacıyla Atatürk ilke ve inkılaplarının sistemli ve düzenli bir şekilde her tür ve derecedeki okulların öğretim programları ve ders kitaplarında yer alması ve işlenmesi öngörülmektedir. Değişik düzeydeki okulların programlarında hayat bilgisi, sosyal bilgiler, milli coğrafya, vatandaşlık bilgisi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap tarihi ve Atatürkçülük derslerinde Atatürk ilke ve inkılapları ile Atatürkçülük konuları ağırlıklı olarak yer almaktadır. Buna rağmen yetiştirilen nesillerin tamamının Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda Atatürk milliyetçisi olarak yetiştirilebildiklerini söylemek zordur.

8. Demokrasî Eğitimi

Türk milli eğitiminin temel ilkelerinden biri olan bu ilke Milli Eğitim Temel Kanunu'nda 16 Haziran 1983 tarih ve 2841 sayılı kanunla yapılan değişiklikle aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleştirilmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır. Ancak eğitim kurumlarında anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez (Madde:II).

Bu madde ile Türk vatandaşlarına demokrasi esasları çerçevesinde siyasi eğitim verilmesi bir ilke olarak belirtilmiştir. Bu ilke ile güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleştirilmesi ve devamının sağlanması hedef olarak gösterilmiştir. Bunun için vatandaşlara her türlü eğitim çalışmalarında demokrasi bilinci, yurt yönetimine ait bilgi, anlayışlar ve davranışlar kazandırılacağı; bilimin tarafsızlığının her derece ve türdeki eğitimde korunacağı, ancak eğitim kurumlarında milli bütünlüğü bozucu, vatandaşları kışkırtıcı herhangi bir partiyi tutucu nitelikte siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki olay ve tartışmalara karışılmasına verilmeyeceği belirtilmektedir.

Bir yaşam biçimi olarak nitelendirilen demokrasi anlayışında eğitimin görevi demokratik ilke ve ideallere uygun bireyler yetiştirmektir. Yeni yetişen kuşaklara demokratik yaşamda sahip olmaları gereken değerleri kazandıracak eğitimin verilebileceği en uygun ortam okul ortamıdır.

Demokratik eğitim sürecinde okul, demokrasinin gereksinim duyduğu insan tipini oluşturur. Demokrasinin gereksinim duyduğu insanın sahip olması gereken davranışlar ise şöyle sıralanabilir;

-Demokrat insan kendisi gibi düşünmeyenlerin hatalı olduklarını iddia etmekten sakınır.

-Başkalarının düşüncelerine saygı gösterir ve başkalarını düşüncelerinden dolayı suçlamaktan sakınır.

-Olaylara çok yönlü bakar, farklı görüşleri tarafsız bir gözle anlamaya çalışır.

-Fikir ve düşüncelerini hiçbir etki altında kalmadan açıkça söyler, başkalarının da düşüncelerini özgürce açıklamalarını engelleyecek davranışlardan kaçınır.

-Başkalarının konuşmalarını sonuna kadar dinler.

-Oylamaya saygılıdır. Etki altında kalmadan oylamaya Katılır. Kendi fikri benimsemesze de oylamaya katılmaktan çekinmez. Çoğunluğun kararlarına uyar. Benimsemediği kararları eleştirir. Nedenlerini tartışır.

-Haklarını kullanır, haksızlıkları eleştirir.

-Olaylara eleştirel bir gözle bakar, karşı görüşler ve teklifler önerir.

-Sorumluluk alır, yerine getirir, bilgilerini başkaları ile paylaşır, işbirliği yapmaktan hoşlanır.

-Yeterli kanıt ve bilgi olmadan bir konuda karar vermaktan sakınır ve başkalarını suçlamaz. Yeni veriler karşısında değişmeye açıktır(Varış, 1994, s.174).

Özelliği gereği yaşanılarak öğrenilen bir yaşam biçimi olan demokrasiyi yaşamak demek, insanın demokratik tutum ve davranışlar göstererek kendini geliştirmesi demektir. Bu nedenle eğitim sistemi öğrencilere okulda demokrasi eğitimini verme yükümlülüğündedir. Öğrencilerin eğitimi süresince kazanabilecekleri nitelikleri ise aşağıdaki şekilde ifade etmek olanaklıdır.

1.Demokrat insan düşüncelerini özgürce söyler.

2.Demokrat insan başkalarıyla işbirliği yapmakta beceriklidir.

3.Demokrat insan öğrenme ve araştırmaya yatkındır.

4.Demokrat insan kendinin ve toplumun sağlığını korur.

5.Demokrat insan üreticidir. İnsan emeğinin değerini bilir ve emeğe saygı duyar (Başaran, 1986, s.5-6).

Demokrasi eğitimi, demokratik tutum ve davranışları benimseyen iyi vatandaşlar yetiştirmeyi esas almaktadır. Demokratik eğitim ise; amacı programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre belirlenen eğitimidir. Geleneksel eğitim ile demokratik eğitim arasındaki farkın ortaya konması demokrasi eğitiminin neteliğini belirleyecektir. Stiles ve arkadaşları geleneksel eğitim ile demokratik eğitimi karşılaştırıp aradaki farkları şöyle belirtmişlerdir(Büyükkaragöz ve çivi , 1991, s.183-184):

Geleneksel Eğitim

1. Temel ilgi alanlarıyla ilgili gerçekler ve olgular için çalışır.
2. Üniversiteye hazırlar.
3. Belli bir başlangıç ve sonuç içindeki konuların öğretimini yapar.
4. Öğrenmede olguların hatırlatılması ve kaydedilmesi ile ilgilenir.
5. Öğrenme için özet ve aktarmalı yaşantılar sağlar.
6. Zihinsel gelişimle ilgili disiplinleri pekiştirir.
7. Yetişkinlerin istediği doğrultuda alışkanlık geliştirir.

8. Yarışmacı bir tutumu esas alır.
9. Öğrenmeden öğretmenin yönlendirdiği monoton bir uyum esastır.
10. Öğrencileri yetişkinlerin "İyi -güzel" diye karar verdikleri dersleri almaya zorlar.
11. Bütün öğrencilerden aynı uyum beklenir. Ferdi yetenekler dikkate alınmaz.
12. Öğrencilerin ders kitaplarıyla uyuşmayan görüş ve düşüncelerini açıklamaları engellenir.
13. Yapay güdüleme vardır.
14. Gençler yetişkin kültürüne bağımlıdır.

Demokratik Eğitim

1. Demokratik hayat için tutum ve anlayış geliştirmeye çalışır.
2. Demokrasi içinde bir hayata hazırlar.
3. Fertleri başarılı bir hayata ulaştırmak için konu alanlarını uygulamalı şekilde kullanır.
4. Öğrenmek düşünme ve kalıcı davranış değişiklikleri yaratmayla ilgilenir.
5. Öğrenmede toplum hayatında geçerli yaşantılar sağlar.
6. Fertlerin çevreleriyle ilişkilerine yönelik deneysel etkileşim sağlar.
7. Grup hedeflerine bilinçli katılım ve kendini denetleme alışkanlığı getirir.
8. İşbirliği içinde birlikte çalışmaya yönelik bir tutumu esas alır.
9. Öğrencilerin kendi gelişim ve öğrenmelerine yarayacak çaba, yetenek ve yaratıcılık esastır.
10. Öğrencilerin kendi hedeflerini gerçekleştirmelerini sağlayacak kararları vermeleri için rehberlik yapılır.
11. Bireysel farklılık ve yeteneklere göre değişik yaşantılar sağlar.
12. Öğrenci karar verme,planlama,kendini disipline etme, değerlendirme ve faaliyette olumlu olmaya özendirilir.
13. İlgi ve isteklerine göre güdülenme vardır.
14. Gençler yetişkin kültürünün yanında kendi kültürlerini de meydana getirme çabasındadırlar.

-Bu yönleriyle değerlendirildiğinde eğitim sisteminde "Demokrasi Eğitimi" temel bir ilke olarak yer almasına rağmen uygulamaların daha çok geleneksel eğitim anlayışına uyduğunu söylenebilir.

Demokrasi, demokratik olma söylemleriyle gerçekleşmez, yaşamakla gerçekleşir. Demokrasinin tüm ilke ve kurumlarıyla yerleşmesi,bir yaşayış biçimi olarak

benimsenmesiyle mümkün olabilir. Demokrasinin yaşamasında eğitim en önemli faktörlerden biri olduğu kadar, demokratik düşünme ve uygulamalar da eğitimin gelişmesinde önemli rol oynar.

Demokrasinin yaşama geçirilmesinde kamu ve toplumsal bir çok kuruma görevler düşmektedir. Bunlar; aile, eğitim kurumları, kültürel kurumlar, yasama, yürütme ve yargı organları, işçi ve işveren sendikaları, kısaca kitleler üzerinde etkili olan bütün toplum kesimleridir. Bunlarla birlikte yazılı basın ve kitle iletişim araçları demokrasi geleneğinin gelişip yerleşmesinde önemli rol oynar. Fakat asıl olan, halkın bu sistem hakkındaki temel fikir ve inançlarıyla bir demokrasi kültürünün oluşmasıdır. Bunu vatandaşlara kazandıracak olan da devletin sosyal kurumları ve özellikle eğitim kurumlarıdır.

Demokrasi bir yaşam biçimidir. Bu yaşantının öğretim sürecinde gerçekleştirilmesi demokratik bir eğitim açısından kaçınılmazdır. Demokrasinin yaşaması demokratik eğitimin ürünü bireylerin yetiştirilmesiyle olanaklıdır. Bireylerin ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda eğitilerek sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri ancak özgür bir eğitim ortamında gerçekleşebilir.

Demokratik olmayan bir eğitim-öğretimin ürünü olan bireylerin toplumsal yaşamda, demokrasiyi tüm kurum ve kurallarıyla yaşatmaları ve demokratik davranmaları beklenemez.

Bir eğitim uygulamasında kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinden ziyade bununla varılmak istenen hedefler önemli olmaktadır.

Gerek toplu eğitim ve gerekse demokratik eğitim arasında, kullanılan araçlar açısından fark bulunmayabilir. Her ikisi de eğitimde çağdaş öğretim yöntem ve teknikleri ile modern eğitim araçlarını kullanabilir. Fakat bununla varmak istedikleri hedefler farklı olabilir (Yücel, 1971, s.177). Bu eğitim uygulamalarının birinde mevcut otoriteye boyun eğme ve var olanı olduğu gibi kabullenme söz konusuysa bir diğeri ise demokratik ideallere uygun bir tutum içinde olma söz konusudur.

Okullarımızda uygulanan demokrasi eğitimi ile iyi insan ve iyi vatandaş yetiştirilmek istenmektedir. Ancak ders programları ve kullanılan yöntemler demokratik tutum ve davranışlar kazandıramamaktadır. Ders programları öğrencilerin ilgi, istidat ve yeteneğine hitap etmekten uzak, demokratik tutum ve davranışları kazandırmanın ötesinde statükocu bir anlayışı egemen kılmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de derslerde öğrencilerin günlük siyasi olay ve tartışmalara girmelerine ve bu doğrultuda görüş belirtmelerine müsaade edilmemektedir. Yöntem olarak geleneksel öğretim yöntemleri kullanılmaktadır. Genellikle öğretmenin yönlendirdiği monoton bir öğrenme süreci vardır.

Demokrasi eğitimi ile istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleştirilmesi ve devamının sağlanması için vatandaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilinci ve yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılması ancak, Atatürk'ün belirtmiş olduğu üzere; eğitimde fikri hür, vicdanı hür ve irfanı hür nesiller yetiştirilebilecek demokratik bir eğitim uygulaması ile olanaklı olabilir. Aksi takdirde bir yaşantının ürünü olmayan bir demokrasi eğitimi ile istenen demokratik tutum ve davranışa sahip bireyleri yetiştirebilmek olanaksızdır.

9.Laiklik

Laiklik latince kökenli bir kelime olup "Laic" veya "Laigue" şeklinde yazılır. Sözlükte; ruhani olmayan kimse, dini amaçlı olmayan şey, fikir, kurum, sistem anlamına gelmektedir. Bu kavram klise-devlet mücadelesinin bir ürünü olarak batıda ortaya çıkmıştır.

Avrupada Hristiyanlığın yayılması ve devlet dini haline gelmesi neticesinde; asırlar boyu Hristiyan din adamlarıyla hükümdarlar arasında bir sürtüşme yaşanmıştır. Bu durum bazen devletin, bazen de klisenin güçlenmesine neden olmuştur. Klisenin nüfusunun artması sonucu bilimden akıl ve mantıktan uzak düşüncelerin insanlar üstünde bir terör havası estirmesine neden olmuştur. Klisenin ileri sürdüğü fikirlere karşı çıkanlar Engizisyon

Mahkemeleri ile karşı karşıya kalmışlar afaroz edilmişlerdir. Din adına ortaya çıkan ruhban sınıfı insanların sırtından çok güçlü duruma gelmiş, papazlar tarafından cennette yerler satılır olmuştur.

Avrupa'da din adamlarının baskılarına karşı verilen mücadele 18. yy. kadar devam etmiş ve nihayet 1789 Fransız ihtilalinden sonra laiklik devlet anlayışında ve hukuk alanında bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Verilen bir dizi mücadeleden sonra Avrupa'da Laiklik kabul edilerek din, devlet hayatına ait işlerden ayrılmıştır(Temiz, 1993, s.38).

Osmanlı döneminde ise hakim olunan ülkelerde din ve vicdan hürriyetine saygı gösterilmiş ve emirlerindeki tebaa din işlerinde serbest bırakılmıştır. İslam dininde ırk, soy ve şahıs üstünlüğü yoktur. İslam dini bütün insanların her hususta eşit olduğu ilkesine dayanır. Müslümanlar arasında Hristiyan dünyasından farklı olarak bir ruhban sınıfı yoktur. Hiç kimsenin Allah adına kimseyi afetme ya da cezalandırma yetkisi yoktur. İslam dini sadece iman, ibadet ve ahlakla ilgili hükümleri değil, kişilerin özel ilişkilerinden doğan işleri ve devlet idarecilerinin yetkileri ile tebanın hak ve görevlerini de düzenleyen hükümlere sahiptir. Yani İslamiyet insanların hem din, hem de dünya işlerini düzenlemektedir.

Osmanlı devleti, Birinci Dünya savaşı sonunda yıkılıp siyasi varlığı sona erince Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve Avrupa devletleri örnek alınmıştır. 1924' ten itibaren çıkarılan bazı kanunlarla Laiklik ilkesinin temelleri atılmıştır. Bu kanunlar; Hilafetin ilgası, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Şer-iye ve Evkaf Vekaletinin Kaldırılması, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması hakkındaki kanunlar ile Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun ve Türk Medeni Kanunu'dur. 3 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırılması ile yönetim laikleştirilmiş, Anak 1924 Anayasası'nda " Devletin dini İslamdır."cümlesi bırakılmıştır. 1924 Anayasasında 1937 yılında yapılan bir değişiklikle bu ibare kaldırılmış ve devletin laik olduğu belirtilmiştir. Daha sonra yürürlüğe konan Anayasalarda " Türkiye Cumhuriyetinin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu "belirtilmiştir(Anayasa: Madde 2).

Türkiye'de laiklik uygulamasının temel amacı, Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan yeni dünya düzeninde Türkiye'nin çağdaş Avrupa devletleri ile entegrasyonunu sağlayarak bir bütünlüğü meydana getirmek olmuştur (Temiz, 1993, s.39).

Türkiye eğitiminde laiklik ilkesi, 1961 Anayasasının 19.Maddesindeki ifadelerle ilgili kanun maddesinde yer alması öngörülmüştür(Millet Meclisi, 1972 s.10). 14 Haziran 1973 Tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim temel kanunun'da bu ilke laiklik başlığı altında aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Türk eğitiminde laiklik esastır.

Din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteği ve kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olarak verilir. Bu istek kayıt esnasında veliler tarafından okul idaresine yazılı olarak bildirilir(Madde: 12).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilk kabul ediliş şekli ile yukarıdaki biçimde ifade edilen bu ilke 16.6.1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk okul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

Böylece Milli Eğitim Temel Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1973 yılından 1983'e kadar okullarda okutulan din eğitimi ve öğretimi kişilerin kendi isteği ve kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olarak verilirken; 1983'te yapılan değişiklikle bu ders Din kültürü ve Ahlak öğretimi olarak ilkokul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulması zorunlu dersler arasında yer almıştır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilk önce "Din eğitimi ve öğretimi " olarak ifade edilen husus daha sonra kanunda yapılan değişiklikle " Din kültürü ve Ahlak öğretimi" olarak ifade edilmiştir. İlk bakışta bu iki ifade aynıymış gibi algınlasa da Din eğitimi ve öğretimi ile Din kültürü ve Ahlak öğretimi ifadeleri farklı anlamlar içermektedir. Din eğitimi beraberinden dinin uygulanması gereken bir kuralını yaşıntıya yani davranış

haline getirmeyi gerekli kılar. Oysa din kültürü kavramı sadece dini olay ve olgulara ilişkin bir kültürlenmeyi yani bilgilenmeyi içermektedir.

1982 Anayasasının'da konu ile ilişkin olarak şu ifadeler yer almaktadır:

..Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal, ekonomik siyasi veya hukuki temel düzenini kısmende olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar ya da nüfus sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri itisimar edemez ve kötüye kullanamaz (Madde: 24).

Türkiye Cumhuriyetinde laik devlet anlayışı içerik bakımında böyle ifade edilmiş olmakla birlikte yönetim bakımından bu düzenleme batıdaki laiklik anlayışından ayrılmaktadır. Türkiye'de devlet din hizmetlerinin yürütülmesini üzerine almış ve bunu kurumsallaştırmıştır. Nitekim 429 sayılı yasa ile cami ve mescitlerin yönetim ve denetimi bir devlet dairesi olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bırakılmıştır. 430 sayılı Tevhid'i Tedrisat Kanunu ile de din eğitimi ve din görevlilerininin yetiştirilmesi Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmış ve bu amaçla İmam-Hatip Meslek Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri kurulmuştur.

Her ne kadar 1928 'de Anayasa'da "Devletin dini islamdır" ibaresi kaldırılmış ve devlet laikleştirilmeye çalışılmış ise de batıdaki laik devlet uygulamasının aksine, din işleri,yönetim, gözetim ve denetim bakımından devletin ayrılmamış devlet ile birleştirilmiştir. Batıda ayırma, bizde ise birleştirme temel ilke olmuştur (Baloğlu, Tarihsiz, s.9-10).

Böylece gerek din eğitimi ve gerekse din adamı yetiştirmek, yönetim, gözetim ve denetimin devletin elinde olması ancak devletin istediği bir dini anlayış oluşturma eğilimini gittikçe artırmıştır. Din ile Devlet ilişkisi günümüzde de halen tartışma konularından biri olarak sık sık gündeme gelmektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca okullarda okutulan din dersleri bazen isteğe bağlı bazende zorunlu kılınmıştır. Din derslerinin okutulmasında zamanla yapılan değişiklikleri şöyle ifade etmek mümkündür;

1924 İlkokul programında bu ders Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri adı altında görülmekte ve birinci sınıf hariç diğer sınıflarda ikişer saat olarak okutulmaktadır. 1926 yılında din derslerinin okutulması üçüncü sınıftan başlamakta ve haftada bir saat olarak okutulmaktadır. 1930 da din dersleri sadece beşinci sınıfta velisinin istediğine bağlı olarak haftada yarım saate indirilmiştir. Din dersleri böylece 1930' lardan sonra tamamen kaldırılma yoluna gidilmiştir. 1949' larda CHP Hükümetinin son zamanlarında, din dersi tekrar ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıfında haftada iki saat okutulan "Program dışı ihtiyari" bir ders haline getirilmiştir. 1950 yılında DP hükümeti önemli değişiklikler getirmiştir. Bu dönemde din dersleri isteğe bağlı olarak okutulmakta fakat program içi dersler haline dönüştürülmüştür. 1974 -1975 CHP-MSP koalisyon hükümeti tarafından dördüncü ve beşinci sınıflara zorunlu ahlak dersi konmuştur. 1982- 1983 öğretim yılından itibaren de daha önce din eğitimi ve öğretimi olarak ifade edilen ders, din kültürü ve ahlak bilgisi olarak ilkokulların dördüncü sınıfından itibaren tüm ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulması zorunlu dersler arasına alınmıştır.

Eğitimin dine yönelik boyutun gündeme geldiğinde laiklik boyutu gündeme gelmektedir. Din ve laiklik boyutuyla eğitimi ele aldığımızda konuya bir kaç açıdan bakmak gerekir. Bu boyutlar; Din Eğitimi, Dinsel Eğitim ve Laiklik olarak sıralanabilir (Bilhan, 1991, s.334).

Din Eğitimi:

Din eğitimi konusuna açıklık getirmek amacı ile Din'in ne olduğu hakkında açıklamada bulunulacaktır. Din; insanı yaratılış gayesi içinde ALLAH ile olan ilişkilerini düzenleyen ilahi kaynaklı bir müessesedir. Toplumların yaşamında çok önemli bir yere sahip olan din, birey ve toplumu çok yakından ilgilendiren bir inanç ve davranış konusu, bir değer

sistemidir. Tarih boyunca hiç bir topluluğun inançsız olmadığı ve dinsiz yaşamadığı görülür(Fırlıklı, 1984, s.102- 103).

Eğitim toplumsal bir olgu olduğuna ve çok yönlü işlevleri içerdiğine göre din doğal olarak bunların içinde yer alır. Eğer bir din varsa ve yaşıyorsa bu demektir ki, bu din kurallarını, kuralların oluşturmuş olduğu inanç ve yaşam sistemini öğretmiş, tanıtmış, kabul ettirmiş ve böylece eğitimini gerçekleştirmiştir. Dinsel inancımız ve din konusundaki yaklaşımımız bize din duygusunu gözardı etmemize olanak tanımaz. Çünkü çevremizde her an İslamiyet, Hıristiyanlık, Yahudilik veya bunların yorumları niteliğinde mezhep mensuplarına rastlamak mümkündür. Bir ülkede hangi dinini mensupları çoğunlukta ise o ülke o isimle adlandırılır. Fakat bu ülkede çoğunluğun mensup oldukları dinin dışındaki dinlere mensup insanlar da söz konusu olduğuna göre, onların her birinin hakları laiklik sistemi ile güvence altına alınmaya çalışılır.

Bununla birlikte dinlerin hiç birini yok sayamayacağımıza göre din eğitiminin varlığı vicdan ve inanç özgürlüğünün doğal bir gereği olarak ortaya çıkar. Her insanın ya da toplumun kendi değer yargılarını kendisinde sonra gelen kuşağa aktarması bir hak ve görev olarak görülür. Yeni kuşağa aktarılan bu değerler arasında dinsel değerler de vardır. Bunlar öğrenilir, öğretilir, tanıtılır, yaşanılır ve yaşıtılır. Evrensel bir hak niteliği taşıyan bu eylemler din ve vicdan özgürlüğünün en belirgin bir gereği olarak görülür. Böylece vatandaşlara sunulan laik eğitim ile tarafsız olarak herkese, din eğitimi ile de taraftarlara istenen hizmetin sunulması beklenir(Bilhan, 1991, s.349).

Din eğitimi, bir dinin tanıdığı kültürü, telkin ettiği yaşam biçimi veya ibadeti yerine getirmek isteyenler ile istemeyenler için aynı nitelikte görülebilir. Verilen eğitim ile her ikisi de ne yapmak istediğini bilerek yapacak, birbirlerini daha kolay anlayacak ve yabancılaşma durumuna düşmeyecektir. Verilen din eğitimi dinin gerçek felsefesini verdiği ölçüde dinin bağınazlık aracı olarak kullanılmasına olanak bırakmayacak ve hoşgörü ortamını koruyacaktır. Dinin bağınazlığın aracı olarak kullanılmasının engeleyici tek etken eğitimden başka bir şey değildir. Çünkü eğitim insanı bilgilendirir. Bilgilenmiş insan ise daha özgür düşünür.

Dinsel Eğitim:

Din eğitimi ile dinsel eğitim aynı şey değildir. Din eğitiminde genel eğitim kuralları kullanılarak bir dinin tanınması sağlanır. Dinsel eğitimde ise yaşamın din kuralları ön plana alınarak yaşamın dinsel doğrultusu gündeme getirilir. Genel öğretim yapan okullarda verilen öğretim (İlkokul-Lise vb.) din eğitimidir. Fakat imam hatip okullarında verilen eğitime dinsel eğitim denilebilir. Çünkü bu okullar da mezun olanların bir kısmı dinsel görevleri yükleneceklerdir. Buna rağmen bir kimsenin din eğitimi ya da dinsel eğitim görmüş olması nedeni ile kendisini inanmaya ya da ibadet etmeye zorlama, ne ahlaksal ne de hukuksal olur. Bu nedenle dinsel eğitim yapan okullarda mezun olanların mutlaka bir din görevi almaları beklenemez ve zorlanamaz. Böyle bir tutum ya da anlayış laik olarak nitelendirilen sisteme zarar getirilebilir(Bilhan, 1991, s.350).

Laik Eğitim:

Bu eğitim, din ve inanç kurallarına bağlı olmayan eğitim ve öğretimde yer alan her disiplinin kendi yöntem ve verilerine dayalı olarak verilen eğitim tarzıdır. Laik eğitim dini olanla dinsel olmayanı birbirinden ayrı düşünce ve değerlendirme işlemi olarak görülebilir. Kişinin bireysel olarak bu alanları içiçe görmesi ise kendi sorunu olarak görülür. Bununla birlikte her dinin kendi sistemi içerisinde o dinin mensuplarının özgür iradelerine bırakılması ve bu doğrultuda bir düzenlemenin sağlanması laik eğitim sisteminin bir gereği olarak görülür (Bilhan, 1991, s.350-351).

Türkiye'de medreselerin kapatılması, Anayasadan "Devletin dini islamdır." ibaresinin çıkarılması, latin alfabesinin kabulü ve okullarda din dersinin programdan çıkarılması gibi hususlar, laiklik amacını giden teşebbüsler olarak nitelendirilmesine rağmen yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik anlayışı sanıldığı gibi dinle devletin birbirinden ayrılması olarak alınmamıştır. Cumhuriyet, dinle devleti birbirinden ayırmamış tersine Diyanet İşleri Başkanlığını Başbakanlığa bağlayarak dini devletin kontrolünde ve sadece bireyi ilgilendiren yönleri olarak ele almış, kişinin özel hayatı ile sınırlandırmıştır. Gerek din eğitimi ve gerekse din adamı yetiştirmek ile bu alandaki öğretim ve denetimin devletin

eliyle olması, devletin istediği bir dini anlayış eğilimini gittikçe artırmıştır. Oysa laik eğitim dinin yeniden yorumlanmasını ve istenilen niteliğe büründürülmesini değil, dini olanla dini olmayanın kendi perspektifi içinde düşünme ve değerlendirme işlemi olarak görülmektedir.

Din ve inanç kurallarına bağlı olmayan eğitim ve öğretiminde yer olan disiplinlerin (Fizik, Kimya, Biyoloji, Matematik) kendi yöntem ve verilerine dayalı olarak verilmesi, laik eğitim olarak nitelendirilebilir. Aksi takdirde dini inanç ve kuralları içeren bir eğitim anlayışını laik eğitim ile bağdaştırmak olanaksızdır. Çünkü her dinin belli inanç ve kuralları vardır. Bunları olduğu gibi vermek gerekir. Verilen eğitim dinin gerçek felsefesini verdiği ölçüde bağnazlık aracı olarak kullanılmasına olanak bırakmayacak, hoşgörü ortamını koruyacaktır. Böyle bir din eğitimi, din ve vicdan özgürlüğünün bir gereği olarak görülebilir.

Bir toplumda insanlara sunulan laik eğitim insanların dinden ve inançtan tamamen soyutlanması olarak değil de, toplumda bulunan herkese kendi inançlarını serbestçe yaşamasını sağlayacak özgür bir ortamın oluşturulması biçiminde ele alınmalıdır. Dinin devlet tarafından tanımlanan şekli ile ele alınıp öğretilmesi laik eğitim uygulamasına da ters düşer.

Uygulamada, okullarda okutulan din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinden sadece belli bir dinin değil, tüm dinler hakkında bilgiler verilmektedir. Dolayısıyla devletçe her hangi bir dine yönlendirme söz konusu değildir. Ancak her hangi bir dinin getirmiş olduğu kuralların topluma egemen olmasına mücadele edilmemektedir. Oysa din bir kurallar bütünüdür ve yaşayan insanlar içindir. Bir yerde bir din varsa, o dinin toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına yön veren kuralları da vardır. Bunu laiklik kavramı ile insanların hayatından alıp çıkarmak olanaklı değildir. Bir toplumda değişik inançlara mensup bireylerin varlığı, devletin bu inançlara karşı laik bir eğitim içinde olmasını gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte bir dinin mensubu olan bireyin inancını yaşamasında ve iradesini kullanmasında özgür bir ortamın oluşturulması da laikliğin bir gereği olarak düşünülebilir.

10.Bilimsellik

Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkelerinden biri olan bu ilke Milli Eğitim Temel Kanunu'nda aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metodları ile ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere çevre ve ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.

Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekte görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir (Madde 13).

Bu maddenin birinci fıkrasıyla her derece ve türdeki ders programlarının ve eğitim metodlarının, programı geliştirme metodlarına ve eğitim teknolojisindeki yeniliklere göre sürekli olarak geliştirilmesi esası ilkesi getirilmiştir.

Bu ilke; öğretimde ezbere bilgileri aktarma yerine öğrencilerin temel kavramları kolayca anlamalarına,yorumlamalarına ve uygulayabilmelerine olanak veran problem çözme; yetenek ve davranışları ile bilimsel düşünme alışkanlığının kazandırılması; bireysel araştırma, inceleme yapma,birlikte iş görme, karşılıklı konuşma, tartışma ve anlaşmayı öngören metotlar kullanılması; Kitaplık, Labaratuvar ve atelye çalışmalarına yer verilmesi, modern eğitim ve teknik araçlardan yararlanılması gerekçesi ile gerekçelendirilmiştir.

Bu ilkeye göre; eğitim programlarının düzenlenmesinde çevre ihtiyaçları gözünde tutulmalı, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılmalı, özellikle teknik eğitim alanında sanayi ile sıkı bir ilişki kurularak teknolojik gelişmeye uyum sağlanabilmelidir.

Bireylerin en iyi bir biçimde yetiştirmelerini amaçlayan eğitim sistemi, görevini gerektiği biçimde yapabilmek için sürekli olarak yenileşip gelişmeye gereksinim duymaktadır. Bu gereksinimin bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak

alınacak tedbirler ile karşılanması; uygulamaların planlı ve programlı biçimde yürütülmesi; eğitim faaliyetlerinin devamlı olarak gelişmeye açık tutulması; dolayısıyla bilimsel araştırmalar yapacak eğitim kurumlarının gereğince donatılıp güçlendirilmesi, bu yoldaki çalışmaların maddi ve manevi bakımlardan desteklenmesi gereklidir. Eğitim sistemi, katı dondurulmuş bir sistem olmamalı, gereksinimlerde ve amaçlarda zamanla meydana gelebilecek gelişmelere uyum sağlayabilecek ve kendisini yenileyebilecek biçimde örgütlenmelidir.

Eğitim bilimsel ilkesi ile yukarıda sayılan hususların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Fakat eğitim sistemindeki uygulamalara baktığımızda; ezberciliğe daha çok yer verildiği, öğrencilere bilimsel araştırma, inceleme ve birlikte iş görme alışkanlığının kazandırılmadığı; okullardan mezun olan öğrencilerin iş piyasasının beklediği yeterlilikleri gösteremediği; okullarda en çok kullanılan yöntemlerin başında anlatım yönteminin kullanıldığı ve böylece öğrencilerin ezberciliğe itildiği görülmektedir. Okullarda kullanılan eğitim teknolojisi geri ve ihtiyaca cevap veremeyecek durumdadır.

Özellikle ara eleman ihtiyacını karşılamaya yönelik olan mesleki ve teknik liselerde verilen eğitim öğrencilere istenilen nitelikleri kazandırmada yetersiz kalmaktadır. Teknik eğitim alanında sanayii ile gereken ilişki kurulamamış ve teknolojik gelişmeye uyum sağlanamamıştır. Sonuç olarak uygulamaların bu ilke çerçevesinde belirlenen esaslar doğrultusunda gerçekleştirilemediğini söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

11. Planlılık

Eğitimde planlılık ilkesi en geniş biçimde ilk kez 1961 Anayasasının kabulünden sonra 1962 yılında toplanan VII. Milli Eğitim Şurasında tartışılmış ve karara bağlanmıştır (Adem, 1995, s. 49). Milli Eğitim Temel Kanunun'da ifadesini bulan bu ilke aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Milli Eğitimin gelişmesi iktisadi sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda

modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ihtiyaca göre ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin ünvanı, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç-gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır (Madde: 14).

Milli Eğitimin görevleri arasında en önemlilerinden biri iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmanın gerektirdiği insan gücünü istihdam, imkan ve şartları gözönünde bulundurmak suretiyle yetiştirmektir. Bu itibarla kalkınma planlarında yer alan sanayiileşme, tarımda modernleşme teknolojik ilerleme, düzenli yerleşme ve şehirleşme, bölgeler arası dengeli gelişme, sağlıklı yaşama aile planlaması gibi hedeflerle milli eğitimin hedefleri arasında uygunluk sağlanması ve uygulama çalışmalarının buna göre hazırlanarak gerçekleştirilmesi gerekir. Milli eğitimde planlılık ilkesi bu gerekçe ile getirilmiştir.

Planlılık ilkesi ile eğitime ayrılan beşeri ve maddi kaynakların etkili, yararlı ve verimli şekilde kullanılması öngörülmektedir. Bunu sağlamak için eğitim kurumlarının yerleri, öğretmen, yönetici ve diğer personelin, bina, tesis, ve ekleri ve öğrenci kapasiteleri ile ilgili standartlar bilimsel esaslara dayalı olarak önceden tespit edilecek ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte olması, etkili ve verimli olarak işletilmesi ve gerektiğinde çeşitli eğitim kurumlarının mevcut olanaklarında yararlanmalarının sağlanacağı ifade edilmektedir.

Böylece bu ilke ile tüm eğitim uygulamalarının planlılık esası içerisinde yürütüleceği esası getirilmiştir.

Eğitim faaliyetlerinin ülkelerin gereksinim duyduğu nitelikteki insan gücünü yetiştirilmesine yönelik olarak düzenlenmesi ve bu düzenlenmenin yapılmasında ayrılacak parasal ve insan kaynaklarının dengeli dağılımı, eğitim planlamasını gerekli kılmaktadır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gereksinme duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, eğitim planlamasının temelini oluşturmaktadır.

Eğitim planlaması ile ilgili değişik tanımlamalar yapmak mümkündür.

Eğitim planlaması; Rasyonel ve düzenli çözümleme tekniğinin, eğitim sürecine; eğitimi, öğrencilerin ve toplumun gereksinimlerini karşılamada ve amaçlarını gerçekleştirmede daha etkili ve verimli kılmak amacıyla uygulanmasıdır(Combs, 1973, s.1).

Eğitim planlaması, açıkça tanımlanmış amaçlara uygun olarak bireylerin var olan yeteneklerini geliştirmek ve ülkenin toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına yardım edecek, eğitim imkanlarından toplumun tüm kesimlerini faydalandırmak için gerek kamu ve gerekse özel kesim için geçerli toplumsal araştırma, yöntem ve ilkelerinin , eğitbilimsel tekniklerin eş güdümlü uygulanmasını içeren sürekli, yönetsel, ekonomik ve parasal bir süreç olarak da tanımlanabilir (Adem, 1981, s.14).

Eğitim planlamasında kullanılan yöntemler ise ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Uygulanan yöntemlerden hangisi ya da hangilerinin kullanılacağını, ülkelerin içinde bulundukları sosyal, siyasal ve ekonomik koşullar belirlemektedir. En çok uygulanan yöntemlerden sözedilmek istendiğinde aşağıda sayılan yöntemleri sıralamak olanaklıdır (Adem, 1981,s.141):

- 1.Toplumsal istem yöntemi
- 2.İnsan gücünü kestirme yöntemi,
- 3.Eğitimde yatırım yöntemi.

1.Toplumsal İstem Yöntemi: Bu yöntem, bir ülkede toplumun eğitim istemini karşılayacak bir biçimde planlamayı hedef edinmektedir. Bu yöntemle eğitim, maliyeti dikkate alınmadan bir kamu hizmeti olarak görülmektedir.Eğitim hizmeti, eğitimde en az yararlananlara öncelikle sunulmalıdır. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğini engelleyen etkenler ortadan kaldırılmalıdır. Eğer bu mümkün değilse en aza indirilmelidir.

2.İnsan Gücünü Kestirme Yöntemi: Bu yöntem eğitimi ekonomik kalkınmanın sağlanmasında bir araç olarak görmektedir. Bu yöntemin temel amacı ekonominin öngördüğü nitelikte yeterli sayıda eğitim görmüş insan gücünü yetiştirmektir. Buna göre eğitimin hedefleri ile ekonominin hedefleri bir bütünlük arz etmelidir. Böylece ekonominin ön gördüğü nitelikteki insan gücünün yetiştirilmesi eğitim planlamasının hedefini oluşturmaktadır.

3.Eğitimde Yatırım Yöntemi: Bu yöntemde eğitim alanına yapılan yatırımın öteki ekonomik kesimlere yapılması halinde sağlanacak verim oranı ile karşılaştırılır. Elde edilecek soruca göre eğitim kesimine yapılacak yatırım konusunda karar verilir. Fakat bu yöntem tartışılmaktan öteye gidememiş, uygulamaya geçirilememiştir. Bununla birlikte eğitim yatırımlarının değerlendirilmesinde verim oranı yaklaşımı, yapılan savurganlığın önüne geçilmesinde etkili olabileceği düşüncesi ile dikkate alınabilecek bir yöntemdir.

Yukarıda belirtilen planlama yaklaşımlarının her birinin kendine özgü uygulanabilecek yönleri vardır. Eğitim planlaması karmaşık ve çeşitlilik gösterir. Bunu tek bir kuram çerçevesinde ele almak sağlıklı olmayacaktır.

Hangi yöntemle hazırlanırsa hazırlansın hazırlanan eğitim planları şu özelliklere sahip olmalıdır:

1.Eğitim planlaması, uzun bir dönemi kapsamalıdır. Planlar kısa, orta ve uzun dönemli olmalıdır. Kısa dönemli planlar 1-2 yılı, orta dönemli planlar 4-5 yılı, uzun planlı ise 10-15 yılı kapsamalıdır.

2. Eğitim planlaması, toplumsal ve ekonomik kalkınma planları ile bütünleşmelidir.

3. Eğitim planlaması , eğitim sistemini bir bütün olarak ele almalı ve kapsamalıdır.

4. Eğitim planlaması, eğitimsel gelişmenin hem nitel, hem de nicel yönleri ile ilgilenmelidir.

5. Eğitim planlaması, eğitim yönteminin ayrılmaz bir parçası olmalıdır (Aydın, 1991,s.132).

Yapılan eğitim planlamaları; ülkenin nüfus durumunu, nüfus değişikliklerini, öğrenci sayısını, okulların türleri ve kuruluş yerlerini, öğretmen gereksimini, araç ve gereç gereksimini, gerekli finansmanın nasıl sağlanacağını vb. ayrı ayrı ortaya koymalıdır.

Toplumun temel kültür öğelerinin yeni kuşaklara aktararak korunması, maddi ve manevi değerlerin geliştirilmesi, ülkenin gereksinme duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ve ulusal bütünlüğün sağlanması, eğitim planlamasında dikkate alınması gereken önemli konuları oluşturmaktadır.

Sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda meydana gelen gelişmeler ve değişimler, değişik alanlarda insan gücü gereksimine yol açmaktadır. Bu durum eğitim ile diğer alanlardaki kalkınmanın birlikte ele alınması zorunluluğunu doğurmuştur. Türkiye'de planlı kalkınma dönemine geçildiğinden beri eğitim planları, genel kalkınma planlarının bir parçası olarak görülmüş ve kalkınma planları içinde önemli bir yer tutmuştur. Ülkenin sahip olduğu kaynakların önemli bir kısmı eğitime ayrılmış olmasına rağmen, bu kaynakların rasyonel olarak kullanıldığını ve belirlenmiş olan eğitimsel hedeflere ulaşıldığını söylemek olanaksızdır.

Kalkınma planlarında belirlenmiş olan eğitimsel hedeflere ulaşılmaması diğer alanlar için belirlenmiş olan hedeflere ulaşılmasını da engelleyici rol oynar. Çünkü eğitim kurumları, bir toplumun bütün sosyal ve ekonomik kurumları için gereksimin duyulan elemanları yetiştirmektedir. Eğitim kurumlarından mezun olan bireylerin niteliği diğer toplumsal kurumların işleyişini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye'de eğitim için ayrılan kaynakların günümüz politikalar çerçevesinde rasyonel olmayan yatırımlarda kullanılması, eğitim planlamalarında belirlenmiş olan hedeflere ulaşmada engelleyici bir etken olarak ifade edilebilir. Eğitimdeki planlılık ilkesi ile öngörülen eğitim insan gücü ve istihdam arasındaki denge sağlanamamıştır.

Okullarda kullanılan eğitim teknolojisi çağın gerisinde ve ihtiyaca cevap vermekten oldukça uzaktır. Mesleki ve teknik okullarda öğrencilere verilen eğitim ve öğretim iş

piyasaının öngördüğü yeterlilikleri, kazandıramamaktadır. Bu kurumların meydana gelen teknolojik gelişmeye uygun olarak optima büyüklükte kurulup verimli olarak işletildiğini söylemek olanaksızdır. Oysa bu kurumların birer sanayii işletmeleri niteliğinde hayata iş ve meslek alanlarına nitelikli eleman yetiştiren kurumlar olmaları beklenmektedir. Bu amaçla kurulan mesleki ve teknik eğitim kurumları, çağın gerektirdiği teknoloji ile donatılmalı ve nitelikli öğretim elemanlarına kavuşturulmalıdır. Bu eğitim kurumları için öngörülen döner sermaye sistemi günün koşullarına göre değiştirilmeli ve birer sanayi işletmesi olarak verimli bir biçimde işletilmelidir.

Üniversitelerden ülkenin gereksinme duyduğu yüksek nitelikli insan gücü gereksinimini karşılaması beklenirken; Üniversite mezunlarına özel ve kamu sektörlerinde gereken istihdam olanakları oluşturulmamıştır. Bir çok üniversite mezunu kişiler öğrenim görmüş olduğu alanda iş bulmamaktadırlar. Türkiye'nin bir tarım ülkesi olarak nitelendirmesine rağmen her yıl ziraat fakültelerinden mezun olan binlerce öğrenci ya işsiz kalmakta ya da öğrenim görmüş olduğu alanın dışında iş aramak ve çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Diğer yandan asıl amacı öğretmen yetiştirmek olmayan fakültelerin değişik bölümlerinden mezun olupta pedagojik formasyonu olmayan onbinlerce üniversite mezunu, kendi alanlarının dışındaki branşlarda öğretmen olarak atanmışlardır. Oysa eğitimde planlılık ilkesi ile mesleklerin kademeleri ve her kademenin ünvanı, yetki ve sorumluluklarının kanunla tespit edileceği ve her derece ve her türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programlarının bu kademelere uygun olarak düzenleneceği esası getirilmiştir.

Türkiye'nin değişik bölgelerinde istihdam edilen personel bakımında bölgeler arasında bir dengesizlik söz konusudur. İstihdam, atama ve ücret politikaları bu dengesizliği giderecek önlemleri almaktan uzaktır.

Eğitim planlamalarının başarıya ulaşması; Eğitim-insangücü-istihdam dengesinin sağlanması; eğitime ayrılan kaynakların öncelik alanlarına göre rasyonel bir biçimde kullanılması; sosyal ve ekonomik koşullar gözönünde bulundurularak ülkenin gereksinim

duyduğu alanlarda eleman yetiştirilmesi ve bilimsel bulguların ve teknolojinin eğitime yansıtılmasıyla olanaklı olabilir.

12.Karma Eğitim

Osmanlıcada "muhtelit" ya da "Müşterek tedrisat" denilen karma eğitim; okullarda kız ve erkek öğrencilerin aynı sınıflarda beraberce öğrenim görmelerine olanak tanıyan eğitim olarak nitelendirilmektedir.

Osmanlılarda ilköğretimde kız ve erkek öğrenciler birlikte öğrenim görmüşlerdir. Fakat Tanzimat yıllarından itibaren kızlar için ayrı erkekler için ayrı sıbyan mektepleri açılmaya başlanmıştır. 1989' da kız öğrenciler için ilk kız rüştiyesi açılmış, Meşrutiyet Döneminde ise kız idadileri açılmıştır.

Cumhuriyet döneminde 1926 yılında Medeni Kanununun kabul edilmesiyle birlikte harp okullarının dışında kalan okullar kız öğrencilere kapılarını açmış,kadın, erkek arasında eşit ücret esası kabul edilmiş ve fakültelerin tüm bölümleri kız öğrenci kabulüne başlamışlardır. Aynı dönemde kızların gidebileceği ortaöğretim kurumlarının olmayışı ve mali güçlükler sonucu erkek öğrencilerin dahi gidebileceği okulların yapılamayışı, özellikle subay ve memurların bulunduğu şehirlerde kızlar için okul açılması konusunda bakanlığa yapılan baskılar karma eğitim uygulamasında önemli etkenler olmuştur(Başgöz, 1995, s. 104).

Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Dairesi'nin 1927 yılında hazırlamış olduğu karma eğitimi öngören tasarısı, Talim ve Terbiye Dairesinde uzun tartışmalara neden olmuştur. Sonuçta karma eğitim uygulaması için üç ortaokul seçilerek burada karma eğitim denemelerine karar verilmiştir. Fakat bu üç okulun, kızlarını okutmak için ana- babalardan gelen baskıyı karşılamaktan uzak oluşu nedeniyle o ders yılı Türkiye'nin bütün ortaokullarında karma eğitim uygulamasına başlanmıştır(Başgöz 1995, s.105). 1927-1928 öğretim yılı başında 23 tane olan karma okul sayısı, 1935-1936 öğretim yılı başında 85'e çıkarılmıştır. Karma eğitiminin liselere yayılması ise 1930' dan sonra olmuştur.1930' dan

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir komisyonu tarafından karma eğitim konusundan hazırlanmış olan bir raporda; karma eğitimin liselere yaygınlaştırılmasında taraftar olunmadığı ancak, ortaöğretimde zorunluluk olduğu takdirde karma eğitime izin verileceği, bunun için de okulların bina, ve bahçelerinin buna uygun olması gerektiği belirtilmiştir(Akyüz, 1994, s.344).

Bu uygulamalar sonucunda karma eğitim Türkiye eğitiminin temel ilkelerinden biri halini almıştır. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türkiye Milli Eğitimi'nin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen karma eğitim aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir:

Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek Öğrencilere ayrılabilir(Madde 15).

Bu maddede okullarda eğitimin Kız ve Erkekler için karma olduğu ilkesi teyit edilmiş; ancak ilerde tutacakları iş gereği yetişme düzenlerinin kendi özelliklerini taşıması veya bir kısım okulların tarihi gelişimleri içinde yerleşmiş geleneklerini korumanın daha yararlı olacağı düşüncesiyle bazı okulların yalnızca kız ya da erkek öğrencilere tahsis edileceği öngörülmüştür.

Türkiye'deki karma eğitim uygulamasında başlangıçta kız veya erkek öğrencilerin gidebileceği ayrı ayrı okulların bulunmayışı ve okulların yapılmasında karşılaşılan mali güçlüklerin yanısıra yürütülmekte olan batılılaşma çabalarının da etkisi olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında batılılaşma yönünde kabul edilen yasalardan biri de Madeni Kanun'un kabulüdür. Ortaöğretim ve yüksek öğretimdeki karma eğitim uygulamalarının Medeni Kanunu'nun kabulünden sonraya rastlaması anlamlı bulunmaktadır. Batılı bir toplum oluşturma düşüncesi, kadın ve erkeğin çalışma alanında olduğu gibi eğitim alanında birlikte öğrenim görmesini beraberinde getirmiştir. Karma eğitim ilkesinde, kadın ve erkek eşitliğini temele olan bir yaklaşımın olduğu söylenebilir.Bununla birlikte karşı cinslerin sosyal ilişkiler açısından birbirlerini tanıma ve anlama, toplumda oynamış oldukları roller hakkında bilgilenme, çoğu zaman aynı işleri

yapan bireyler olarak aynı eğitim ve öğretim ortamında öğrenim görmelerinin bu ilkeyi gerektirmiş olabileceği de söylenebilir.

Türkiye eğitim sistemindeki uygulamalara bakıldığında bu ilkenin tam olarak uygulandığını söylemek olanaksızdır. Örneğin: Öğretim programları genel lise programı olmalarına rağmen bazı okullarda yalnızca kız ya da erkek öğrenciler öğrenim görmektedirler. Bu ilkenin tam olarak uygulanamamasında toplumsal değerlerin belirleyici rol oynadığını söylemek olanaklıdır. Çünkü toplumda halen kızların erkek öğrencilerle birlikte öğrenim görmelerine karşı olanların sayısının azımsanamayacak düzeyde olduğu söylenebilir. Bu gibi ailelerin kız çocuklarını yalnızca kızların gidebileceği okullara gönderme istemi altında yatan en büyük nedeni, toplumsal değerler ve normlar oluşturmaktadır.

13.Okul İle Ailenin İşbirliği

Bireyin eğitimini yalnızca okul ile sınırlandırmak olanaksızdır. Eğitim ailede, ailenin yardımı ile okulda, toplumun ve çevrenin etkisi ile okul dışında ve okul sonrasında yaşam boyunca sürmektedir.

Aile okulun yanında önemli bir eğitim kurumudur. Her çocuk toplum üyeliğine ailesi yardımı aracılığıyla hazırlanmaktadır.Eğitimin temel amaçlarından birinin, bireyin yaşama uyumunu sağlamak ve bireyi sosyalleştirmek olduğu gözönünde bulundurulduğunda, ailenin önemli bir eğitim hizmetini yerine getirdiği söylenebilir. Çocuğun okuldaki davranış ve başarısı büyük ölçüde aile ocağındaki yaşayışına bağlı olduğu gibi evdeki davranış ve ilişkilerinde ise okulda edindiği deneyimlerin büyük etkisi vardır. Çocuğa en elverişli gelişme ve yetişme imkanlarının sağlanabilmesi aile -okul arasındaki işbirliğini gerektirmektedir.

Okul ile aile arasında işbirliğinin sağlanması amacını güden bu ilke Milli Eğitim Temel Kanunun'da aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu maksatla okullarda okul aile birlikleri kurulur.

Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri Milli Eğitim Bakanlığı'nca çıkarılacak bir yönetmenlikle düzenlenir (Madde 16)

Buna göre okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişine ilişkin işlerin Milli Eğitim Bakanlığın'ca çıkarılacak bir yönetmenlikle düzenlenmesi esasa bağlanmıştır.

Bu kanuna dayanılarak hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı okul-aile birliği yönetmeliği; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda, okul-aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, veli ve öğretmenler arasında işbirliği sağlamak amacı ile okul-aile birliklerinin kurulmasını öngörmüştür (Madde 5). Bu yönetmeliğe göre okul-aile birliğinin görevleri şöyle belirtilmektedir:

- a- Her fırsattan faydalanılarak öğrencilerin, millet, vatan, bayrak ve insanlık sevgilerini; Atatürk ilke ve inkılaplarına, Manevi değerlere bağlılıklarını, dayanışma duygularını pekiştirmeleri amacı ile veliler ve okul müdürlüğü ile işbirliği yapmak,
- b- Okulun amaç ve eğitim ilkeleri ile eğitim faaliyetleri hakkında velileri aydınlatmak,
- c- Okulun programı, eğitim ile ilgili yönetmelikler hakkında velileri aydınlatmak,
- d- Öğrencilerin sorumluluk yüklenmelerine, dürüst, nazik, saygılı, başarılı ve düzenli olmalarına katkıda bulunmak üzere aile ile işbirliği yapmak; öğrencilerin başarılarını toplu şekilde ana ve babalarına göstermek için imkanlar hazırlanarak ,
- e- Çocukların başarılarının artırılması için ana ve babalarla işbirliği yapmak,
- f- Öğrencilerin zamanında ve düzenli olarak okula devamlarının sağlanmasında veliler ve okul müdürlüğü ile işbirliği yapmak (Madde 26)

Aynı yönetmelik, okul-aile birliklerinin okul müdürlüğünü eğitim amacına dönük faaliyetlerinde desteklemesini; alınmasını gerekli gördükleri yeni ve faydalı tedbirleri okul müdürlüğüne teklif edebilecekleri; derslerde zayıf ve başarısız olan öğrencilerin başarı düzeyini yükseltmek ve onları bir üst öğrenime hazırlama amacı ile okul koruma derneğinin işbirliği ile okullarda yetiştirme kurslarının açılabileceğini belirtmektedir. İlgili

yasa ve yönetmelikte, okul-aile birliklerinin korunması amaç ve görevleri açıkça dile getirilmesine rağmen eğitim öğretim kurumlarının çoğunda okul-aile birliklerinin işlevlerinin yerine getirdikleri söylenemez. Okul-aile birlikleri okul ile veli arasındaki diyalog ortamını oluşturmaktan uzaktır. Okul ile çevre arasında sürekli bir diyalogun sağlanmasında okul- aile birlikleri ile birlikte okulda bulunan yönetici ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Konu ile ilgili olarak Şişman'ın (1986)" Orta Dereceli Okullarda Okul-Aile Birliği Çalışmalarının Değerlendirilmesi" konulu araştırmasında elde edilen bulgulara göre;

-Okul-aile birliğinin, okulun amacı ve etkinlikleri hakkında velileri ne derece aydınlatıldığına ilişkin olarak, yönetici-öğretme grubunun % 82'si, velilerin % 53'ü,

-Okul aile birliğinin; çocuk gelişimi ve eğitimi konularında velileri ne ölçüde aydınlatıldığına ilişkin olarak yönetici-öğretmen grubunun % 83.8'i, velilerin %61.1'i

-Okul aile birliğinin; çocuk gelişimi ve eğitimi konularında velileri ne ölçüde aydınlatıldığına ilişkin olarak yönetici-öğretmen grubunun % 80'i,veli grubunun %73.1'i,

-Okul-aile birliğinin; öğretmenlerin öğrenci velilerini ziyaret etmelerini ne ölçüde teşvik ettiği konusunda yönetici- öğretmen grubunun % 80'i,veli grubunun % 73.1'i,

-Okul-aile birliğinin velilerin öğretmenleri ziyaret etmelerini ne ölçüde teşvik ettiğine ilişkin olarak, yönetici-öğretmen grubunun % 70.9'u veli grubunun % 60'ı,

-Okul aile birliğinin; öğrencileri dürüst saygılı ve başarılı olmaları için okull ve velilerle yaptığı % 74.4'ü veli grubunun % 54'ü, okul-aile birliğinin ; öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme konusunda okul ve velilerle ne ölçüde işbirliği yaptığına ilişkin olarak yönetici-öğretmen grubunun % 80.4'ü veli grubunun % 70.7'si,

-Okul-aile birliğinin; işitme,görme,konuşma zihin ve beden yönlerinden ötürü öğrenciler için ne ölçüde uygun ortamlar hazırladığı konusunda yönetici-öğretmen grubunun % 89.8, veli grubunun % 69.2'si,

-Okul aile birliğinin; okulun kitaplık,bahçe ve diğer oyun tesislerinden yararlanabilmesi için ne ölçüde katkıda bulunduğuna ilişkin olarak öğretmen-yönetici grubunun % 95.7'si veli grubunun % 83.7'si,

-Okul aile biriliğinin okuma- yazma bilmeyen veya yetiştirmek isteyen vatandaşlar için okulun yaptığı etkinliklere katkıda bulunması konusunda yönetici-öğretmen grubunun

% 89.8'i, veli grubunun % 68.5'i kendilerine sunulan(arasıra, çok ender, hiçbir zaman,çoğunlukla, her zaman) seçeneklerinden "arasıra", "çok ender" ve " hiçbir zaman" seçeneklerinde görüş belirtmişlerdir.

Yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgulardan anlaşılacağı üzere okul-aile birlikleri kendilerinden beklenen görevleri yeterince yerine getirememektedirler. halbuki aile ve okul çocuğun sosyalleşmesinde rol oynayan iki önemli öğedir. Bunlar arasındaki uyumun derecesi,çocuğun okul başarısını olumlu ya da olumsuz etkileyeceği muhakkaktır. Okul-aile arasındaki gerekli işbirliğinin sağlanması ile öğrenci başarısının artırılması ve öğrenci devamının sağlanması gibi konularda olumlu sonuçlar alınabilir.

14.Her Yerde Eğitim

Günümüzde eğitim olayını yalnız okul ile sınırlandırmak mümkün değildir. kitle iletişim araçları ve diğer sosyal kurumlar okulun işlevlerini sınırlamaktadırlar. Aile,çevre, akran grubu, çeşitli kitle örgütleri, kitle iletişim araçları bireyin eğitiminde önemli rol oynamaktadırlar.

Bu konuyu Milli Eğitim temel kanunu bir ilke olarak tespit etmiş ve aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Milli Eğitim amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, iş yerlerinde her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitim ile ilgili faaliyetleri Milli Eğitim Amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine tabiidir.(Madde 17).

Bu madde ile Milli Eğitim amaçlarının yalnız eğitim kurumlarınca değil,aynı zamanda bütün sosyal kurumlarda her yerde ve her fırsatta gözeltilmesi gerektiği sosyal bir ilke olarak tespit edilmiştir.

Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde toplum hayatı, çeşitli faaliyet ve kurumları ile daha çok karmaşık fakat birey üzerinde o nispette etkili bir mahiyet

kazanmıştır. Bugün işyerleri müzeler, kütüphaneler basın-yayın organları, radyo, televizyon, sinema, tiyatro sergileri fuarlar, yurt gezileri spor karşılaşmaları, tatil kampları gibi öğretici, eğlendirici özellik taşıyan sosyal kuruluşlar ve kültürel etkinliklerin birey üzerindeki etkileri dikkate alınarak düzenlenmesi halinde eğitime büyük derecede katkılar sağlayacağı açıktır. Madde bu konunun önemini belirtmekte ve ilgililer için aynı zamanda bir direktif niteliğini taşımaktadır. Aile, çevre ve okul, eğitimin araçlarının gerçekleştirmesinde önemli rol oynayan öğelerdir. Fakat geleneksel değerleri ağır bastığı bir ev yada çevre ortamında Türk Milli Eğitimin amaçlarının tam olarak gerçekleştirebileceğini söylemek olanaklı değildir. Amaçların gerçekleştirebileceği bir aile, çevre ya da iş yeri ortamının oluşturabilmesi, herşeyden önce bu amaçların toplum tarafından bilinmesini ve benimsenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu bakımdan eğitim hizmetlerinin okul ile sınırlı kalmayarak, bu sorumluluğun aile, toplum, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlar tarafından paylaşılması gerektiği bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu anlayışla hareket edildiğinde eğitim olayı okul ile sınırlı olmaktan çıkacak, toplumun ortak konusu haline gelecektir. Aynı zamanda eğitim için gerekli kaynağın temin edilmesindeki alan genişleyecek, toplumun sosyal ve ekonomik alandaki kalkınması hızlanacak ve her yerde eğitim ilkesi hayatta geçirilmiş olacaktır.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Dördüncü alt problem "Türkiye'de Eğitim Sisteminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri Nasıl Bir Eğitim Politikasını Yansıtmaktadır?" biçiminde ifade edilmiştir. aşağıdaki paragraflarda bu sorunun yanıtı verilmektedir.

A- Türkiye'nin Eğitim Politikası

Türkiye eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkelerinin nasıl bir eğitim politikasını yansıttığı konusuna geçmeden önce konunun daha iyi anlaşılması açısından politika, eğitim politikası kavramlarına açıklık getirilecek ve Türk Milli Eğitim Politikasını günümüze taşıyan ve yasalaşmasını sağlayan toplumsal gelişmeler ve yasal düzenlemelerin neler olduğuna kısaca değinilecektir.

Politika; örgüte alınacak kararlara ve yapılacak eylemlere yön vermek amacı ile konulmuş ilkeler olarak nitelendirilebilir. Ortaya konan bu ilkeler şimdiki ve gelecekteki problemlere ilişkin çözüm yollarını ve kalıplarını içerir. Politikanın amacı örgütün işleyişinde kararlılık, tutarlılık, bütünlük ve süreklilik sağlamaktır. Politikalar, örgütü amaçlarına ulaştırmada önemli rol oynar. Alınan kararların amaca götürücü nitelik taşımasına yardımcı olur(Bursalıoğlu, 1991 s.64).

Politikanın yapılmasında örgütün içinde ya da çevresinde bulunan güçler önemli rol oynar. Politika yapma girişimi yardımcı ve karmaşık bir çok gücün sonucu olduğuna göre hiç bir yönetici ya da basamağın politika yapıcı olarak gösterilemeyeceği söylenebilir. Böyle geniş bir anlamda alınan politika ağında üç politika basamağı göze çarpmaktadır.

1. Hiyerarşide en üst basamaklar; bunlar politika ilkelerini doğrudan doğruya koyan ve ya olağan bir karar süreci yolu ile yahut alt basamaklar üzerinde yaptıkları formal ve informal etkilerle politika yapılmasında rol oynarlar.

2. Hiyerarşide orta ve aşağı basamaklar; Üst basamaklar tarafında yapılan politikanın yürütülmesinde ve politikaya son biçimi vermekte rol oynarlar. Bunlar, politika

yapma sürecinde üst basamağı danışma ,informasyon kontrolu yardım ve baskı yolları ile etkilemeye çalışırlar. Ayrıca üst organlar tarafından yapılan politika boşluklarını doldurmak yada bu politikayı alt basamaklara daha çekici hale getiren ilkeler ile değiştirmeyi önermek için kendileri de politik ilkeler koyarlar.

3. Örgüt çevresi; Örgütün çevresinde politikanın yapılmasını etkileyen önemli güçler vardır. Bu güçler ya baskı grupları ile politika yapan basamaklar arasında doğrudan doğruya veya hiyerarşi yolu ile dolaylı olarak çalışırlar.

Eğitim politikası dendiği zaman; eğitim ve öğretim kurumları ile aynı zamanda okullar için hukuk temellerine dayanan bir düzen oluşturmak için alınması gereken bütün tedbirler akla gelmektedir(Öztürk, 1993, s. 16). Bu tedbirler ile ilgili yasal düzenlemeleri yapacak olanların dünya görüşleri eğitim politikalarının oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Demokratik bir toplumda çeşitli kitle örgütleri, eğilimleri ve toplumsal talep doğrultusunda politik gücü ellerinden bulunduranlar, toplum adına eğitim politikasını oluşturma ve yönlendirme girişiminde bulunurlar. Aynı zamanda bir ülkede uygulanan eğitim politikalarının diğer alandaki politikalarda tamamen bağımsız oluşturulduğunu söylemek olanaksızdır.

Bir ülkede sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sistemler eğitim sistemini meydana getirir. Eğitim sisteminde beklenen faydanın sağlanabilmesi için bu sistemlerin, hem birbirleri ile ve hemde toplumun sosyal ve ekonomik şartları ile tutarlı ve dengeli olması gerekmektedir. Bu nedenle her millet tarihinden ve sosyal, kültürel mirasından esinlenerek kendi gereksinimlerine yanıt verebilecek bir milli eğitim politikasını oluşturma yoluna gitmiştir.

Türk Eğitim politikasının yasalaşmasını sağlayan bu süreci şöyle özetlemek mümkündür:

1839 Tanzimat fermanı ile Türk toplumunda başlayan batılaşma süreci günümüzde Türkiye'nin gümrük birliğine girmesi ile başka bir boyut kazanmıştır. Bu sürece eğitim açısından baktığımızda; Tanzimattan sonra başlayan batılaşma hareketlerinin öncelikle

eğitim alanında kendini hissettirdiğini görürüz. Bu süreçte Türk eğitim sisteminin batılı ülkelerinin eğitim sistemlerini etkisi altında kaldığı görülür.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışından sonra kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetinde Atatürk dönemi Türk toplumunun ümmet anlayışından ulus anlayışına geçiş dönemi olmuştur. Milli Eğitim başlangıçta Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan devrimlerin yerleştirilmesi ve resmi ideolojinin toplum tarafından benimsenmesi rolünü üstlenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren batılılaşma yönünde sürdürülen eğitim politikaları ile eğitim sisteminde köklü bazı değişikliklere gidilmiştir.

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen ve Milli Eğitim sistemini kuran Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkede yüzyıllardır devam eden ve modern okullar yanında yer alan dinsel-geleneksel eğitim kurumlarına son verilmiştir. Böylece ülkede bulunan tüm eğitim kurumları milli eğitim bakanlığına bağlanmış ve laik bir eğitim sisteminin temeli atılmıştır.

1928 yılında kabul edilen "Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Kanun" ile daha önce öğretimde kullanılan Arap alfabesinin yerine Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Tüm vatandaşların okur- yazar hale getirilmesi amacı ile okuma-yazma başlatılmış ve bu amaçla kurulan millet mekteplerinin başöğretmenliğini ise Atatürk üstlenmiştir.

1939'da itibaren günümüze kadar belirli aralıklarla toplanan Milli Eğitim Şuralarında ise Türk eğitim sisteminin toplumun hızla değişen ve artan gereksinimlerine cevap verebilmek ve eğitim ile ilgili sorunlara çözüm yolları aramak amacı ile bir takım eğitim konuları tartışılmış ve bazı kararlar alınmıştır.

Bu kararlar alınırken Türkiye'de Dewey, Kühne, Albert Malche ve Omar Buyse gibi yabancı uzmanlar çağrılmış ve onların görüşlerinden yararlanılmıştır.

Türkiye'nin 1960 yılından sonra girmiş olduğu planlı kalkınma döneminde ise meydana gelen sosyal gelişme ve ekonomik kalkınmanın yeni istekleri karşısında eğitim

sisteminin de gözden geçirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu dönemde eğitim sisteminin kalkınmanın gereklerine cevap verebilecek yapı ve muhtevaya kavuşturulması amacı ile bazı yasal düzenlemelere gidilmiştir.

Nitekim 12 Mart muhtırası sonrası iş başına gelen yeni hükümetin oluşturmuş olduğu bir komisyon tarafından hazırlanan ve meclise sunulan "Milli Eğitim Reformu Stratejisi" doğrultusunda 14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu" ile Türk eğitim sistemi okul öncesi eğitimden yüksek öğretime kadar bir sistem bütünlüğüne kavuşturulmuştur.

Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitim Sisteminin düzenlenmesinde esas olan hedef ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul, bina ve tesisleri, eğitim araç-gereci ve devletin eğitim-öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümler bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alınmıştır.

Belirlenmiş olan hedefler ve temel ilkelerle eğitim sistemi ulusal, bilimsel ve ussal bir bütünlüğe kavuşturulmak istenmiştir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun uygulamaya konması ile devletin eğitim politikası yasal ilkelere bağlanmıştır. Bu yasa ile çeşitli eğitim kurumları ile ilgili özel amaçların yine aynı yasada belirtilen genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Milli Eğitim Temel Kanunu tasarısının gerekçesinde; Milli Eğitim Temel Kanununun milli eğitim reformunu gerçekleştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ve Yüksek Planlama Kurulu ile Bakanlar Kurulunca kabul edilerek 13 Ekim 1972 Tarih ve 14/335 sayılı resmi gazetede yayımlanan "Milli Eğitim Reformu Stratejisi" esaslarına uygun olarak hazırlanmış olduğu ve hazırlıklar sırasında geçmişte yapılan bütün çalışmaların değerlendirildiği, özellikle VII. Milli Eğitim şuraları kararlarından yararlandığı, uzun dönemli kalkınmanın ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının temel hedefleri ve stratejisine uyulduğu belirtilmiştir (Millet meclisi, 1972, s.2).

Milli Eğitim Temel Kanunu ile; Türk toplumunun ihtiyaçlarına uygun milli birlik ve beraberlik içinde yurdun ekonomik sosyal,kültürel kalkınmasını gerçekleştirmeyi hızlandırmayı ve Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline getirilmeyi hedef tutan milli eğitim amaçları ve bunların gerçekleştirilmesinde uyulan temel ilkeler belirlenmiştir.

Aynı zamanda Türk eğitim ve öğretim sisteminin belirlenmiş olan genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenleneceği ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının genel amaçlara ve belirtilen temel ilkelere uygun olarak tespit edileceği belirtilmiştir (Madde 3).

Buna göre; ülkedeki tüm özel ve resmi kurumların faaliyetleri kanunla belirlenmiş olan genel amaçlara ve temel ilkelere ters düşmeyecek şekilde belirlenecektir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun belirlemiş olduğu genel amaçlar ve temel ilkeler ile öngürülen eğitim politikası ise aşağıda belirtilmeye çalışılacaktır.

Türk milli eğitiminin uzak amacı,bu eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen "İdeal insan" nitelikleri olarak değil de, söz konusu eğitim sisteminin Türk toplumuna kazandırması istenen nitelikler sayılarak belirtilmiştir.Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinin son fıkrası ile Türk milli eğitiminin uzak amacı şöyle belirlenmiştir:

"Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş ve uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır."

Türk Milli Eğitimin genel amaçları ile Türk toplumunu yukarıda ifade edilen ve Türk milli eğitim sisteminin uzak amacı olarak nitelendirilen amacı ulaştırabilmek için her Türk vatandaşında bulunması gereken " İdeal insan" niteliklerinin neler olduğu belirtilmektedir. Buna göre;

Türk milletinin bütün fertlerinin;

1- Atatürk inkılaplarına ve Anayasasının başlangıcında ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan ; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen yurttaşlar olarak yetiştirmek.

2- Beden, zihin, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak süreti ile hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,

Amaçlanmaktadır.

Böylece Türk milletinin bütün fertlerine kazandırılması gereken milli değerler ve bireysel niteliklerle, milli eğitimin onları hayata hazırlamak ve meslek sahibi yapmak olan temel görevleri üç ayrı fıkrada açıklanmış ve bunlarla ifade edilmek istenen sonuç son fıkrada toplanmıştır.

Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunun üçüncü maddesinde Türk eğitim sisteminin ikinci maddesinde tespit edilmiş bulunan genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenleneceği ve çeşitli eğitim kurumları ile ilgili özel amaçların genel amaçlara ve daha sonraki maddelerde belirtilen temel ilkelere uygun olarak tespit edileceği hükme bağlanmıştır.

Milli Eğitim sistemi için belirlenmiş olan bu amaçların gerçekleştirilebilmesi; gerek değişik eğitim kademeleri için belirlenmiş olan amaçlar ve gerekse bu okullarda okutulacak olan derslerin amaçlarının birbiri ile uyumlu olması ile mümkün olabileceği gözardı edilmemelidir.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ile Türk milletinin bütün fertlerinin milli, ahlakı, insani, manevi ve kültürel değerlere bağlı, bunları benimseyen koruyan ve geliştiren bireyler olarak; ilgi istidat ve kabiliyetlerine göre kendilerinin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlama amacı güdülmektedir. Amaçlarda belirtilen bu ifadelerdende anlaşılabilceğı üzere toplumun sosyal, kültürel ve iktisadi açıdan kalkınması söz konusu edilmektedir.

Genel amaçlar başlığı altında ifade edilen ikinci fıkradan Türk milletinin bütün fertleri bireysel açıdan; beden, zihin, ahlak ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe sahip bireyler olarak yetiştirilmek istenmektedir. Bireylerin hayata hazırlanması ve bedenlen, zihnen ve duygu bakımından sağlıklı bir kişilik geliştirebilmeleri ancak temel beşeri ihtiyaçlarının karşılanabildiğı bir eğitim ortamının sağlanması ile mümkün olabilir.

Bireylere her yönden kendini geliştirerek gerçekleştirme olanağının verilmesi eğitimin nihai hedefi olarak da görülebilir. Çünkü, kendini gerçekleştirme bir düzeydir. Ancak temel gereksinimlerini karşılayabilme çabası içinde olan insandan beden, zihin, ahlak ve ruh bakımlarından sağlıklı ve dengeli bir kişilik geliştirebilmesi beklenemez. Türkiye'de yoksulluk sınırında olan milyonlarca insanın varlığı bu hedefin gerçekleşme derecesi hakkında kuşklar yaratmaktadır.

Türk Milli eğitimin genel amaçlarıyla Türk milletinin bütün fertlerinin yetiştirilmesinde Atatürk İnkılapları ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlılık esası getirilmekte ve bu çerçeve içerisinde milli ve manevi değerlere bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak nitelendirilen Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluk duyan bireyler olarak yetiştirileceğı ifade edilirken bir sonraki fıkrada ise bireylerin hür ve bilimsel düşünme gücüne geniş bir dünya görüşüne, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirileceğı ifade edilmektedir.

Yukarıda belirtilen bu amaçlar ile bir yandan toplumun tün bireyelerine iyi birer vatandaş olmanın gerektirdiğı niteliklerin neler olduğu sıralanırken diğcr yandan toplumun

tüm bireylerinin hür ve bilimsel bir düşünme gücüne geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirileceği ifade edilmektedir. Bireysel açıdan bu niteliklere sahip bireylerin mevcut statü konun devamından yana bir tutum içinde olacaklarını söylemek pek de mümkün görünmemektedir. Hür ve bilimsel düşünme gücü, geniş bir dünya görüşü, beraberinde eleştiriye açık olmayı ve ileri sürülen iddiaları mantık süzgecinden geçirmeyi gerektirir. Böyle bir tutum içinde olan birey ise mevcut statükonun belirlemiş olduğu niteliklerle çelişebilir. Statükonun devamından yana belirlenmiş olan çerçeve içerisinde düşünen bireyi iyi vatandaş, aksini düşünen bireyi kötü vatandaş olarak niteleyemeyeceğimize göre, verilecek olan eğitimin vatandaşlık eğitiminden ziyade demokratik ideallere uygun bir eğitim olması gerekmektedir. Demokratik tutum ve ideallerin kazandırılması ise demokratik bir öğrenme-öğretme ortamının oluşturulmasıyla olanaklı olabilir. Ancak böyle bir ortamda hür ve bilimsel düşünme gücü, geniş bir dünya görüşü kazandırılabilir. Bireye iradesini özgürce kullanabilme fırsatı verilebilir.

Türk milli eğitiminin genel amaçlarında Türk milletinin bütün fertlerini;"Atatürk inkılapları ve Anayasanın başlangıcından ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin milli, ahlaki, insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" biçiminde ifade edilen amaçlarla, devletin resmi ideolojisinin eğitim sürecinde genç kuşaklara aktarılması, eğitiminin bir işlevi olarak görülebilir. Böylece, belirlenmiş amaçlar doğrultusunda devlete ve millete karşı görev ve sorumluluğun bilincinde vatandaş yetiştirilmek istenmektedir. Bu amacın ne derece gerçekleştirilebildiğine ilişkin birşeyler söylemek ya da değerlendirmede bulunabilmek için içinde bulunduğumuz sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik koşulları değerlendirmek gerekmektedir.

Aynı zamanda Türk milli eğitiminin genel amaçları bireysel açıdan, Türk milletinin bütün fertlerinin; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı

şekilde gelişmiş bir kişilik ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirileceği belirtilmiştir. Belirtilen bu nitelikler sağlıklı bir eğitim sisteminin gerçekleştirebileceği nitelikler olarak görülebilir. Yine genel amaçlarla ifade edilen; bireylere ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle onların topluma uyumunu kolaylaştıracak ve böylece onların hem kendilerini ve hem de toplumun refahına katkıda bulunabilecek bir meslek sahibi olabilmeleri amaçlanmıştır. Bu nitelikler ideal bir biçimde ifade edilmiş olmasına rağmen bu amaçların ilgili eğitim kademelerinde uygulamalara yön verdiğini söylemek olanaklı değildir. Halbuki belirlenmiş olan bu niteliklerin eğitim yoluyla kazandırılması toplumun en önemli sermayesi olan insan gücü kaybını önlemiş olacak ve iktisadi, sosyal, kültürel kalkınmaya katkıda bulunacaktır.

Türk eğitim sisteminin değişik tür ve kademelerinde bulunan tüm özel ya da resmi okullarının amaçlarının belirlenmesi ve uygulanmasında esas alınması gereken Türk eğitim sisteminin temel ilkeleriyle öngörülen eğitim politikasını ise şöyle ifade etmek mümkündür.

Genellik ve eşitlik ilkesi ile eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık olduğu; eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağı belirtilmektedir. Bu madde ile Anayasanın ilgili maddesi dikkate alınmak suretiyle eğitimin genel ve herkese açık bulunması ilke olarak hükme bağlanmış ve eğitimde kimseye imtiyaz tanınmayacağı belirtilmiştir. Anayasa ve ilgili yasada bu ilke açık bir şekilde ifade edilmiş olmasına rağmen, uygulamada bu ilkenin varlıklı kesimler lehine bozulduğu görülmektedir.

Ferdin ve toplumun ihtiyaçları ilkesi ile milli eğitimin bireysel ve toplumsal gereksinimlere cevap verme ilkesi getirilmiştir. Bu ilkeye göre bireysel açıdan eğitim Türk vatandaşlarının isteklerine cevap verecektir. Toplumsal bakımdan ise eğitim kalkınmanın öngördüğü nitelikte insan gücü gereksinimini karşılayacak ve bu iki unsur arasında eğitime ayrılan kaynakların yeterliliği ölçüsünde denge sağlanacaktır. Oysa uygulamada ne

bireysel gereksinimleri tam olarak karşılanabildiği ve ne de ülkenin gereksinim duyduğu insan gücünün(istenilen sayı ve nitelikte) yetiştirildiğini söylemek olanaklı değildir.

Yönelme ilkesi ile bireylerin eğitimleri süresince ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda çeşitli programlara ve okullara yöneltileceği, milli eğitim sisteminin genel yapı, muhteva metodlar ve teşkilat gibi çeşitli yönleriyle bu yöneltmeyi sağlayacak şekilde düzenleneceği; öğrencilerin yetiştirilmesinde rehberlik hizmetlerinden yararlanılacağı; öğrenci başarısının ölçülmesinde anlama, yorumlama, bilimsel düşünme ve uygulama yeteneklerini ölçen geçerli,güvenilir ve kapsamlı ölçme ve değerlendirme ölçütlerinin kullanılacağı belirtilmektedir.

İlgili yasa, yöneltmenin temel eğitimde başlayıp yanımları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretim de devam edeceğini belirtmesine rağmen, Türkiye'de gerek temel eğitim ve gerekse ortaöğretim süresince objektif ölçme değerlendirme araçlarına dayanılarak sağlıklı bir yöneltmenin yapıldığını söylemek olanaklı değildir. Türkiye'de bir üst öğrenime yöneltme yaşı 18'dir. Yani öğrenci bir ortaöğretim kurumunu(Liseyi) bitirdikten sonra yükseköğretime giriş sınavlarında belli bir alana yönelmektedir.

Son yıllarda öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmesini esas alan " Ders Geçme ve Kredi Sistemi" uygulanmıştır. Bununla "öğrenci merkezli" bir eğitim-öğretim anlayışını hakim kılarak, okulda demokratik bir ortamın hazırlanması amaçlanmış ise de fiziki imkanların yetersizliği, öğretmen eksikliği, öğrenci ve ailelerin bu konuda yeterince bilgilendirilmemeleri ve gerekli yöneltmenin yapılamaması gibi nedenlerle bu sistem başarısızlığa uğramıştır. Bunun yerine 1995-1996 öğretim yılından itibaren Yeni Sınıf Geçme Sistemi getirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarının tümünde eğitim hakkı açık bir şekilde dile getirilmiş ve devletin gözetim ve denetim altında olmak kaydıyla her türlü öğretimin serbest olduğu, ilköğretimin ise kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilmiştir.

Anayasa'da bu şekilde ifade edilen eğitim hakkı Milli Eğitim Temel Kanununda bir ilke olarak tespit edilmiştir. Buna göre eğitim görmek her türk vatandaşının hakkıdır. Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve yetenekleri ölçüsünde yararlanabilecektir.

Türkiye'de temel eğitimin zorunlu olmasına rağmen, halen bu düzeyde tüm çocuklara bu olanağın sağlanabilmiş olduğu söylenemez. Eğitim hakkının anayasal ve yasal bir hak olarak verilmesinin yanısıra bu hak, tüm bireylere gerçek anlamda fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanmasıyla anlam kazanabilir. Bu nedenle toplumda fırsat ve imkan eşitliğini engelleyen sosyo-ekonomik koşulların düzeltilmesi, eğitim ve öğretim imkanlarının tüm yurt düzeyinde artırılması ve alt üst gelir, grupları arasındaki dengesizlik ve büyük uçurumun giderilmesi gerekmektedir.

Fırsat ve imkan eşitliği ile Anayasanın ilgili maddelerinde ifadesini bulan sosyal adaletin ve eşitliğin yerine getirilebilmesi için eğitimde herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanması ilkesi getirilmiştir. bu ilke ile maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim kademelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımların yapılacağı, özel eğitime ve korunmaya muhtaç olanları topluma yararlı kılacak tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir. Bu ilke eğitimde bireyler arasında çevreden ve eğitim olanaklarının dengesiz dağılımından gelen yetersizlikleri giderecek tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktır.

Anayasa ve ilgili yasalarda bireylerin eğitim hakkından yararlanamayacağına ilişkin ifadelerle rastlanmamasına ve bireylerin eğitim görmeleri hakkında hiçbir hukuksal engel olmamasına rağmen, insanların eşit olanaklara sahip olmamaları bu hakkın kullanılmasını engeleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için ekonomik koşullarda iyileştirmeye gidilmelidir.

Konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar Türkiye'de bölgesel, yöresel, kentsel-kırsal, kadın ve erkek nüfus arasında eğitim olanaklarından yararlanma açısından büyük farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Devletin uygulayacağı politikalar ile eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen olumsuz koşullar azaltılabilir. Eğitime ayrılan ulusal kaynakların çoğaltılması ve ussal kullanımı farklı gelir grupları arasındaki dengesizliğin giderilmesi ve insanların refah düzeylerinin yükseltilmesi gibi durumlar hükümet politikalarıyla düzenlenebilecek durumlardır. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması, ülkenin sahip olduğu en önemli sermayesi olan insangücünü değerlendirmesi açısından da gerekli görülmektedir.

Eğitimde süreklilik ilkesi ile bireylerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi gereği vurgulanmaktadır. Bu ilke ile gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere yetişkinlerin sürekli eğitimlerini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir. Böylece yaygın eğitim görevine esas olan eğitimde sürekliliğin sağlanması, yasal bir dayanağa kavuşturulmuştur.

Atatürk İnkılap ve ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği ile Türk eğitim sisteminin her tür ve kademesi ile ilgili müfredat programlarının hazırlanıp uygulanmasında temel olarak alınacak millilik ilkesi tespit edilmiştir. Bu temel ilkenin unsurlarını ise;

Atatürk inkkılapları, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği, toplumun milli ahlak ve kültürünün kendimize has özellikleri ile korunup geliştirilmesi ve Türk dilinin çağdaş eğitim,bilim ve sanat dillerinden biri olarak zenginleştirilmesi oluşturmaktadır. Buna göre eğitim kurumlarının her tür ve kademesinde yapılacak eğitim Atatürk inkılap ve ilkeleri ile Atatürk miliyetçiliği esası çerçevesinde yapılacaktır.

Demokrasi eğitimi ile Türk vatandaşlarına demokrasi esasları çerçevesinde siyasi eğitim verilmesi bir ilke olarak belirtilmiştir. Güçlü ve istikrarlı hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleştirilmesi ve devamının sağlanması için vatandaşlara her türlü eğitim çalışmalarında demokrasi bilinci, yurt yönetimine ait bilgi, anlayışlar ve davranışlar kazandırılacağı, bilimin tarafsızlığının her türlü eğitim çalışmalarında korunacağı; ancak eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve

ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmeyeceği belirtilmiştir.

Bu ilkede belirtilen demokrasi eğitimi ile demokratik tutum ve davranışları benimseyen iyi vatandaşlar yetiştirmek esas alınmaktadır. Halbuki demokratik eğitim; amacı, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre belirlenen eğitimidir. Türkiye'de uygulanan eğitimin demokratik eğitimden çok geleneksel eğitim anlayışına uyduğunu söylemek mümkündür.

Laiklik ilkesi ile Türk eğitiminde laikliğin esas olduğu Din, kültürü ve Ahlak öğretimi derslerinin ilkökul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulması zorunlu dersler arasında yer aldığı belirtilmiştir. Konu ile ilgili olarak 1982 Anayasasının 24. maddesinde Din ve Ahlak eğitimi ve öğretiminin devletin gözetim ve denetimi altında yapılacağı, Din kültürü ve Ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulması zorunlu dersler arasında yer alacağı ve bunun dışındaki din eğitim ve öğretiminin ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlı olduğu açıklanmıştır. Anayasada ifade edilen bu ilke ilgili yasada da benzer şekilde yer almıştır.

Bilimsellik ilkesi ile her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metodlarıyla araç ve gereçlerinin teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirileceği esası getirilmektedir. Öğretimde ezbere bilgiler aktarmak yerine, öğrencilerin temel kavramları kolayca anlamalarına, yorumlamalarına ve uygulayabilmelerine imkan veren problem çözme; yetenek ve davranışları ile bilimsel düşünce alışkanlığı kazandıran bilimsel araştırma ve inceleme yapma, birlikte iş görme, karşılıklı konuşma tartışma ve anlaşmayı teşvik eden modern metodlar kullanılacak; eğitim programlarının düzenlenmesinde çevre ihtiyaçları ile bilimsel ve teknolojik gelişmeler gözönünde tutulacak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılacak, özellikle teknik eğitim alanında sanayi ile sıkı bir ilişki kurularak teknolojik gelişmeye uyum sağlanacağı belirtilmektedir.

Eğitim uygulamalarına bakıldığında eğitim sisteminde ezberciliğe daha çok yer verildiği, öğrencilere araştırma inceleme ve birlikte iş görme yeterliliğinin

kazandırılmadığı görülecektir. Okullardan mezun olan öğrencilere iş piyasasının öngördüğü yeterlilikler kazandırılmamaktadır. Kullanılan eğitim teknolojisi geri ve ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Teknik eğitim alanında sanayi ile gereken ilişki kurulamamış ve bu okulların teknolojik gelişmeye uyumu sağlanamamıştır.

Planlılık ilkesi ile iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın gerektirdiği insan gücünün istihdam imkan ve şartları gözönünde bulundurulmak suretiyle yetiştirileceği kalkınma planlarında yer alan sanayileşme, tarımda modernleşme, teknolojik ilerleme, düzenli yerleşme ve şehirleşme, bölgelerarası dengeli gelişme, sağlıklı yaşama aile planlaması gibi hedeflerle milli eğitim hedefleri arasında uygunluk sağlanması ve uygulama planlarının buna göre hazırlanarak gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu ilkenin ikinci fıkrasında ise beşeri ve maddi kaynakların etkili, yararlı ve verimli şekilde kullanılması ilkesi getirilmiştir. Bunu sağlamak için eğitim kurumlarının yerleri, öğretmen, yönetici ve diğer personel, bina tesis ve ekleri, donatım araç- gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar bilimsel olarak önceden tespit edilecektir. Kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesinin sağlanacağı belirtilmektedir.

Türkiye'de planlı kalkınma dönemine geçildiğinden beri eğitim planlamaları genel kalkınma planlarının bir parçası olarak görülmüş ve kalkınma planları içinde önemli bir yer tutmuştur. Buna rağmen kalkınma planlarında belirlenmiş olan hedeflere ulaşamamıştır. Yapılacak olan eğitim planlamaları; ülkenin nüfus durumunu, nüfus değişikliklerini, öğrenci sayısını, okulların türleri ve kuruluş yerlerini, öğretmen ihtiyacını, araç ve gereç ihtiyacını, gerekli finansmanın nasıl sağlanacağını ayrı ayrı ortaya koyarak bir bütünlük içinde ele almalıdır.

Karma eğitim ilkesi ile okullarda yapılacak olan eğitimin kız ve erkekler için karma olacağı belirtilmiş; ancak ilerde tutacakları iş gereği yetişme düzenlerinin kendi özelliklerin taşıması veya bir kısım okulların tarihi gelişimleri içinde yerleşmiş geleneklerini korumanın

daha yararlı olacağı düşüncesiyle bazı okulların yalnızca kız ya da erkek öğrenciler için tahsis edileceği öngörülmüştür.

Okul ile ailenin işbirliği ilkesine göre; eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanacaktır. Bu amaçla okullarda kurulacak olan okul aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri, Milli Eğitim Bakanlığın'ca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenecektir.

Bu kanuna dayanılarak çıkarılan, Milli Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği; Milli Eğitim Bakanlığın'na bağlı okullarda okul-aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, veli ve öğretmenler arasında işbirliği sağlamak amacıyla okul aile birliklerinin kurulmasını öngörmüştür.

İlgili yasada böyle belirtilmiş olmakla birlikte okullarda kurulan okul-aile birliklerinin işlevlerini yerine getirdikleri söylenemez. Halbuki aile ile okul çocuğun sosyalleşmesinde rol oynayan iki önemli unsurdur. Bunlar arasındaki uyum ve işbirliğinin sağlanması çocuğun başarısını önemli ölçüde etkiler. Okul-aile eğitimi, aile okul eğitimi tamamlamak zorundadır. Okul ile aile arasındaki işbirliğinin sağlanması ile; öğrenci başarısı, öğrenciyi ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda yöneltme ve öğrencinin okula devamının sağlanması gibi konularda olumlu sonuçlar alınabilir.

Her yerde eğitim ilkesi ile, Milli Eğitim amaçlarının yalnız eğitim kurumlarınca değil, bütün sosyal kurumlarca her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılacağı ifade edilmektedir. Bu ilkeye göre; resmi özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri Türk milli eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığın'ca denetime tabi tutulacaktır.

Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde toplum hayatı çeşitli faaliyet ve kurumları ile daha çok karmaşık hale gelmektedir. Toplum hayatındaki bu kurum ya da kuruluşların birey üzerindeki etkileri gittikçe artmaktadır. Toplumda var olan eğitici ve öğretici özelliği olan kurumların birey üzerindeki etkileri dikkate alınarak düzenlenip

çalıştırılması halinde eğitime büyük katkılar sağlayacaktır. Her yerde eğitim ilkesi; bir bakıma bu konunun önemini belirlemekte ve ilgililer için direktif mahiyetini taşımaktadır.

Yukarıda belirtilen genel amaçlar ve temel ilkeler ile belirlenen eğitim politikası çerçevesinde uygulamalar gerçekleştirilememiştir. Eğitim sistemi, personel, bina, program, çağdaş öğretim teknikleri gibi temel unsurlarda görülen yetersizlikler neticesinde temel bazı sorunlarla karşı karşıya kalmış, öngörülen genel amaçlara ulaşamamış, istenilen insan tipi yetiştirilmemiştir.

Öğretmenlik mesleğinin durumu ve öğretmen yetiştirme sorunu yönetim ve yönetici sorunları, okul binası ve dersane sorunu, okullarda eğitim ve öğretimi olumsuz yönden etkileyen öğretim koşulları, müfredat programlarındaki yetersizlikler, öğretim teknolojilerinden gereğine yararlanılamaması, geleneksel öğretim yöntemlerinin kullanılması, okullardaki eğitimin öğrencileri bir üst kademeye öğrenci yetiştiren kurumlar niteliğine bürünmesi, okulların öğrencileri hayata hazırlama görevini yerine getirmemesi sonucu eğitim ve öğretimden beklenen başarı elde edilmemiştir (Tekişık, 1990, s.20-21).

Milli eğitim bakanlarının sık sık değişmesi ve her gelen bakanın yeni bir uygulamayla öne çıkması ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve idari istikrarsızlıklar belirlenmiş olan hedeflerin gerçekleştirilmesinde olumsuz rol oynamıştır.

Ülkedeki ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarındaki olumsuzluklar ve yetersizlikler nedeniyle eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması ve varolan yetenek havuzunun değerlendirilmesi mümkün olamamıştır. Artan ekonomik ve sosyal baskılar karşısında eğitim sistemi, sosyal adaleti gerçekleştirmede kaynakların dağılımı ve kullanımında ; sunulan hizmetlerin; alanlar, öğrenciler ve bölgeler arasında dağılımında dengesizlikler ile karşılaşmaktadır. Değişen koşullar yeni gereksinimler farklı uygulamalar, ve hizmetlerin karmaşıklaşması planlama sorununu ciddi ve önemli bir konu haline getirmiştir (Alkan, 1987, s.13).

Bilimsel araştırmalara ve ülke gerçeklerine dayanamayan, özellikle politik düşüncelerle ve hızlı olarak gerçekleştirilen teşebbüsler başarısızlıklara yol açmaktadır. Bu durum zamanda eğitim sisteminin aşınmasına ve güvensizliklere neden olmaktadır.

Politik etkenler altında yapılan yönetici ve uzman personel atamaları, eğitim örgütünü zayıflatmış ve politik grupların eğitim örgütü üzerindeki informal kontrol ve baskısını artırmıştır(Bursalıoğlu, 1991, s.195).

Uygulamaya konan politikalar devamlılık gösterememiştir. Başlatılan bir deneme, bakanın ya da hükümetin değişmesiyle uygulamadan kaldırılmıştır.uygulanan politikaların devamlılık göstermemesi sonucu girişilen deneme çalışmalarında beklenen başarılar elde edilememiştir(Kıran, 1994, s.21).

Sürekli olarak eğitimde reform olarak ileri sürülen görüşler ve girişimler çok kısa sürede etkisini yitirmiş uygulamada görülen aksaklıklar yüzünden anlamını yitirmiş sakıncalı uygulamalar olarak görülmüştür. Uygulamayı yapacak öğretmen görüşleri dikkate alınmamış, büyük masraflarda girişilen yeni uygulamalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bilgisayarlı öğretim, LIMME projesi, Kredili Ders Geçme Sistemi gibi uygulamalar çok kısa sürede başarısızlık ile sonuçlanmıştır.

Eğitimde uzmanlık hizmetlerine gereken önem verilmemiş "Meslekte Esas Öğretmenliktir." anlayışından henüz vazgeçilmemiştir. Bu anlayış sorunların bilimsel bir tutum ve bu alanda bilimsel yeterliliğe sahip elemanlarla çözümlemesini engellemiştir.

Öğretmen yetiştirmede sağlıklı bir politikanın takip edilmeyişi politik amaçlarla öğretmen yetiştirmek amacıyla çok kısa sürede mesleki açıdan yetersiz onbinlerce öğretmenin eğitim sistemine girmesi, öğretmenlik mesleğine zarar verdiği gibi, genelde eğitim ve öğretimin niteliğini de düşürmüştür. Pedagojik formasyona sahip olmayan ve asıl amacı öğretmen yetiştirme olmayan fakültelerden mezun olanların öğretmen olarak atanmaları, öğretmen yetiştirme politikasındaki yetersizliği bir kez daha gözler önüne sermiştir. Oysa eğitim uygulamalarını başarıya ulaştıracak olan öğretmenlerdir.

Cumhuriyet döneminde belirlenmiş olan hedefleri gerçekleştirmek üzere işe koşulan eğitim sistemi genelde pragmatik felsefeye ve onun uzantısı olan ilerlemecilik akımına dayanmaktadır. Bu dönemdeki anayasalar ve hükümet programları ilerlemeci eğitim akımının özelliklerini taşımaktadır(Büyükdüvenci, 1991, s.71-109).

Anayasalar, yasalar ve hükümet programlarında ilerlemecilik akımı kuramsal olarak savunulurken, uygulamalar bu doğrultuda olmamıştır. Genelde her dereceli okulda ilerlemecilik değil, Esasicilik ve Daimcilik temele alınmış ve uygulanmıştır. (Sönmez, 1994, s.155). Başka bir deyişle öğrenci değil, öğretmen ve konular merkeze alınmıştır. Bilimsel yöntemi kullanan, özgür düşünceli insan yerine; öğretmenin söylediklerini kitapların yazdıklarını ezberleyen, bildiklerinin yüzde yüz doğru olduğunu savunan, çekingen, taklitçi, yaşamdan kopuk bireyler yetiştirilmiştir. Sistem, her bireyi ilgi, istidat, yetenekleri doğrultusunda eğitilmesini savunurken, uygulamada bu özellikler genelde dikkate alınmamış, tersine eleyici bir yaklaşım işe koşulmuştur.

Pragmatik felsefeye dayalı değerler bir gelenek olarak değil, daha çok ürünleri açısından benimsenmiştir. Bir felsefe geleneği ve anlayışı oluşmadan sadece ürünleri uygulanmaya başlanmıştır. Eğitimdeki uygulama ve oluşumlara pragmatik açıdan yaklaşmakla, pragmatizmin işe koşulmasıyla uygulamaların felsefi temellerinin sağlandığı düşünülmüştür. Oysa "Kuram" denilen şey, evrenin tamamını içermesi gerekir. Halbuki bir anlayış oluşmadan hazır metodların işe koşulmasıyla olsa olsa yalnızca kalıplaşmış bilgiler elde edilir ve öğrenilir. Nitekim böyle olmuştur. Kültürlü insan yetiştirilmiş, körpe beyinler bilgileri öğrenmeye zorlanmış, ezberciliğe itilmiştir. Bunun sonucu olarak problemlerimize kendi gözümüzle bakmamız ve onlara kendi çözümlerimizi getirmemiz bir anlamda engellenmiştir. Böylece bir izm'in egemenliğine sokulan eğitimde oluşturulmaya çalışılan felsefenin yönünü olgular değil, egemen olan sistem belirlemiştir. Böyle olunca eğitimin problemleri gözden kaçmıştır. Aynı pragmatik felsefenin ürünü olarak eğitim sistemimiz yaz-boz tahtasına çevrilmiştir. Fiziki dünya gibi insan dünyasının da mekanik bir nedensellik taşıdığı varsayımı sonuçta insanın her şekilde sokulabilecek bir araç olarak görülmesine yol açmıştır. Eğitimimizde öngörülen amaçlarla ortaya çıkan ürünlere bakıldığında bu anlayışın yanlışlığı kolayca görülebilir. Bireylere kazandırılacak nitelikler ve özgürlüklerin amaçlarda belirtilmiş olması ve yasayla verilmiş olmasının sorunları çözeceği varsayılmıştır. Ancak, öncelikle "Beyinlerin" özgür olması gerektiği anlaşılamamıştır. Halbuki özgür düşünceye ve üretici bir kişiliğe sahip bireylerin yetiştirilmesi sorunu, öncelikle düşüncelerin özgür olması ve serbestçe ifade edilmesiyle olanaklı olabilmektedir (Büyükdüvenci, 1990, s.27-31).

Konunun daha iyi anlaşılması açısından Türk Eğitim Sistemini etkileyen başlıca eğitim akımlarına aşağıda yer verilmiştir.

B-Türkiye'nin Eğitim Sistemini Etkileyen Başlıca Eğitim Akımları

Eğitim akımları ya da felsefelerine tamamıyla uyan bir eğitim sistemi gösterilemez. Bununla birlikte bazı eğitim akımlarının sahip olduğu görüşlere daha çok yer veren ya da uyan sistemlerden söz etmek mümkündür. Önemli olan, çağdaş bilimin verilerine dayanarak, eğitim görüş ve uygulamalarını bu görüşler açısından değerlendirebilmektir.

Cumhuriyet döneminde Türk Eğitim Sistemi; kağıt üzerinde pragmatizme göre düzenlenmiş, fakat uygulamada ise Realist ve İdealist felsefelere dayanan Esasici ve Daimici eğitim akımları hakim olmuştur(Sönmez, 1994, s.155). Bu nedenle aşağıda Daimicilik ve Esasicilik ile İlerlemecilik ve onun devamı niteliğinde olan Yeniden Kurmacılık akımlarına yer verilmiştir.

1.Daimicilik (Prennializm)

Daimicilik; eğitimin evrensel nitelikli belli gerçeklere dayanması gerektiğini savunan ve insanın doğası itibarı ile değişmediğini öne süren bir eğitim akımıdır. Bu felsefi görüş, idealizm ve realizme dayanmakta ve eğitimde temel ilkelerin değişmez ve sürekli aynı kaldığını kabul etmektedir(Demirel ve Ün, 1987,S.40).

Bu eğitim görüşüne göre okul bir yenileştirme kurumu değil, bir öğrenme kurumudur. Toplumu yönlendirenler bireyler olduğuna göre, toplumu geliştirmenin doğru yolu, toplum bireylerini geliştirmektir. Okul çocuğa sürekli olarak değer taşıyan temel kültürel değerleri öğretmek ve onun topluma uyumunu sağlamakla görevlidir. Eğer okul bir yenileme birimi haline gelirse, bireyi yaşamını kazanacağı gerçek koşullar yerine, gerçeklerden uzak ve gerçekleşmesi olanaksız durumlarla karşı karşıya getirmiş olur(Aydın, 1991, s.40).

Bu eğitim anlayışına göre eğitimin özü, zihni geliştirmek ve konuların kavranmasıdır. Eğitimin amacı, çocuğun zekasını ve düşünme yeteneğini geliştirmektir. Öğretim programlarıyla öğrenciye her yerde ve her zaman geçerli olacak bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırılır. Programlar buna göre düzenlenir ve öğrencinin ilgisi dikkate alınmaz. Bu eğitim anlayışında öğretmen mevcut kültürün temsilcisi olup, çocuğun yaşamı iyi bir şekilde hazırlanabilmesi için gerekli kararları verir.(Binbaşoğlu, 1988, s.52-53). Öğretmen ve konu merkezli olan bu eğitim anlayışında okulun amacı; insan zihni geliştirerek öğrenciye her yerde ve her zaman geçerli olabilecek bilgiler vermek ve öğrenciyi hayata hazırlamaktır.

2.Esasicilik(Essentializm)

Bu akım belirli bir felsefe ya da eğitim görüşüne dayalı olmayıp bir eğitim hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Daimicilik akımının kabul ettiği ilkelerde bir seçim yapmakta ve bunların en iyi ya da en uygun olanlarını benimsemektedir. Bu görüşe göre eğitim bireysel farklılıklara rağmen, bütün öğrencilerin düzenli bir biçimde öğrenim görmelerini sağlayan, bir toplum için gerekli olan standartları, kavramları ve işlemleri öğretmeyi amaçlayan bir süreçtir(Binbaşoğlu, 1988, s.53).

Bu görüşe göre eğitimin hedefleri; bireyin toplumsallaşmasını sağlama, başat kültürel değerleri ona kazandırma, değişme ve çatışmayı önleme, kültürel mirası koruma, topluma uyumunu sağlama, bilgili ve becerili insanlar yetiştirmedir(Sönmez, 1994, S.98)

Esasicilere göre eğitimin etkin olabilmesi için sıkı çalışma ve disiplin zorunludur. Kültürel mirasın aktarılması temel alınmakta ve öğrencilerin topluma uyum sağlaması önemli olmaktadır(Demirel ve Ün, 1987, s.66).

Bu akım öğretimde program ve öğretmeni merkeze alır. Öğretmen kültürel mirasın temsilcisidir. Öğretmen öğrenciye yol göstermeli ve onu sürekli denetlemelidir. Çünkü öğrenme sıkı bir çalışma ve disiplini gerektirir. Öğretmen gerektiğinde cezaya başvurmalı ve otoriteyi elden bırakmamalıdır. Bu eğitim anlayışında anlatım, soru-cevap gibi öğretim yöntemlerine yer verilmekte, tartışmaya meydan verilmemektedir(Sönmez, 1994, s.99).

3.İlerlemecilik(Progresivizm)

İlerlemecilik, pragmatik felsefenin eğitime uygulanmasıdır. Pragmatik felsefe değişmeyi gerçeğin esası olarak görür. Gerçeğin sürekli değiştiğini ve elde edilen bilginin göreceli olduğunu savunur(Sönmez, 1994, s.210). Başlıca temsilcileri W.Kilpatrik, F.N. Parker, G.S. Counts ve J. Dewey'dir.

Eğitimsel ilerlemecilik olarak adlandırılan bu eğitim görüşünün temel tezi şudur: Eğitim toplumsal değişimin yönünü belirleyemezse de değişme meydana geldiğinde onunla başa çıkabilecek yeterlikte bir zihinsel yapı geliştirebilir. Böyle bir zihinsel yapının oluşabilmesi için, çocukların yaşamdan alınan sorunlarla karşı karşıya getirilmeleri ve bu sorunlara çözüm yolları bulmaları gerekmektedir. Bu eğitim anlayışına göre öğretmen, öğrencilerine kendi kişisel çözüm yollarını önermemeli, onları kendi değerleriyle uyumlu, tutarlı ve kendi çözümlerine ulaşmaya özendirmelidir(Aydın, 1991, s.39).

İlerlemecilik, öğrenci merkezli öğrenmeye, problem çözmeye ve yaşantılar yoluyla öğrenmeye önem veren, sürekli gelişme ve değişmeyi esas alan ve gelişime dayalı bir toplum yapısı savunan bir eğitim akımıdır(Demirel ve Ün, 1987, s.96).

Bu eğitim felsefesinin en belirgin özelliği, yaşamın sürekli değişme ve gelişme sürecinde bulunduğuudur. Eğitim bu sürece uygun olmalı ve öğrencilerin ilgi, istidat ve yetenekleri ön planda tutulmalıdır. Yaşamda meydana gelen değişmelere paralel olarak eğitim de değişecektir. Bunun için eğitim taklitçilikten uzak yaratıcı ve gelişmeye yönelik bir uyum süreci olarak ele alınmalıdır. Bu akımın öncülerinden olan J.Dewey bu görüşünü şu sözleriyle açıklamıştır. "Eğitim hayatta hazırlık değil, hayatın ta kendisidir. Eğitimin amacı çocuğa düşünmeyi öğretmektir; ne düşüneceğini değil."(Binbaşoğlu, 1988, s.55-56). Bu eğitim görüşü; öğrenciyi merkeze alan, bireyin çevreye etkin ve başarılı bir uyumunu sağlayıcı eleştirel ve yaratıcı bir düşünmeyi esas almaktadır. Bu anlayış, baskıcı bir eğitim yerine, çocuğa değer veren demokratik bir eğitim ve öğrenme sürecini öngörmektedir. Bu eğitim akımında öğretmen öğrencilerini demokratik yaşama hazırlayan bir rehber durumundadır.

4.Yeniden Kurmacılık (Reconstructionizm)

İlerlemecilik akımının devamı niteliğinde olan bu akım Progmatizm'e dayanmaktadır. bu akıma göre insanlığı bunalım ortamından ve çatışan değerlerden kurtaracak; sevgiye ve işbirliğine dayalı güçlü bir uygarlığa gereksinim vardır. Bunun için ırkların ulusların renklerin, cinslerin ve inançların uluslararası bir bayrak altında toplanması sağlanmalı; Dünya barışı korunmalı; büyük kıyımlara yol açan savaşlar engellenmelidir(Sönmez, 1994, s.III).

Eğitimde ilerlemecilik akımını yeterli görmeyenler, yine aynı felsefe görüşlerinden hareket ederek "Yeniden Kurmacılık" adıyla yeni bir eğitim akımını başlatmışlardır (Binbaşıoğlu, 1988, s.56). Yeniden Kuruculara göre eğitimsel ilerlemeci görüşün üç önemli eksiği bulunmaktadır. Bunlar: (1) Bir amacın olmaması, (2) Bireyciliğin gereksiz olarak abartılması, (3) Toplumsal değişimin özünde bulunan kültürel engellerin hafife alınmasıdır(Aydın, 1991, s.40). Böylece yeniden kurucular evrensel bir dünya kültürünü oluşturma çabası içinde bulunmuşlardır.

Bu akımdaki temel görüşlere göre eğitim; bir değişme aracı olduğu kadar aynı zamanda bir denge aracıdır. Çünkü yaşam sürekli değişmektedir. Yaşam sürekli değişme olduğundan, insan her an onu yeniden kurmak zorundadır. Böylece dünya uygarlığını ve barışını koruyabilir. Eğitim, bu amacı gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılmalıdır. bu nedenle eğitimin görevi, bu amaçları belirleme, yürütme, geçerli kılma ve tutarlı değerlerle doldurmaktır(Sönmez, 1994, s.II2).

Eğitimin hedefleri; dünya uygarlığını koruma, barış ve insanların mutluluğunu sağlama, toplumu yeniden düzenlemek ve şekillendirmek, tutarlı kültürel değerlerin sürekliliğini sağlama, bilimsel yöntemi ve eleştirisel düşünmeyi kullanma, demokratik yaşam biçimini işe koşma, hiçbir bilgiyi kesin ve doğru olarak kabul etmeme, bireyin gizli yeteneklerini ortaya çıkarma ve zihni gelişimi sağlama olarak görülebilir. Bu görüşe göre toplumu sürekli yeniden şekillendirmede en önemli görev okula düşmektedir. Okulda bunu sağlayacak programlara yer verilmelidir. Öğrencilere bilimsel yöntemi kullanma

kazandırılmalıdır. Amaca hizmet eden tüm düşünce, görüş ve savlar eğitim ortamına getirilmeli ve öğrencilerin bunları tartışarak bir sonuca varmaları sağlanmalıdır. Eğitim ortamında deney ve gözleme yer verilmeli, cezaya başvurulmamalıdır. Gelecekle ilgili toplumsal sorunlara yer verilmeli, öğrencilere bu sorunlara çözüm yolları ve öneriler, getirmeleri sağlanmalıdır(Sönmez, 1994, s.112-114).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri ile belirtilen eğitim anlayışı, uygulamaya tam olarak yansımamaktadır. belli bir anlayışın ürünü olarak Anayasa ve ilgili yasada belirtilen nitelikler genelde bireylere kazandırılmamıştır. Uygulamada; geleneksel öğretim yöntemleri ile öğretmen merkezli bir eğitim anlayışı hakim olmuştur. Daha çok Daimici ve Esasici eğitim anlayışlarının öngördüğü uygulamaları içeren bir eğitim sistemi ile ilerlemeci anlayışının öngördüğü nitelikteki bireyleri yetiştirmek olanaklı olamamıştır.

BÖLÜM V

ÖZET VE ÖNERİLER

ÖZET

"Türkiye'de Eğitim Sisteminin Genel Amaçları ve Temel İlkelerinin Değerlendirilmesi" başlığını taşıyan bu araştırmada, araştırma problemine ilişkin ayrıntılar dört alt problem halinde yanıtlanmıştır.

Araştırmanın yöntemi betimsel bir yöntemdir. Araştırma problemini yanıtlamak için alanyazında ulaşılabilen kaynaklar incelenerek elde edilen bulgular doğrultusunda alt problemler yanıtlanmış ve yorumlanmıştır.

Araştırma raporunun yazımında alt problemler ele alınarak konuyla ilgili bulgulara alt başlıklar halinde yer verilmiş ve yorumlanmıştır. Her bir alt problemin ele alınıp incelemesinde benzer yöntem kullanılmıştır.

Her ulus, tarihi ve sosyal kültürel mirası doğrultusunda kendi gereksinimlere yanıt verebilecek bir milli eğitim politikasını oluşturma yoluna gitmiştir.

Türk toplumu özellikle Tanzimat Döneminde yönünü batıya çevirmiş ve binin doğal sonucu olarak da eğitimde ve toplumda çağdaşlaşma hareketleri başlamıştır. Batılılaşma süreci, günümüzde Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Bu sürece eğitim açısından bakıldığında; Tanzimattan sonra başlayan batılılaşma hareketleri, öncelikle eğitim alanında kendini hissettirmiştir. Bu süreçte Türk eğitim sisteminin batılı ülkelerin eğitim sistemlerinin etkisinde kaldığı görülmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren batılılaşma yönünde sürdürülen eğitim politikaları ile eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan devrimlerin yerleştirilmesi ve resmi ideolojinin toplum tarafından benimsenmesinde eğitim önemli rol oynamıştır. Bu dönemde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanunu ile ülkede bulunan tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, böylece laik bir eğitim sisteminin temeli atılmıştır. Gerek Tevhid-i Tadrifat Kanunu ve gerekse Latin alfabesinin kabulü hakkındaki kanun 1982 Anayasasının 174. Maddesinde; Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacı güden inkılap kanunları arasında yer almıştır.

1839 yılından bu yana eğitimle ilgili bir çok yeni kanun ve düzenleme getirilmiştir. 1939' dan günümüze kadar belirli aralıklarla 15 kez toplanan milli eğitim şuralarında; Türk eğitim sisteminin geliştirilmesi ve sorunlarına çözüm yolları bulmak amacıyla önemli sayılabilecek kararlar alınmıştır.

Türkiye'nin 1960'tan sonra girmiş olduğu planlı kalkınma döneminde meydana gelen sosyal gelişme ve ekonomik kalkınmanın yeni istekleri karşısında eğitim sisteminin de gözden geçirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Eğitim sistemini kalkınmanın gereklerine yanıt verebilecek yapı ve muhtevaya kavuşturmak üzere bazı düzenlemelere gidilmiştir.

12 Mart Muhtırası ile işbaşına gelen yeni hükümetin oluşturmuş olduğu bir komisyon tarafından hazırlanan Milli Eğitim Reform Stratejisi doğrultusunda Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen Milli Eğitim Temel Konununun ile Türk Milli Eğitim Sistemi, okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar bir sistem bütünlüğüne kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet dönemi Eğitim politikasının temel yasal dayanaklarını; Uluslararası antlaşmalar, Anayasanın ilgili maddeleri, kalkınma planları, Milli Eğitim şuralarında alınan kararlar, İlköğretim ve Eğitim Kanunu Milli Eğitim Reform Stratejisini ve bu strateji

doğrultusunda hazırlanan Milli Eğitim Temel Kanunu ile Yüksek Öğretim Kanunu oluşturmaktadır.

Ayrıca, Cumhuriyet döneminde eğitim alanında meydana gelen gelişmeyi yansıtmak amacıyla eğitimimizin mevcut durumu istatistiki bilgilerden yararlanılarak ortaya konulmuştur.

Eğitim toplumsal bir olgudur. Toplumun tüm kesimleri eğitimle ya doğrudan yada dolaylı olarak bulunmaktadır. Verilen eğitimi gelişigüzel faaliyetlerden farklı kılan şey ise, bir amaca yönelmiş olmasıdır. Bir eğitim sistemi için belirlenmiş olan amaçların ötesinde ise eğitim politikaları ve eğitim felsefesi yer almaktadır. Eğitimin amaçlarının ne olması gerektiği ise eğitimciler, bilim adamları ve toplumun diğer kesimlerinin üzerinde önemle durdukları bir konu olmuştur. Tarih boyunca her dini felsefi yada ideolojik sistem, kendi düşünceleri ve anlayışları doğrultusunda insanlar yetiştirmeyi amaçlamıştır. Her toplumun değer ve ideallerinin farklılığına rağmen, her toplum için geçerli olan amaçlardan da sözedilebilir. Bu ortak amaçlar; genellikle bireyin topluma uyumunu kolaylaştırmak ve bireysel yeteneklerin geliştirilerek istenilen davranış değişikliklerini içeren amaçlardır.

Bir eğitim sisteminin hedefi, en genel seviyede bu eğitim sisteminin kendi insanına kazandırmak istediği "ideal insan" ın niteliklerinden oluşur. Bir eğitim sistemi için belirlenmiş olan uzak amaçların gerçekleşme derecesi, diğer ekonomik, sosyal, kültürel vb. alanlardaki kurumların işleyişi oranında gerçekleşebilir. Eğitimin uzak amaçları soyut niteliktedir. Bu bakımdan uzak amaçların biraz daha detaylandırılması sonucu ortaya çıkan amaçlara genel amaçlar denir. Genel amaçlar da eğitimin ürünü olarak yetişmesi istenen insanda bulunması gereken niteliktedir. Bu amaçların somut bir dille ifade edilmiş olması ifade edeceği anlamı daraltabilir. Bu bakımdan uzak amaçların biraz daha detaylandırılması sonucu ortaya çıkan amaçlara genel amaçlar denir. Genel amaçlar da eğitimin ürünü olarak yetişmesi istenen insanda bulunması gereken niteliklerden oluşur. Bu açıdan eğitimin genel amaçları da tıpkı uzak amaçlarda olduğu gibi felsefi bir nitelik taşımaktadır. Bu amaçlara uzak amaçların yorumu gözüyle de bakılabilir.

Milli Eğitimin genel amaçlarının gerçekleşme derecesi, değişik eğitim kademelerinin amaçlarının gerçekleşmesine, bir eğitim kademesindeki amaçların gerçekleşme düzeyi ise o eğitim kademesinde bulunan okul programlarında yer alan derslerin amaçlarının gerçekleşmesine bağlıdır.

Türk milli eğitimine yön veren amaçların neler olabileceği ise değişik mili eğitim şuralarında tartışılmış ve daha sonra Milli Eğitim Temel Kanunu ile yasalaşmıştır. Milli Eğitim Temel Kanunun'da bu amaçların neler olduğu belirtilmiş ve değişik derece ve türdeki özel ya da resmi eğitim kurumlarının özel amaçların genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak belirleneceği hükme bağlanmıştır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'da belirlenen amaçlar, eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen "İdeal insan"ın nitelikleri olarak değil de, söz konusu eğitim sisteminin Türk vatandaşlarına kazandırması istenen nitelikler sayılarak belirtilmiştir. Değişik öğretim kademelerinin amaçları ise Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Eğitim sistemine yön veren amaçların karşılaşması gereken koşulları ise altı maddede toplamak mümkündür. Bunlar; toplumsal yeterlilik ölçütü beşeri ihtiyaçlar ölçütü, demokratik ideallere uygunluk, amaçların kendi içinde çelişki halinde bulunmaması, istenen davranış değişikliğini açıklayan bir yönde ifade edilmiş olması ve amaçların gerçekleşebilecek nitelik taşıyıp taşımadığıdır.

Araştırma raporunda, Türk Milli Eğitimine yön veren amaçlar yukarıda belirtilen özellikleri taşıyıp taşımadığı açısından ele alınıp değerlendirilmiştir. Buna göre;

Genel amaçlarla bir yandan çağdaş insan nitelikleri ile çağdaş eğitimin insana kazandırabileceği netileklere değinilirken, bir yandan da devlete egemen olan siyasal rejimin istediği bir insan tipi yetiştirilmek istenmiştir. Fakat belirtilen amaçlar doğrultusunda istenilen insanlar yetiştirilememiştir. Eğitimde reform niteliğinde ileri sürülen uygulamaların bilimsel araştırmalara ve incelemelere dayanmadan batıdan taklit niteliğinde alınması, programlardaki yetersizlikler, amaç ile muhteva çelişkisi ,öğretmen

yetiştirme politikasında görülen yetersizlikler, gerekli alt yapı, araç-gereç ve finansman yetersizliği nedeniyle istenilen amaçlara ulaşılamamıştır.

Milli eğitim sisteminin genel amaçları gözden geçirildiği zaman bu amaçların bireysel, toplumsal, ekonomik ve iyi vatanadaş yetiştirme açısından güzel ifadelerle ifade edilmiş olduğu ve bu amaçların gelişmiş ülke amaçlarından derlenip oluşturulduğu görülmektedir.

Uygulamada görülen, bireyin genel kültürünün ve bilgisinin artırılması ile yapılan bir eğitim ve öğretimle belirlenmiş olan genel amaçlara yönelik bireyler yetiştirmek olanaklı olamamıştır. Programlardaki amaçla içerik arasında bir bağ oluşturulamamıştır. Öğrenciye kazandırılan bilgilerden bir çoğunun çocuk için, hayat için büyük bir anlam ve önemi bulunmamaktadır. Okullarımız, kültürlü insan yetiştirmiş fakat yapıcı, yaratıcı, girişimcilik yeteneği olan, geniş bir dünya görüşü, hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip, vatanını ve milletini seven, bir iş ve meslek sahibi insanları yetiştirmede istenilen sonuç elde edilememiştir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre eğitim sistemi içinde yer alan amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak tespit edileceği hükme bağlanmıştır. Bu ilkelere göre;

Eğitim kurumlarına girişte dil, din, ırk, cinsiyet, din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık bulundurulacak; hiçbir sınıfa, aileye ya da zümreye imtiyaz tanınmayacaktır. Eğitim hizmetinin sunulmasında Türk Vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile ülkenin gereksinimleri dikkate alınacaktır. Bireyler, ilgi, istidat ve yeteneklerine uygun iş ve meslek alanlarına yöneltilecektir. Eğitim görmek, her Türk vatandaşının hakkıdır. Temel eğitim İlköğretim düzeyinde zorunlu ve devlet okullarında parasızdır. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliği ile süreklilik sağlanacaktır. eğitim sisteminin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde, Atatürk ilke ve inkılapları ile Atatürk Milliyetçiliği esas alınacak, vatandaşların sahip olması gereken demokrasi bilinci ile yurt yönetimine ait bilginin edinilmesinde gereken demokrasi eğitimi verilecektir. Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ilk ve ortaöğretim süresince okutulması zorunlu dersler arasında yer alır. Okul ile ailenin işbirliği

yapmasını sağlayacak okul-aile birlikleri kurulacaktır. Milli Eğitimin amaçları her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Kısaca bu şekilde ifade edilebilen temel ilkeler araştırma raporunda geniş bir şekilde ve değişik yönleriyle ele alınıp açıklanmıştır.

Örgüte alınacak kararlara ve yapılacak eylemlere yön verme amacıyla konulmuş temel ilkelere politika denmektedir. Eğitim politikası dendiği zaman ise; eğitim ve öğretim kurumları ile aynı zamanda okullar için hukuk temellerine dayanana bir düzen oluşturmak için, alınması gereken bütün tedbirler akla gelmektedir. Bir ülkedeki eğitim politikası, diğer alanlardaki politikalardan tamamen bağımsız değildir. Eğitim politikalarının başarıya ulaşması, diğer alanlardaki politikalarla uyumlu olmasına bağlıdır.

Her ülke, kendi gereksinimleri; doğrultusunda bir eğitim politikasını oluşturur. Türkiye Eğitim Sistemi için belirlenmiş olan milli eğitim politikası; Milli Eğitim Temele Kanunun ile yaşalaşmış ve hukuki bir dayanağa bağlanmıştır. Bu yasada belirlenmiş olan genel amaçlarla eğitim sistemiyle her Türk vatandaşına kazandırmak istenen özelliklerin neler olduğu ifade edilmiştir. Değişik tür ve düzeydeki okullar için belirlenen özel amaçların genel amaçlara ve bilerlenmiş olan temel ilkelere uygun tespit edileceği belirtilmiştir.

Cumhuriyet döneminde belirlenmiş olan amaçları gerçekleştirmek üzere işe koşulan eğitim sistemi kağıt üzerinde; genelde pragmatik felsefeye dayalı ilerlemecilik akımına dayandırılmıştır. Fakat uygulamada Daimicilik ve Esasicilik akımının özelliklerinin daha ağır bastığı görülmektedir. Öğrenci merkezli bir eğitim - öğretim oluşturulamamıştır.

Bilimsel yöntemi kullanan özgür düşünceli insan yerine; öğretmenin söylediklerini ezberleyen, çekingen, taklitçi, girişimcilik yeteneğinden yoksun, yaşamdan kopuk bireyler yetiştirilmiştir. Kağıt üzerine pragmatist felsefi anlayışın öngördüğü insan nitelikleri sıralanmış fakat uygulamada bu ürünlere ulaşamamıştır. Neticede kültürlü insan yetiştirilmiş, bireyler ezberciliğe itilmiştir. Her bireyi kendi kendisi kılabilcek bir eğitim yerine, seçmeci ve eleyici bir sistem geliştirilmiştir. Problemlerimize kendi özümüzle bakmak ve gerçekçi çözümler getirmek engellenmiş oluşturulan felsefenin yönünü olgular

değil, egemen olan sistem belirlemiştir. Böyle olunca da var olan problemlere gerçekçi çözüm yolları getirilememiş ve eğitimimizin içinde bulunduğu sorunlar gittikçe büyümüştür.

Sonuç olarak, genel amaçlar ve temel ilkelerle ifade edilen eğitim anlayışı uygulamaya tam olarak yansımamıştır. Belirli bir anlayışın ürünü olarak Anayasa ve ilgili yasada belirtilen ideal insan özellikleri genelde bireylere kazandırılmamıştır. Uygulamada geleneksel öğretim yöntemleri ile öğretmen ve konu merkezli bir eğitim anlayışı hakim olmuştur. Daha çok daimici ve esasici eğitimin öngördüğü eğitim uygulamaları ile pragmatizm'e dayalı olarak geliştirilen İlerlemeci ve Yeniden Kurmacı bir eğitim anlayışının öngördüğü nitelikteki bireyleri yetiştirmek mümkün olamamıştır.

ÖNERİLER

1-Eğitim politikalarının belirlenmesinde ülke gereksinimleri esas alınmalı, belirlenen ve uygulanan politikalar toplumsal gerçeklerle uyumlu olmalıdır.

2-Ülkenin eğitim politikasındaki bütünlük, programlardaki bütünlüğü, programlardaki bütünlük ise istenilen insan davranışlarının oluşmasına olanak sağlar. Bu nedenle eğitim politikalarının uygulamaya dönüştürülmesinde aracılık işlevi gören eğitim programları geliştirilmelidir. Geliştirilen eğitim programlarıyla eğitimin genel amaçları arasında uygunluk olmasına dikkat edilmeli ve programların belirlenmiş olan ulusal hedefler doğrultusunda geliştirilmesine çalışılmalıdır. Eğitim programları içerik ve yöntem bakımından öğrencilerde bilimsel ve özgür düşünme, kişisel girişim, yaratıcılık vb. nitelikleri geliştirmelerine yardımcı olacak biçimde düzenlenmeli ve öğrencilerin geniş bir dünya görüşüne sahip olacak biçimde yetiştirmeleri sağlanmalıdır.

3-Milli eğitim bakanlarının sık sık değişmesi, her yeni gelen bakanının yeni bir uygulamayla öne çıkması, ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve idari istikrarsızlıklar eğitimde popülist politikaların oluşturulmasına yol açmış, istikrarlı bir eğitim politikası uygulanamamıştır. Oysa, milli eğitim politikası milli savunma politikasında olduğu gibi bir mdevlet politikası haline getirilmelidir. Eğitime ilişkin lükümetlerin değil, devletin eğitim politikası egemen olmalıdır.

4-Öğrencileri küçük yaşlardan itibaren ilgi, istidat ve yeteneklerine göre iş ve meslek alanlarına yönltebilecek bir eğitim sistemi oluşturulmalıdır. Eğitim sistemi, bu yöneltmeyi sağlayabilecek bir alt yapı ve personele öncelikle kavuşturulmalıdır.

Temel eğitim ve ortaöğretim, bireylerin toplumla uyumunu sağlayacak bilgilerin yanı sıra, bireylerde sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınmayı sağlayabilecek, iş hayatına karşı ilgi uyandıracak, iş ve meslek alanlarıyla ilgili pratik bilgi ve becerileri edinmelerine fırsat sağlayacak biçimde düzenlenmeli, eğitim ile gerçek hayat arasında ilişki kurulmalıdır.

5-Eğitim sisteminin geliştirilebilmesi için bilimsel araştırma etkinliklerine önem verilmeli ve bilimsel araştırmalar sonucu elde edilen bulgular dikkate alınmalıdır. Eğitimde uzmanlık hizmetlerine yer verilerek eğitim sorunlarının siyasi kaygılardan uzak, bilimsel bir tutumla çözümlenmesi yoluna gidilmelidir.

6-Eğitim planlarının belirlenen hedeflerine ulaşılabilmesi için eğitime ayrılan kaynakların rasyonel kullanılması sağlanmalıdır.

7-Eğitim sistemi, diğer sistemlerle bir bütünlük içinde ele alınıp teknolojik ve ekonomik yapıyla uyumlu bir yapıya kavuşturulmalıdır. Eğitim sistemi, bireyin fiziki ve sosyal çevresini geliştirici ve değişmelere uyum sağlayıcı nitelikte teknoloji ile donatılmalıdır.

8-Politik amaçlarla öğretmen yetiştirmek için çok kısa sürede öğretmen olarak yetiştirilen onbinlerce kişinin öğretmen olarak eğitim sistemine girmesi, öğretmenlik mesleğine zarar verdiği gibi, genelde eğitim ve öğretimin niteliğini düşürmüştür. Pedagojik formasyona sahip olmayan ve asıl amacı öğretmen yetiştirmek olmayan fakültelerden mezun olanların, çoğu kez kendi branşlarının dışındaki alanlarda öğretmen olarak atanmaları, öğretmen yetiştirme politikasındaki yetersizliği ortaya koymaktadır. Oysa, eğitim uygulamalarını başarıya ulaştıracak, eğitimsel hedefleri gerçekleştirecek olanlar öğretmenlerdir. Bu bakımdan sağlıklı bir öğretmen yetiştirme politikası oluşturulmalıdır.

9-Hemen her dönemde eğitimin geniş kitlelere yaygınlaştırılmasında mali sorunlarla karşılaşmıştır. Günümüzde eğitim gereksiniminin ve talebinin hızla artması ve artan nüfus artışı karşısında okullaşma oranları istenen düzeye getirilememiştir. Sadece devlet olanaklarıyla eğitim yatırımlarının yapılmasının beklenmesi eğitimin devlet bütçesi üzerindeki yükünü gittikçe artırmaktadır. Gerekli eğitim-öğretim olanaklarının oluşturulamaması, eğitimde fırsat ve imkan eşitliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle özel sektör, vakıflar ve yerel yönetimlerce eğitim kurumlarının alt yapı ve finansman giderlerinin sağlanması yaygınlaştırılmalı ve teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

ADEM, Mahmut. Eğitim Planlaması. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, 1981.

_____. Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 72, 1993.

_____. Demokratik Laik Çağdaş Eğitim Politikası. Ankara, 1995.

AKGÜN, Vahdettin. Sosyolojik Açıdan Din Eğitiminin Önemi ve Mecburi Din Öğretiminin Sebep-Sonuçları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1990.

AKYÜZ, Emine. Eğitim Hukuku Ders Notu. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, 1981.

AKYÜZ, Yahya. Türk Eğitim Tarihi. 4. Baskı, İstanbul, Kültür Koleji Yayınları, 1993.

ALKAN, Cevat. Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 157, 1987.

ATAY, Ali Rıza. "Türk Eğitim Politikasının Sosyal Bütünleşmeye Etkileri." Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993.

AYDIN, Mustafa. Eğitim Yönetimi. 3. Basım. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 1991.

AYDIN, Mustafa, Işıl Ünal, Esergöl Balcı, Yasemin Koçak ve Berrin Burgaz. Eğitim Sosyolojisi, Seçme Yazılar. Ankara: Teknomak Ltd. Şti., 1991.

BALOĞLU, Zekai. Türkiye'de Eğitim. Türkiye'nin Sorunları Dizisi.1 Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Tarihsiz.

BAŞARAN, İ. Ethem. Eğitime Giriş. 8. Baskı, Ankara, 1989.

_____. Örgütsel Davranışın Yönetimi. Ankara : Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını No:111, 1982.

_____. "Demokrat Öğrenci Nasıl Yetiştirilir? ". Öğretmen Dünyası Dergisi. (Şubat 1986).

BAŞGÖZ, İlhan. Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı yayını, 1995.

BARUÖNÜ, Işık. "1923-1989 Yılları Arasında Görev Yapan Cumhuriyet Dönemi Hükümetlerinin İzledikleri Ortaöğretim Politikalarında Görülen Değişmeler ve Gelişmeler." Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1991.

BİLHAN, Saffet. Eğitim Felsefesi Kavram Çözümlemesi 1. Cilt. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 164, 1991.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit. Eğitime Giriş. Ankara: Binbaşioğlu Yayınevi, 1988.

BURSALIOĞLU, Ziya. Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. 8. Baskı, Ankara: Şafak Matbaacılık Ltd Şti. , 1991.

BÜYÜKDÜVENÇİ, Sabri. "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminde Felsefesizliğin Etkileri". Türk Yurdu, (Ekim 1990).

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş. " Demokrasi Eğitimi ve Okul ". Çağdaş Eğitim, (Eylül 1994).

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Cuma Çivi. Genel Öğretim Metotları.2.Baskı, Konya: 1981.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. "Türkiyide Nüfus ve Eğitimde Fırsat Eşitsizliği." Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1992.

CELKAN, Hikmet Yıldırım. Eğitim Sosyolojisi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 64, 1993.

COMPS, Philip. Eğitim Planlaması Nedir?.(Çeviren: Cemal Mihçioğlu), Ankara:M.E.B. Talim ve Tebiye Dairesi Yayınları: No: 19, 1973.

ÇİLENTİ, Kamuran. Eğitim Teknolojisi ve Öğretim. 3. Baskı. Ankara: Gül Yayınevi, 1988.

DEMİREL, Özcan ve Kamile Ün. Eğitim Terimleri Sözlüğü. Ankara, 1987.

DEVELİOĞLU, Şerife. " Türkiye'de Yükseköğretime Geçişte Fırsat Eşitliği Açısından Genel Görünüm. " Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1991.

ERGÜN Mustafa. Atatürk Devri Türk Eğitimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 325 , 1982.

_____. Eğitim Felsefesi. Malatya , 1988.

EROĞLU, Hamza. Türk İnkılap Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1982.

FIĞLALI, Ethem Ruhi. "Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi "Milli Eğitim Sempozyumu", (20-21-22 Ocak 1984).

KAPTAN, Saim . " Milli Eğitimde Amaç Ne Olmalıdır? ". Çağdaş Eğitim, (Şubat 1981).

_____. Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara, 1993 .

KAYA, Yahya Kemal. "Türk Milli Eğitiminin Bir Bütünlük İçinde Değerlendirilmesi" Ankara:

_____. İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış. Eğitimde Model Arayışı Ankara: Bilim Yayınları,1993.

_____. Eğitim Yönetimi: Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. 5. Baskı .Ankara, 1993

M.E.B. Eğitim Reformu: Hükümet Programı Işığında. Ankara: Milli Eğitim Basımevi , 1971 .

_____. Kalkınma Planlarında Eğitim . Ankara: Milli Eğitim Basımevi , 1993 .

_____. Türkiye Büyük Millet Meclisi 1995 Yılı Bütçe Raporu. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1994.

_____. Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Özel Öğretim Kurumları Kanunu. Ankara Milli Eğitim Basımevi , 1995 .

_____. Milli Eğitim Şurası Yönetmeliği. Tebliğler Dergisi, (Eylül 1995).

_____. Türkiye Büyük Millet Meclisi 1996 Yılı Bütçe Raporu. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1996.

NİŞANCI, Abdullah. Milli Eğitim Meselelerimiz. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, Sosyal İlimler Serisi : 7, 1981.

ÖZDİL, İlhan. "Eğitimde Yeniliğin Çerçevesi ve Türk Milli Eğitim Reformu ". Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Toplantısı. Ankara : TÜBİTAK (18-20 Kasım 1981) .

ÖZTÜRK, Hüseyin. Eğitim Sosyolojisi. 8. Baskı. Ankara : Hatiboğlu Yayınevi, 1993 .

Resmi Gazete . 14.6.1973 Tarih ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun
Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ,(18081) , 18.6.1983.

SAKAOĞLU, Necdet. Osmanlı Eğitim Tarihi. Ankara: İletişim Yayınları, 1991.

_____.Sosyal Bilimler Ansiklopedisi. C.1. İstanbul: Risale Yayınları,1990.

SÖNMEZ , Veysel. Eğitim Felsefesi. 3. Baskı Ankara : Pegem Yayınları No: 15, 1995 .

ŞEN , Mustafa . " Atatürk ve Türk Milliyetçiliği " . Çağdaş Eğitim, (Kasım 1994) .

ŞİŞMAN , Mehmet . " Orta Dereceli Okullarda Okul-Aile Birliği Çalışmalarının
Değerlendirilmesi ." Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi , Eskişehir, 1986.

TEMİZ , Şehri . " Din ve Laiklik " . Milli Eğitim Dergisi , (Eylül 1993) .

TEKİŞİK , Hüseyin Hüsnü. " Milli Eğitimimizin Sorunları ve Çözüm Yolları " . Çağdaş
Eğitim, (Haziran 1990) .

TEZCAN , Mahmut . Eğitim Sosyolojisi. 9. Baskı . Ankara, 1994.

T.C. Anayasası. 1982 .

TBMM. " Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı ve Milli Eğitim ve Plan Komisyonları
Raporları " . (1/754) , Millet Meclisi Tutanak Dergisi Eki (28.5.1973) .

_____. " Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Milli Eğitim ve Bütçe Plan Komisyonlarından 5'şer Üye Alınmak Suretiyle Kurulan Geçici Komisyon Raporu ". Millet Meclisi : 1/754 ; C.Senatosu : 1/201 , Cumhuriyet Senatosu S.Sayısı:278 ; Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisinin Eki, (12.6.1973)

TOPSES, Gürsen. Eğitim Felsefesi Temel Sorunları. 1.Baskı, Ankara: Dayanışma Yayınları, 1991.

VARIŞ , Fatma. Program Geliştirme . 4. Baskı , Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi , 1982 .

_____. Eğitim Bilimine Giriş . Konya, 1994 .

YANAR, İsa. "Tanzimat Dönemi Eğitim Sistemi ve Yeniden Yapılanma Çabaları." Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi Malatya, 1996.

YÜCEL, Hasan Ali. İyi Vatandaş İyi İnsan. 3. Baskı, İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 1971.

YÜKSEL, Turan. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Mevzuatı. 4 Cilt, İstanbul: Kazancı Hukuk Kaynakları Basım Yayım A.Ş, 1993.